

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

KAZAKİSTAN'IN ETNİK GAZETELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUFİNA SULİYEVA

ANKARA - 2019

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

KAZAKİSTAN’IN ETNİK GAZETELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUFİNA SULİYEVA

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ABDÜLREZAK ALTUN

ANKARA - 2019

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

KAZAKİSTAN'IN ETNİK GAZETELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı:

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../..... /)

Tezi Hazırlayan
Öğrencinin
Adı ve Soyadı

İmzası

Önsöz

Bu çalışmada Kazakistan Cumhuriyeti'nin etnik basını araştırılmıştır. Kazakistan'da gazete arşivlerinin araştırması sırasında bana yardımcı olan Jiyana Kurd gazetesinin editörü rahmetli Gasane Hadcisuleyman'a, Kazakistan Azerbaycanlıların Turan Kongre Başkanı Novruzov Museib Alioğlu'na, "Ahıska" gazetesinde eskiden sorumlu sekreteri olan Janna Ajmuamedova'ya ve "Ukrainki Novini" baş editörü Taras Çernega'ya teşekkür ederim. Ayrıca tezi düzenleme sırasında yardımını esirgemeyen yazar Metin Turhan'a, sorularımla başını çok ağrıttığım, her ihtiyacım olduğunda 7/24 rahatsız ettiğim Ömer Gök'e, diaspora konusunda kitaplar öneren Dr. Keisuke Wakizaka'ya, araştırma sırasında, kütüphanesini sürekli kullandığım Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Doç. Dr. Hasan Oktay hocama, eski tez danışmanım Prof. Dr. Çiler Dursun'a, Hacı Bayram Veli Üniversitesi eğitim görevlileri Prof. Dr. Nurettin Güz'e ve Prof. Dr. Mehmet Sezai Türk'e bin kere teşekkür ederim.

Ayrıyeten çalışmam yarıda kaldığında, bana bir sürü tez araştırmalarını, kitapları öneren, yazdığım bölümleri satır satır okuyan, 2018'de atandığım ilk günden itibaren eksikliğini hiç hissetmediğim değerli tez danışmanım Prof. Dr. Abdülrezak Altun'a sonsuza dek teşekkür ederim.

Hocalar dışında yüksek lisansa başladığım ilk günden beri benim yanımda olan can dostlarım İslam İslamoğlu, Tian Tian, Hüseyin Güngör, Serdar Bozdoğan ve Meryem Ali Davut'a ayrıca üniversite elemanları için de Doç Dr. Çağla Kubilay, Hasan Gürgen ve Özlem Özyurt Baydemir'e tekrar tekrar teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak kalbimde her zaman yeri olan, lisansımı daha sonra yüksek lisansımı maddi olarak, sınavlar döneminde ise psikolojik olarak destekleyen annemden, babamdan ve kardeşimden Allah razı olsun.

İÇİNDEKİLER:

Sayfa No:

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
TABLO DİZİNİ	VI
EKLER.....	VII
RESİM DİZİNİ.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: ETNİKLİK KAVRAMI VE ETNİK MEDYA.....	4
1.1 Devlet Kavramının Tanımı.....	4
1.1.1 Ulus ve Ulus Devlet Nedir?.....	6
1.1.2 Ulus Devlette Ulusal Kimlik.....	7
1.1.3 Ulus Devlet ve Kültürel Kimlik.....	7
1.1.4 Çok Uluslu Devlet.....	9
1.2 Etnik Grup ve Diaspora.....	11
1.2.1 Etnik Grup ve Diaspora Kavramlarının Tanımı.....	11
1.3 Etnik Medya ve Diaspora Medyası.....	16
1.3.1 Etnik Medya'nın Oluşma Nedenleri.....	16
1.3.2 Etnik Medya İşlevi.....	17

1.3.3 “Göç Basını” – “Göçmen Basını” veya “Yabancı Dil Basını”	18
1.3.4 Etnik Gazetecilik.....	19
1.3.5 Diaspora Medyasının Özellikleri.....	20

II. BÖLÜM: KAZAKİSTAN’IN ETNİK GRUPLARA YÖNELİK POLİTİKASI

VE ETNİK BASINI.....	25
2.1 Etnik Kimlik Oluşumunda Siyasal Baskı ve Göç.....	25
2.2 Rus İmparatorluğu’nun Göç Politikası.....	27
2.3 Sovyet Döneminde Göç ve Siyasal Baskı.....	30
2.3.1 1937-1938 “Büyük Terör” ve 1937-1944 İhanete Karşı Önlem (Sürgün).....	32
2.4 İkinci Dünya Savaşı Sırasında Sürülen Askerlerin Aileleri.....	35
2.5 Ahıska Türkleri.....	36
2.6 Koreliler.....	38
2.7 Kürtler.....	41
2.8 Almanlar.....	42
2.9 Azerbaycanlılar.....	45
2.10 Özbekler.....	46
2.11 Ukraynalılar.....	48
2.12 Tatarlar.....	49
2.13 Kazakistan Uygurları.....	50
2.14 Yahudiler.....	53
2.15 Ermeniler.....	55
2.16 Kazakistan Halklar Asamblesi Ve Etnik Grupların Rolü.....	57
2.16.1 Kazakistan Halklar (Halk) Asamblesi İçinde Yurt İçi İlişkiler Üzerine	

Gazeteciler ve Uzmanlar Kulübü.....	60
2.16.1.1 Kulübün Yapısı ve Seçim Prosedürleri Nedir?.....	61
2.17 Kazakistan Hükümetinin Etnik Medya'ya Mali Desteği.....	63
2.18 Kazakistan'ın Göç Stratejisi.....	63
2.19 Kazakistan'ın Genel Dil Politikası.....	65
2.20 Kazakistan'da Etnik Grupların Dil Statüsü.....	66
III. BÖLÜM: KAZAKİSTAN'DA ETNİK BASINININ SON DURUMU.....	68
3.1 Ahıska Gazetesi.....	68
3.2 Kore Toplumunun Gazetesi: Senbol'den (Öncü) Kore İlbo'ya.....	77
3.2.1 Kore İlbo Gazetesinin Önemli Yazarları.....	83
3.3 Kazakistan Topraklarında Kürt Basını.....	85
3.4 Almanların Milli Cumhuriyet Gazetesi: Deutsche Allgemeine Zeitung.....	89
3.5 Azerbaycanlıların Kazakistan'daki Gazeteleri.....	91
3.5.1 "Vətən" Gazetesi.....	92
3.5.2 "Türkel" Gazetesi.....	92
3.5.3 "Altın Köprü" Dergisi.....	93
3.5.4 "Turan Haqanı"	94
3.6 Özbek Gazeteleri.....	95
3.7 Ukraynalıların Gazetesi.....	98
3.8 Tatar Gazeteleri.....	103
3.9 Geçmişten Bugüne Uygur Avazı.....	102
3.10 Yahudi Basını.....	104
3.11 Ermeni Gazetesi.....	106
3.12 Kazakistan'da İnternet Üzerinden Yayımlanan Etnik Gazete ve Dergiler.....	107
Sonuç.....	109

Kaynakça	113
ÖZET.....	144
ABSTRACT	145
EKLER.....	146

TABLO DİZİNİ

Sayfa No:

Tablo 1: Farklı yıllarda Sibirya, Kazakistan ve Orta Asya'ya Sürülen Etnik Halklar....	34
Tablo 2: 1993-2005 Yıllar Arası Kazakistan'a Geri Dönen Kazaklar.....	65
Tablo 3: Azınlık Basınının Web Sayfaları.....	107

EKLER**Sayfa No**

Ek 1: 2013'te Lider Medya İçin Harcanan Para.....	146
Ek 2: Kazakistan'da ki Etnik Gazetelerin detaylı bilgisi.....	154

RESİM DİZİNİ

Sayfa No:

Resim 1: Ahıska Gazetenin 26 Ekim 2018 Yılına Ait Manşeti.....	69
Resim 2: Kore İlbo Gazetenin 26 Ekim 2018 Yılına Ait Manşeti.....	80
Resim 3: 2015 Yılına Ait Jiyana Kurd Gazetenin Manşeti – Baş Editör G. Hadcisuleyman	87
Resim 4: 2016 Yılına Ait Jiyana Kurd Gazetenin Manşeti – Baş Editör Hesene Evdoye Eli.....	88
Resim 5: 2018 Yılına Ait DAZ Gazetenin Manşeti.....	90
Resim 6: 2013 yılına Ait “Vətən” Gazetenin Manşeti.....	93
Resim 7: “Canub Carçilari” Gazetenin Manşetleri.....	98
Resim 8: Ukrainski Novini Gazetenin 2014 Yılına Ait Manşeti.....	100
Resim 9: Fiker Gazetenin 2013 Yılına Ait Manşeti.....	101
Resim 10: Uygur Avazi’nin Manşeti.....	103
Resim 11: Nisan- Mayıs 2014’te Ait Davar Gazetenin Manşeti.....	105
Resim 12: Nairi Gazetesinin Manşeti.....	107

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletler
APA	: Azerbaycan Basın Ajansı
ASSR	: Avtonomnaya Sotsialisticheskaya Sovetskaya Respublika (Türkçe – Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti)
BDP	: Bağımsız Devletler Topluluğu
DAZ	: Deutsche Allgemeine Zeitung
GURLAG	: Glávnoye upravléniye lagerý i mest zaklyuchéniya (Türkçe - Çalışma Kampları Yönetimi Baş İdâresi)
IFA	: Institut für Auslandsbeziehungen (Türkçe - Almanya İş Güvenliği ve Yasal Kaza Sigortası Enstitüsü)
Kulak	: Çarlık Döneminde Zengin Yaşayan Halk
KHA	: Kazakistan Halklar Asamblesi
NKVD	: İçişleri Halk Komiserliği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
SSC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
OGPU	: Obyedinonnoye gosudarstvennoye politicheskoye upravleniye (Türkçe - Birleşmiş Devlet Siyasi Müdürlüğü)
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UKÖ	: Ulusal-Kültürel Özerklik
VAÖ SSC	: Volga Bölgesi Almanların Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

GİRİŞ

Etnik konusu, ilk devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte günümüze kadar uzanan asırlar boyunca önemli yerde olmaktadır. Bu konuyla ilgili ilk çalışmalar eskiye dayansa da 20. yüzyılda modern siyasi sistemine sahip olan ulus devletlerde tekrar önem kazanarak araştırmacılar tarafından ele alınmaya başlanmıştır. 21. yüzyılda ise insanlar ne kadar kendilerinin demokratik bir ülkede yaşadığını savunsa da dünyanın dört bir yanında yaşayan etnikler (azınlıklar) hem dini yönden hem de kimlik koruma açısından baskılara uğramaktalar. Buna örnek Myanmar'daki Rohingyalar, Avrupa'daki Basklar, Katalanlar ve Doğu Türkistan'daki Uygurlar.

Günümüzde dünya siyasi haritasına baktığımızda daha nice etnik sorunları olan ülkeleri görmek mümkündür. Bazı ülkelerin etnik sorunları dışarıya sıçramış halde olsa da bazı ülkelerde olan etnik kimlik sorunlarıysa devletin baskısıyla kapatılmaya, yok sayılmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında siyasi anlamda ülkenin ilerideki gelişmesini düşünerek bazı ülke liderleri etnikler yüzünde devletin çöküşünü değil aksine etnikler sayesinde güçlü bir devletin olacağını savunmakta. Böyle düşünceye sahip olan ülke liderlerinden biri Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı N.A.Nazarbayev'dir. Kazakistan'ın geçmişine baktığımızda Sovyetlerin çöküşünün ardından Kazak topraklarında 145'ten fazla etnik kimliğin var olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni Kazak topraklarının yıllarca Çarlık Rusya ardından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin elinde olmasıdır. Günümüzde Kazakistan'ın çok uluslu devlet olmasının sebebi bu iki farklı hükümet dönemlerinde etnik gruplara yönelik zorunlu bazen de gönüllü göç politikalarının sonucudur.

Kazakistan 1991'de bağımsızlığını kazanarak etnik gruplara yönelik baskıcı politikalar yerine tam aksine azınlıkların kendi etnik kimliğine geri dönüş sürecini başlatmıştır. Bağımsızlığın ilk gününden günümüze kadar ülke içerisinde bulunan Kazak kimliği diğer Türk boylarından olan halkların kimlikleriyle hem de diğer milliyetlerin

etnik kimlikleriyle aynı seviyededir. Bu alanda Kazakistan'da etnikler arasında barış sağlanmasındaki yönü ortaya koymak için önemlidir.

Araştırma Amacı:

Bu çalışmanın amacı Kazak topraklarında etnik kimliklerin oluşmasıyla birlikte Kazakistan'ın SSCB döneminden başlayarak bağımsızlık sonrası etnik gazetelerin hangi faktörlerden dolayı ortaya çıktığını, ne gibi görevler yaptığını, bunun dışında etnik gazetelerin farklı siyasi sistem içerisinde nasıl geliştiğini araştırarak bu konuda yapılmış olan diğer çalışmalardan farkını ortaya koyarak ilerideki yapılacak olan araştırmalara katkı sağlar. Ayrıca çalışma sırasında Kazak topraklarında, etnik gruplara yönelik uygulana göç politikaları ele alınarak Kazakistan'da etnik kimliğin nasıl oluştuğuna dair cevap verilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışma, aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

- Etnik hangi faktörlerden dolayı ortaya çıkmıştır ve etniğin ulus devletteki rolü nedir?
- Devlet tarafından etnik kimlik oluşumuna yönelik ne gibi politikalar ve stratejileri vardır?
- Etnik basın nasıl oluşur ve bu tür basının işlevi ile özellikleri nelerdir?

Bu araştırma konusunun seçiminde rol oynayan en önemli etmen, Kazak topraklarında yaşayan etnik halkların kendi anavatanından uzakta yaşarken, etnik medya sayesinde bulundukları topluma nasıl entegre olduğunu ve aynı zamanda kendi menşe topraklarıyla ve kültürleriyle bağlarını nasıl sürdürdüklerini ortaya çıkarır. Ayrıca belirtmek gerekir ki çalışmada Kazakistan Cumhuriyeti tarafında belirlenen 35 etnik gazeteler içerisinde sadece 11 etnik grup tarafından çıkarılan gazeteler ele alınmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki çalışmada etnik gruplara SSCB döneminde başlayarak günümüze kadar radyo ve televizyonda ayrılan yayınları incelenmemiştir. Bu açıdan bu çalışmanın amacı ileride Kazakistan'da ki etnik basınları üzerindeki olan çalışmalara bir zemin olarak hazırlanmıştır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışma sırasında betimleme yöntemiyle birlikte ağırlıklı etnografik yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemler dışında, Kazak topraklarında yaşayan etnik halkların hangi faktörden dolayı oluştuğunu belirtmek için metodolojik olarak tarihsel ve coğrafik yöntemler de kullanılmıştır.

Kaynaklar

Kazakistan'ın etnik basının araştırması sırasında akademik araştırmaların eksikliğiyle karşılanmıştır. Kaynak araştırmasında her etnik grubun kendi gazetelerinin tarihini araştırmaya çalıştığı sonucuna varılmıştır. Azınlıklar tarafından araştırılan gazeteler içerisinde Kore İlbo (Korelilerin), Uygur Avazi (Uygurların), Daz (Almanların) ve Jiana Kurd (Kürtlerin) gazeteler üzerine araştırmalar bulunmaktadır.

Bu çalışma sırasında Kazakistan akademisyenlerinden G. Kim'in, K.İ. Mirzoyev'in bunların yanında Rus araştırmacıları V. Yevtuh'un, A.H. Margulov'un, N.M. Sidarenko'nun, İ. Blohin'in, O.N. İvanişeva'nın ve V.M. Peşkova'nın eserleri ele alınmıştır.

Ele Alınmış Biçim

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde etnik gazeteciliğe tanım vermeden önce ulus devlet tanımı üzerine diaspora, etik grup ve etnik medya kavramları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Kazakistan'ın etnik gruplara yönelik politikalarıyla birlikte, etnik grupların göç süreci araştırılmıştır. Üçüncü bölümde ise Sovyetler döneminden bu yana Kazakistan'da çıkan bazı etnik gazeteler ele alınarak, genel durumu ortaya koyulmuştur. Yukarıda üç bölümden elde edilen bulgular sonuç bölümünde ortaya koyulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ETNİKLİK KAVRAMI VE ETNİK MEDYA

Bu bölümde etnik Medya'ya tanım vermeden önce: etnik grubun, diasporanın ulusun, ulus Devleti'nin, çok uluslu devletin, kültürel kimliğin ve ulusal kimliğin ne olduğuna dair tanımlar verilecektir. Bu tanımlar sayesinde etnik Medya'nın hangi faktörlerden dolayı ortaya çıktığını, ne tür işlevi yaptığını ortaya koymaya çalışılacaktır.

Bölümün ikinci kısmında ise Kazakistan üzerinden giderek etniklere karşı uygulanan göç stratejisi, dil politikaları bunun yanında Kazakistan Halk Asamblesi ve Kazakistan Halk Asamblesi İçerisinde Yurtiçi İlişkiler Üzerine Gazeteciler ve Uzmanlar Kulübü ele alınarak Kazakistan'daki mevcut olan gazetelerin devlet tarafından mali desteği ile alınacaktır.

1.1 Devlet Kavramının Tanımı

Etnik ve Azınlık Kavramı tarihsel süreç içerisinde devlet tarafından kendi sınırların içerisinde yaşayan halkı tanımlamak için kullanılmıştır. Bundan dolayı etniği detaylı olarak ele almadan önce devlet, ulus devlet ve çok uluslu devletin ne olduğunu tanımlamak gerekir.

Devletin ne olduğunu hakkında Antik Yunan ve Roma döneminden başlayıp günümüze kadar üzerinde tam uzlaşmış bir tanım ortaya konulamamıştır. Devletin ne olduğunun aklımızda oturması amacıyla birkaç felsefecinin tanımlaması ve uluslararası hukukta “devlet” kavramına tanımına yer vermek gerekmektedir.

Romalı Filozof Cicero, “Devlet (Respublica) bir halk unsurudur (res populi).” şeklinde devleti tanımlamıştır. Cicero devleti kamu varlığı olarak görmektedir.¹

¹ Bkz. Temnov, E. İ., “*Zvuchashchaya Yurisprudentsiya*”, Wolters Kluwer, Moskova, 2010, s. 497-520.

Cicero'ya göre insanlar herhangi bir nedenden dolayı, rastgele bir araya toplanmış insan yığını değildir. İnsanlar hukuki bağlarla birleşen birliktir. Hollandalı ünlü hukukçu Hugo Grotius ise “Devleti hukuka saygı ve halkın yararı uğruna sonuçlanan mükemmel bir özgür insanlar birliği.” olarak tanımlar.² Grotius, Cicero'nun düşüncesine çok yakındır. Grotius'da devletin, insanların bilinçli olarak karşılık sözleşme sonucundan ortaya çıkacağını düşünmektedir. Rus bilim adamı Boris Nikolayeviç Çeçerin ise devleti yasalarla bir hukuki bütünlükle bağlı³ olan ve ortak birlik için en yüksek otorite tarafından yönetilen özgür bir halkın birliği olarak tanımlar. Çeçerin devletin ana unsurlarını şu şekilde belirtir:

- iktidar;
- yasa;
- özgürlük;
- ortak amaç.

Çeçerin'e göre devletin bu 4 unsuru; ortak yararı elde etmek için ahenkli bir karışım olarak tanımlamaktadır. Başka bir “devlet” tanımı ise 26 Aralık 1933 yılında imzalanan Montevideo Sözleşmesi'nde yapılmıştır. Sözleşmenin birinci maddesinde devleti tanımlamak için “devletin” dört niteliğinden bahsedilmektedir.

- a) Sürekli nüfus
- b) Belirlenmiş bir toprak parçası
- c) Hükümet
- d) Diğer devletler ile ilişkiler kurabilme yeterliliği.⁴

² Rubanik, L.E., ve Rubanik, S.A., “**Siyasi Ve Hukuki Doktrinleri Tarihi: Ders Kitabı**”, Wolters Kluwer. Moskova, 2011. S. 95. “**Savaş Ve Barış Hukuku**”, Birinci Kitap. Moskova, 1994, s.48.

³ Piterskaya, A. L., ve Bateeva, E.V., “**Siyasi ve Doktrin Öğretileri**” Çalışma Kitabı, İkinci Baskı. Moskova, 2008. s. 44.

⁴ Bkz: Source: Treaties and Other International Agreements of the United States of America 1776-1949. Compiled under the direction of Charles I. Bevans LL.B. Assistant Legal Advisor Department of State. Volume 3 Multilateral 1931-1945. Department of State Publication 8484. Washington, DC : Government

Montevideo Sözleşmesi'nin 3. Maddesine göre: “Devletlerin siyasal varlığı diğer devletlerin tanınmasına bağlı değildir. Bir devlet tanınmadan önce de varlığını ve bağımsızlığını koruma, kendi yargısını yapılandırma, yönetim örgütlemesini oluşturma ve ulusal çıkarlarını koruma hakkına sahiptir. Uluslararası hukuka göre devletin yukarıda belirtilen haklarını kullanması diğer devletlerin onayına bağlı değildir.” şeklinde belirtilmiştir.⁵ Herhangi bir devlet, başka devletler tarafından tanınmasa bile, kendi başına uygun gördüğü şekilde diğer devletlerle etkileşime girmek için özgürce davranabilmektedir. Önemli olan diğer devletlerin haklarını ihlal etmemektir. Böylece 3. madde istikrar kazanmış olur.

1.1.1 Ulus ve Ulus Devlet Nedir?

Ulusal devlet kavramının ideolojik dayanağı, XVI. ve XVII. yüzyılında G. Grotius, T. Hobbes, J. Boden, B. Spinoza, N. Machiavelli'nin eserlerinde yer almaktadır. Ulus devleti tanımlamadan önce ulusun ne olduğunun tanımlanması gerekmektedir. Kendi başına ulus kelimesi, aynı devletin toprakları üzerinde yaşayan, aynı yasalar ile idare edilen, aralarında dil, soy, ülke kültür birliği bulunan insan topluluğunu ifade eder. Ulus devlet ise kültürel (etnik) sınırların siyasi sınırlarla eşleştiğine denir.⁶ Bazen ulus olmak için halkın aynı ırktan, milliyetten, boydan olması gerekmemektedir. Bir devlet tarafından sınırları içerisinde yaşayan etnik gruplara ve o devletin çoğunluk olan yerel

Printing Office, 1969.

<<https://web.archive.org/web/20080215090153/http://www.yale.edu/lawweb/avalon/intdip/interam/intam03.htm>> (Erişim tarihi: 10.01.2019).

⁵ (web.archive.org), a.g.e., (Erişim tarihi: 10.01.2019).

⁶ Bkz: Voigt, R, “**Weltordnungspolitik**”, Wiesbaden, 2005, s. 177; Heyms, S., Lindner, S, D., “**Schreiben Für Ein Besseres Deutschland**”, Nationenkonzepte In Der Deutschen Geschichte Und Ihre Literarische Gestaltung In Den Werken”. Würzburg. 2002. s.21; Duden. Alman Orfografi Sözlüğü. 5. Baskı. Mannheim 2003, Anahtar Kelime “Nationalstaat”.

halka yönelik aynı politik sistem ve aynı anayasa uygulanıyorsa veya etnik ve yerel halk aynı hemfikre sahip olarak devleti korumaya çalışılıyorsa, o devlet ne kadarda çok uluslu olsa bile, ulus devlettir.

1.1.2 Ulus Devlette Ulusal Kimlik

Etnik milliyetçilik açısından, ulusal kimlik; bölgesel-politik bölünme veya vatandaşlıktan bağımsız olarak, tüm üyelerini bir araya getiren belirli bir etniğe ait olduğu anlamına gelir. Aynı zamanda ulusal kimlik; bir ülkede yaşayan halkları, etniklere bölmeden ülkenin vatandaşı olarak kendini belirtir. Ulusal kimlik bir kişinin bir devlete veya bir millete ait olma duygusudur.

Ulus ve milliyetçilik fikri, Avrupa'da on sekizinci yüzyıldan itibaren Asya'da ise on dokuzuncu yüzyıldan itibaren bir insanın kimliğini belirtmek için kullanılmıştır. Ulus ve milliyetçilik fikri ulusal kurtuluş hareketleriyle eş zamanda oluşmuştur. İnsanlarda vatanseverlik ve milli duygular, ulusçuluk fikrine yol açmaktadır. Ulus ve milliyetçilik açısından kimlik kavramı; olumlu kimlik veya olumsuz kimlik şeklinde ortaya çıkabilir. Olumlu kimlik, ülkesine karşı gururla ve milliyetine karşı olumlu bir sevgi ile karakterize edilir. Olumsuz ise kendi uyruğunu üstün görme inancıyla nitelenir.

1.1.3 Ulus Devlet ve Kültürel Kimlik

Sovyet ve Rus sosyolog, psikolog, antropolog, filozof, Igor Semenoviç Kon ve kültür bilimci Oksana Pahlyovskaya kültürel kimliğin, esas kimliğin bir parçası olduğuna inanmaktadır. Konu üzerinde diğer araştırmacılardan kültür bilimci N.F. German ve

filozof Y.A. Selivanova, kültürel kimliği sosyal kimliğin alt tanımlamalarından biri olarak kabul etmektedirler.⁷

Kültürel kimlik konusu birçok kültürel çalışmada ve sosyal teorilerde araştırma konusu olmuştur. Kültür kimlik üzerine çalışanlar bireyin bir bütün olarak anlayışını, farklı tanımlayıcı kültürlere ayırır. Kültürel kimliği genel olarak etnisite, yaş, dil, din, aile - okul, yaşadığı yer, cinsiyet ve toplumsal sınıflara ayırırlar.

Dil: tarihsel süreç içerisinde insanla birlikte bir yerden başka yere geçiş sırasında farklı kültürler ile temas kurarak değişen bir iletişim aracıdır. Dil kişilerin topluma entegrasyonu sağlar ya da toplumdan tamamen uzaklaşmasına sebep olur.

Din, dini kimlik: insanın kendi kendini bilinçlendirmesinin ilk biçimlerinden biridir ve bu nedenle diğer kimlik türlerinin oluşumunun kökenindedir. Rus bilim adamları dini kimliği şu şekilde sınıflandırmaktadırlar: Ortodoks kimliği, İslam kimliği⁸ İtiraf kimliği (Katolik, Protestan), Etnorelsik kimlik ve Kültürel dini kimlik. Dini kimlik insanlara ya doğuştan gelir ya da siyasi ve diğer nedenlerden dolayı insana damgalanmış olabilir.

Yaşadığı yer: İnsanın çocukluğu boyunca veya uzun süre yaşadığı yerde oluşan “kültürel kimlik” aynı kalır fakat başka yere taşınmasıyla birlikte kültürü doğrudan etkilenebilir.⁹ Örneğin bir yerden başka yere göçen göçmenler başka çevreye (topluma, ülkeye) uyum göstermesi gerektiği için kendi kültürüne yönelik değişimlere katlanır. Fakat bu, göçmenlerin kendi kültürleriyle ilgili inançlarıyla çelişebilir ve göçmen iki kültür arasında seçim yapmak zorunda kaldığı için sorunlarla karşılaşabilir (Örneğin mültecilerin Avrupa’ya yönelik entegrasyonda uyumsuzluk sorunu).

⁷ Mutuzkova, E., “Kulturnaya Identichnost: K Opredeleniyu Ponyatiya”, **Vestnik Baltiyskogo Federalnogo Univeristeta Im. İ. Kanta**. Seriya: Filologiya, Pedagogika, Psihologiya. 2014. Vıkusk 2. Kaliningrad.

⁸ Mçedlov, M, P., “Relegioznaya Identichnost. O Novih Problemah V Mejtsevilizatsionnih Kontaktah”— Rusya, **Sosyologičeskiye İsledovaniya** – Dergi № 10, 2006, s. 33-40.

⁹ Mçedlov, M, P., a.g.e., s. 33-40.

Yaş: Bireyin farklı yaşlarında toplumda var olan herhangi gruba, örgüte bağlanır örneğin: pop, rock vs müzik gruplarına, siyasi partiye, dini örgütlere vs. Yaş insanın belirli bir dönemde farklı kültüre uyum sağlamasını belirler. Gençlerde aile ve okul, hoşgörü yollarının gelişiminde ve gençlik hayatında yetiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aile bir bireyin bebekliğinden çocukluğuna kadar “aile” kültürünü yönelik katkıda bulunur, okul ise daha çok topluma ve vatana bu katkıyı sağlar.

Etnik kimlik¹⁰: Bireyin belirli bir etnik topluluğa ait olduklarının farkındalığını sağlar. Etnik kimliği tanıma aşaması insanların belirli yaştan sonra gelişmektedir. Örneğin İsviçreli bilim adamı J. Piaget, çocukların bir ulusal kimliğe ait olma bilincinin gelişmesi konusunu araştırmıştır. Piaget 1951’de, 6-11 yaş arasındaki gençler üzerinde araştırma yapmış ve bu gençleri üç yaş grubuna bölerek belirlemiştir:

- 6-7 yaşlarında bir çocuk, etnik köken hakkında ilk bilgiyi anne babadan yavaş yavaş almaktadır;
- 8-9 yaşlarında, çocuk ebeveynlerin uyruğu temelinde, ikamet yeri, anadili sayesinde kendisini ait hissetmeye başlamaktadır;
- Ergenliğin (10-11 yaş) döneminde ise etnik kimlik oturmaya başlamaktadır.

Farklı halkların özelliklerini anlamaya başlar. Çocuk, geleneksel kültürün özelliklerini, etnik kültürünün tarihsel bilincini kavrar.¹¹

Tüm yukarıda verilen yaş gruplarına rağmen dikkat edilmesi gereken husu ise dış etkenler, her yaşta her bireyi etnik kimliklerini yeniden düşünmeye zorlayabilir.

1.1.4 Çok Uluslu Devlet

¹⁰ Mçedlov, M, P., a.g.e., s. 33-40.

¹¹ “Rusya’nın Ulusal Kimliği ve Demografik Kriz”, Konferans Kitabı, 20-21 Ekim 2007, Moskova, s. 223.

Tüm tarihsel süreç içerisinde, bir ulusal devletin oluşması sürecinde, toprak sınırlarıyla ilgili sıkıntılar her daim ortaya çıkmıştır. Örneğin XIX. ve XX. yüzyılda eski İmparatorluklar parçalanıp yerine yeni ülkeler kurulmuştur. Yeni bir ulus devleti kurma sırasında iç ve dış çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. Örnek vermek gerekir ise; Osmanlı İmparatorluğun XX. yüzyılın başında çökmesinin ardında onlarca ulus devlet ortaya çıkmıştır. Fakat yeni kurulan devletlerin içerisinde etnik çatışmalar meydana gelmiş, bu devletler de bölünerek yeni “mini” devletler ortaya çıkmıştır.

XX. yüzyılın sonlarında dünyada yeni ulus devletler kurulmuştur. Örneğin Sovyetlerin dağılmasının ardından: Orta Asya’da: Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan. Güney Kafkasya’da: Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan. Doğu Orta Avrupa’da: Beyaz Rusya, Moldova, Ukrayna. Baltık ülkelerin ’de. Estonya, Letonya, Litvanya. Avrasya’da: Rusya, olmak üzere toplam 15 devlet Sovyetlerden bağımsızlık kazanmıştır. Şunu belirtmek gerekir ki, yeni kurulan bağımsız devletler içerisinde farklı dönemde etnik gruplara karşı uygulanan göç politikası sonucu etnik milletler kendi asıl (tarihi) topraklarından uzak kalmışlardır.

Yeni kurulan ulus devletlerin temelinde çok ulusluluk (etniklik) yatmaktadır. Devletler kendi sınırları içerisinde kalmış olan etnikler için “birlik olma”, “tolerans gösterme” propagandasını yapmaktadır. Bu birlikteliklere rağmen etnik gruplar arasında tamamen bir uyum sağlanamamıştır. Etnik gruplar arasında ülke içinde çatışmalar olmaktadır ve bu çatışmaları dikkat etmek gerekmektedir. Herhangi bir konu üzerinde ortaya çıkan etnik gruplar arasındaki çatışmalar ilk önce aileler arasında çözülmeye çalışılmaktadır. Çatışmalar şiddet kazanında devreye etnik grupların aksakallıları (yaşlıları) devreye girer. Genel olarak etnik gruplar arasında herhangi bir çatışmayı aksakallılar daha iyi çözer. Çünkü aksakallılar genel olarak herhangi bir etnik gruba karşı “taraf” değildir. Aksakallılar “kişi” üzerinden hareket ederek çatışmayı, kavgayı veya herhangi bir sorunu çözmeye çalışırlar.

Etnik kimlik üzerinden ülke içindeki çatışmalar dışında, ülkeler arasında da çatışmalar / anlaşmazlıklar mevcuttur. Sovyetlerin çöküşü sınır belirleme konusunda Azerbaycan ve Ermenistan, Özbekistan ve Kırgızistan arasındaki gerilimler buna örnek olarak gösterilebilir.

Sovyetler gibi 1991’de Yugoslavya’nın parçalanma sonucunda da altı devlet; Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ kurulmuştur. 1991’de yeni ülkeler bağımsızlıkla beraber çok etnikli bir yapıya sahip olmuştur.

“Etnikli devlet”, “çok uluslu devlet”, bu iki kavram farklı görünse de aslında eş anlamlı kelimelerdir. Çok uluslu / etnikli devletin nasıl oluştuğuna dair belirli bir kriterler bulunmamaktadır. Tarihte bu terim, genel olarak birkaç etnik gruptan oluşan devletler için kullanılmıştır. Örneğin sosyoloji ve siyaset bilimi kitaplarında çokuluslu devletler olarak Hindistan, Rusya, İran ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkeler örnek olarak gösterilmektedir. Bu ülkelerin internet ortamında yayınlanan bazı resmi bilgilerden yararlanarak, Çin’de 56 etnik grup, Hindistan’da 2000 etnik grup, Vietnam’da 54 etnik grup, Kazakistan’da 145 etnik grup, Endonezya’da 300 etnik grup, Afganistan’da 20 etnik grup, Rusya’da 190’ı aşkın etnik grup bulunduğu belirtilmektedir.

1.2 ETNİK GRUP VE DİASPORA

1.2.1 Etnik Grup ve Diaspora Kavramlarının Tanımı

Günümüzde ulus devlet içerisinde birçok kişi kendisini ya diaspora ya da etnik grup olarak tanımlar. Etnik (etnisite), etnik grup ve diaspora kavramların ne zaman çıktıklarına ve ne amaçlı kullanıldıkları konusunda birçok tahmin vardır. İlk olarak etnik ve etnik grup kavramları tanımlamak gerekmektedir. Polonyalı bilim adamı Walter Zelazny göre etnisite kavramı Yunancadan gelen bir terimdir. Zelazny “Etnik Köken.

Düzen - Çatışma- Adalet”¹² adlı kitabında etnik kavramının İskenderiye Yahudileri tarafından İsraililer haricinde tüm diğer halkları tanımlamak için kullanıldığını belirtmiştir. Norveçli antropolog Thomas Hylland Eriksen ise “Etnik köken ve Milliyetçilik, Antropolojik yaklaşım”¹³ adlı kitabında, etnik kavramının XIV. yüzyıldan başlayıp XIX. yüzyılın ortalarına kadar İngiliz dilinde “barbar” ve “yabancı” anlamında kullanıldığını ve daha sonra XIX. yüzyılın ortalarından itibaren ise bu terimin ırkı belirleme amacıyla kullanılmaya başlandığını belirtmiştir. Marcus Banks’a göre etniklik veya etnik grup, mensuplarının birbirlerini gerçek veya farazi bir ortak geçmişe dayanarak ötekileştirdikleri insan topluluğu¹⁴ olarak tanımlamıştır. 1960’lardan sonra sosyokültürel antropoloji, sosyoloji literatüründe etnisite ve etnik, etnik grup kavramı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Laura Zanfrini ise çok etnikli toplumu, farklı etnik kimlikleri olan insanların bir arada yaşadığı bir sosyal sistem olarak tanımlamıştır.¹⁵ Diaspora ise köken olarak belirli bir coğrafi bölgeden gelen ama dağınık şekilde başka yerlerde yaşayan nüfustur.¹⁶ Genel olarak bir toplumun (milliyetin) başka yerlere taşınıp yaşamalarının onlarca nedeni vardır. Ekonomi, siyasi, toprak işgali, soykırım, göç vs. bu nedenler arasında sayılabilmektedir. Eski Yunanistan’da διασπορά (diaspora) terimi “dağılma” anlamında, sömürgeleştirme amacıyla fethedilmiş bir toprağa göçüp, oradaki nüfusu asimile etmeye çalışan dominant halk için kullanılmıştır.¹⁷ Fakat günümüzde

¹² Żelazny, W “**Etniczność. Ład - Konflikt – Sprawiedliwość**”, Poznan, Polonya, 2004, s. 25

¹³ Hylland, E, T., “**Etniczność i Nacjonalizm. Ujęcie Antropologiczne**”, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. 2013, s. 17.

¹⁴ Banks, M., “**Ethnicity: Anthropological Constructions**”, Routledge, 1996, s. 35.

¹⁵ Zanfrini, L., “Società Multi-etnica”,

<http://impresa-stato.mi.camcom.it/im_37-38/zanfrini.htm> (Erişim tarihi: 13.12.2018).

¹⁶ Ember, M., Ember, C, R., and Skogrd, I., “**Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures Around The World**”, Volume I: Overviews And Topics; Volume II: Diaspora Communities, 2004, s.192.

¹⁷ Tetlow, M., “**Women, Crime, And Punishment in Ancient Law and Society**”. Continuum International Publishing Group, 2005, s. 1–2.

“diaspora” kelimesi farklı kavrama dönüşmüş haldedir. Durum böyle olunca diaspora topluluklarının çeşitleri çoğalmış, diaspora teriminin tanımı daha belirsiz olmuş ve bilim adamlarının diaspora teriminin tanımını belirlemesi gerekli olmuştur. Bu duruma bağlı olarak, Robin Cohen, William Safran, ve James Clifford gibi araştırmacılar diaspora tanımı üzerinde teorik çerçeveleri önermiş ve bu tanımıyla ilgili vaka araştırmalarını da sunmuştur. 1990’lı yıllara kadar diaspora çalışmaları ağırlıklı olarak Sovyet coğrafyası dışındaki bölgeler arasındaki veya eski Sovyet coğrafyası ve Sovyet coğrafyası dışındaki bölgeler arasındaki nüfus hareketlerine odaklanmıştır.

Örneğin William Safran, diaspora kavramını tanımlamak için şöyle bir liste sunmaktadır:

- İki ya da daha fazla yere dağılım
- Ortak bir anavatan mitolojisi
- Göç edilen ülkeden yabancılaşıma
- Anavatana dönme isteği
- Anavatanla devam eden ilişkiler¹⁸

Son zamanlarda, akademisyenler farklı türdeki diasporalar arasında ayrımlar yapmaktadırlar. Örneğin emperyalizm, ticaret ya da emek hareketleri (işçi göçü) gibi nedenler bu ayrımlar arasındadır. Diğer yandan diaspora toplumları içindeki toplumsal tutarlılık, diasporaların anavatanlarına olan bağ ve bağlılıklarına dayanmaktadır. Bazı diaspora toplulukları anavatanları ile güçlü siyasi bağlarını sürdürmektedir. Birçok diasporada tipik olabilecek diğer özellikler; anavatana geri dönüş, diasporada olan diğer topluluklarla ilişkiler ve ev sahibi devlete tam bir entegrasyonun olmamasıdır.¹⁹

¹⁸ Safran, W., “Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return, Diaspora”, **A Journal of Transnational Studies**, № 1, 1991.

¹⁹ Ember, M., Ember, C, R., ve Skoggrd, I., “**Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures Around The World**”. Volume I: Overviews and Topics; Volume II: Diaspora Communities, 2004, s.192.

Fakat “geri dönmek için uygun şartlar”ın ne zaman gerçekleşeceği belli değildir. Bu önkoşul hazır olmadıkça konuk eden ülkede kalma süresi uzatılır diasporanın kültürünü korumak gittikçe zorlaşır. Diasporanın konuk eden ülkedeki hayatı zaman geçtikçe kalıcı hale gelir ve durum daha karmaşık hale gelir. Böylece “anavatana dönme” daha zorlaşır.²⁰ Safran’ın diaspora tanımı geleneksel diasporayı açıklamak için uygunken modern diasporayı açıklamak için ise bu tanım artık yetersiz olmuştur.

Bu durum ile ilgili olarak, James Clifford “Diasporas” başlıklı kendi çalışmasında diaspora tanımının genişletilmesini eleştirmiş ve Yahudi diasporasının kavramsal modelinin örneği olarak uygun olmadığını vurgulamıştır. Ona göre, Yahudi modeli “diaspora” kavramını anlatmak için yeterli değildir.²¹ Clifford yeni diasporaları anlatmak için “yarı diaspora” kavramını kullanmayı önermiştir.²² Clifford intibak sürecindeki ortak acı ve sıkıntıların oluşturduğu ortak bilincin de diaspora topluluğun oluşması için önemli olduğunu vurgulamıştır. O, bir göçmen grubunun diaspora olarak sayılması için Safran’ın önerdiği şartlardan sadece birkaç tanesine sahip olmak yeterli olduğunu söylemektedir.²³ “Mesela ben artık vurguladım ki aslında diasporaları bağlayan ve sınırları aşan bağların gerçek ya da sembolik anayurt vasıtasıyla en azından Safran’ın ima ettiği derecede ifade edilmesine gerek yoktur. Merkezleşmiş ve yanal bağ köken/geri dönme teleolojisinin efrasında oluşan bağ kadar önemli olabilir. Ayrıca paylaşılmış ve devam eden sürgün, acı intibak veya direniş tarihi de belli kökenin göstergesi olarak önemli olabilir.”²⁴

Yani Clifford’a göre, geri dönme niyeti günümüzde diaspora olarak sayılmak için gereken şart değildir. O, ortak bilinci de önkoşul olarak saymıştır. Bu bilinç konuk eden

²⁰ Mithat Çelikpala, “Türkiye’de Kafkas Diasporası ve TDP’ye Etkileri”, Mustafa Aydın (der.), **Türkiye’nin Avrasya Macerası 1989-2006**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007. s. 37.

²¹ James C., “Diasporas”, **Cultural Anthropology**, Cilt. 9, No. 3, 1994.

²² Ayhan Kaya, **Türkiye’de Çerkesler: Diasporada Geleniğin Yeniden İcadı [Circassians in Turkey: Re-establishment of Tradition]**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011. s. 28.

²³ James C., a.g.e., s.306.

²⁴ James C., a.g.e., s.306.

ülkede belli göçmen grubun karşılaştığı sorunlardan başka göçmen grubu içinde meydana gelen ortak acı tarafından da oluşturulabilir. Gerçekten de, Yahudilerin tarihsel geçmişine rağmen yurtdışındaki birçok Yahudiler kendi “anayurdu” olan İsrail’e dönmek istememektedir. Bu durum Ermeniler için de geçerlidir. Onların kimliği için sözde “1915 yılı Ermeni Soykırımı” ve “Büyük Ermenistan” hayali oldukça önemlidir. Ama sadece Ermeni diasporasının %22’si sıkça Ermenilerin sosyal faaliyetlerine katılmakta ve %66’sı ise kiliseye gitmemektedir.²⁵ Sözde “1915 yılı Ermeni Soykırımı” Ermeni diasporasının ortak bilincini oluşturmakta, ancak çok küçük sayıda Ermenilerin “anayurdu” Ermenistan’a dönmek istediği de bilinmektedir.²⁶

Yakın zamanlarda, diaspora tanımı konusunda Rogers Brubaker daha basit kriteri önermiştir. Ona göre, diaspora olarak tanımlanmak için 3 tane koşulun sağlanması gerekir:²⁷

(1) Mekânsal dağılım: bu, günümüzde en temel ve basit kriterdir. Dağılmanın sebebinin zorunlu veya travmatik olmasına gerek yoktur. “Mekânsal dağılım” genellikle ikiden fazla ülkelere dağılması anlamına gelir, ama bu terim sınır içindeki dağılım için de kullanılabilir. Fakat bu terim diasporaları “devlet sınırlarıyla bölünen etnik toplulukları” ya da “anayurt dışında yaşayan belli bir etnik topluluğun parçası” olarak açıklamak için kullanılmaya başlamıştır. Başka deyişle, sürgün ya da göç diasporanın oluşumu için gerekli değildir. Bu teoriyi benimsediğimizde, sürgün ya da göçten dolayı oluşmadıysa bile belli bir halkın kendi “anayurdu”nun dışında azınlık olarak toplu halde yaşayan parçası diaspora olarak sayılır.

²⁵ **Armenian-American Diaspora Survey: February 2005 Supplement to the Current Population Survey.** US Census Bureau, 2007, s. 551-552.

²⁶ **Armenian-American Diaspora Survey: February 2005 Supplement to the Current Population Survey.** US Census Bureau., a.g.e., s. 551-552.

²⁷ Brubaker, Rogers. “The ‘Diaspora’ Diaspora”, **Ethnic and Racial Studies**, Vol. 28, No. 1, 2005. s.. 5-7.

(2) Anayurda yönelik fiziksel veya zihinsel hareket: başka önemli kriter etnik sadakatin, değerin ve kimliğin temeli olarak gerçek ya da hayal edilmiş anayurda yönelik fiziksel veya zihinsel hareket”tir. Erken dönemdeki tartışmalar özellikle “anayurt” ile kültürel birlikteliği ve “anayurd”a “geri dönme” niyetini vurgulardı. Ama bu eğilim yakın zamanlarda eleştirilmiş ve “anayurt ile merkezlesizen yanal bağlantılar” daha önemli kriter olarak görölmektedir.

(3) Sınırın sürdürölmesi: diğér kriter ise sınırın sürdürölmesi, yani konuk eden ölke ve toplumdan farklı toplu kimliğin sürdürölmesidir. Sınırlar direnişin, yani konuk eden ölke ve toplumun asimilasyon baskısına veya dışlamasına karşı ayrışma çabalarının sonucu olarak sürdüröllebilir.

Dünya üzerinde anavatanları olmasına karşı başka ölkelere göç etmek zorunda kalmış büyük etnik gruplar bulunmaktadır.

1.3 Etnik Medya ve Diaspora Medyası

1.3.1 Etnik Medya’nın Oluşma Nedenleri

Etnik medya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) akademisyenler tarafından etnik medya olarak adlandırılırken, Avrupa’da azınlıkların medyası olarak ele alınır, Rusya’da ise İnoetnik medya (diğérlerin medyası veya yabancı etnik basın) vada Etnik medya olarak bilinir. Etnik medya farklı adlandırılırsa da ana görevi bir devlet içerisinde yaşayan azınlıklara hizmet etmektir. Etnik medya, belirli bir azınlık grubuna veya etnik azınlık topluluğuna uyarlanmış kitle iletişim aracıdır.²⁸ Herhangi bir etnik medyanın ortaya

²⁸ Schaefer, R., “**Sociology**”, By Gram Textbook Reviews, Study Guide, Textbook, 13. Baskı. (E-Kitap) 2017

çıkması için ilk önce etnik topluluğa ihtiyaç duyulmaktadır. Etnik topluluk şu kriterlerde ortaya çıkmaktadır:

Devletler arasında sınır belirleme sırasında belirli bir toprak parçasının başka bir devlete geçtiğinde o “geçilen” toprakta yaşayan halk başka bir devlet içerisinde etnik grup olarak kalmaktadır. Bu grup etnik grup olarak tanımlanır.

Gönüllü göç sebebiyle etnik topluluk oluşabilir. Bazı insanlar kendi devletinde ekonomik açıdan sıkıntılar çektiğinden ötürü başka devlete göç etmektedir. Göç eden kişiler etnik topluluk tanımına uyar.

Zorunlu göç sebebiyle etnik topluluk oluşabilir. Belirli bir devletin sınırları içerisinde yaşayan bazı halklara karşı devlet tarafından uygulanan politikalardan dolayı bu halk göç etmek zorunda kalabilmektedir. Bu göç eden gruba da etnik topluluk denebilmektedir (göç, sürgün, soykırım);

Anlaşmalı göç sebebiyle etnik topluluk oluşabilir. İki devlet arasında yürütülen projelerden dolayı, iki taraf arasındaki anlaşmalar çerçevesinde bir taraftan başka bir devlete belirli bir süre boyunca kalma şartıyla gönderilen topluluk, etnik topluluk olarak tanımlanabilir.

Tüm bu yukarıda belirtilen nedeniyle ortaya çıkan etnik halk bulunduğu devlette kendi toplumundan kopmamak için ya da yaşadığı bölgedeki topluma entegre olmak için gazeteye, radyoya ihtiyaç duymuştur. Etnik grupların amacı medya üzerinden kendi dilsel ve kültürel özelliklerini korumak ve sürdürebilmektir. Aslında temel amaç topluma entegre olmaktır. Var olan tüm etnik medyayı aynı zamanda geoetnik medya olarak tanımlamak mümkündür çünkü coğrafi açıdan belirli bir bölgede yaşayan azınlıklar için tasarlanmıştır.

1.3.2 Etnik Medya İşlevi

Etnik medya üzerine çalışmalar yapan araştırmacı V. Yevtuh’a göre son yıllarda etnik medya kültürlerarası diyalogun sanal bir alanı oluşturulmuştur²⁹. Bu alan, çok etnikli toplumlarda iletişim alanının önemli bir bileşenidir ve etnik gruplar arasındaki ilişkilerde sorunlu durumları dengelemede önemli bir faktör olarak hizmet vermektedir.³⁰ Diğer bir araştırmacı A.H. Margulov, “Ulusal azınlık basınının modern aşamadaki işleyişi” isimli çalışmasında etnik basının fonksiyonunu şu şekilde tanımlanmaktadır: “Etnik yayınlar sosyal emeği yansıtır”.³¹ Bunun yanında toplumların kültürel ve manevi faaliyetlerini yansıttığını, eğitim ve toplumsal organizasyonun işlemede önemli bir rol üstlendiklerini de eklemektedir. Araştırmacı N. Sidorenko eserlerinde etnik azınlıkların sorunlarına yönelik ilginin daha çok Orta ve Doğu Avrupa devletlerinde arttığını belirtmektedir. Yazara göre azınlık yayınları post-totaliter bölgelerde yaşayan etnik halkların bilincinin oluşmasında ve eğitiminde önemli bir faktördür. Etnik yayınlar, ulusları birleştirme yeteneğinin dışında, manevi ve siyasi gelişimde katkıda bulunmaktadır.³² Günümüzde etnik medyanın oluşumu ve gelişimi, modern toplumda etnik grupların barış içinde bir arada yaşamalarının demokratik dönüşümüne tanıklık etmektedir.

1.3.3 “Göç Basını” – “Göçmen Basını” veya “Yabancı Dil Basını”

²⁹ Yevtuh, V., “Kültürlerarası Diyalog: Polietnik Toplamlarının İntegral Gelişiminin Etkin İnşası”, **Politiçeskiy Menendcment**, № 3 (36), 2009, s.14 – 27.

³⁰ Margulov, A, H., “Ulusal Azınlık Basınının Modern Aşamadaki İşleyişi”, Donetsk, **Sosyal Eğitim Enstitü Drgisi**, Cilt 6, 2010, s. 110 – 116.

³¹ Margulov, A, H., a.g.e., Cilt 6, 2010, s. 110 – 116.

³² Sidarenko, N, M., “Etnik Fikir Ve Ulusal Kimlik Medyası: Orta Doğu Avrupa Ülkelerinin Çokuluslu Topluluklarında Asimilasyon Veya Entegrasyon”, Po Materyalam Kruglogo stola, Kiev, 1996, s. 3- 5.

Geçmişte yapılan araştırmalarda etnik ve ya azınlık basın terimi farklı zamanlarda “Göç basını” – “Göçmen basını” veya “Yabancı dil basını” olarak ta kullanılmıştır. Fakat bu kavramlar birbirinden farklı gözüktüğü de anlamı ve işlevi aynıdır.

ABD’ye tarihi boyunca Avrupa’dan, Asya’dan Afrika’dan halklar göçmüştür. Bu göç sırasında ABD de “göçmen basını” ortaya çıkmıştır. Chicago Sosyoloji Okulundan “göçmen basını” ele alan kişilerden biri Robert Ezra Park³³ “Göçmen Basını ve Sosyal Kontrolü” adlı kitabında, Amerika’da XX. yüzyılın başlarında çeşitli göçmen topluluklarda “göçmen basınının” rolünü ve yeni kültürel ortamına adapte olmalarını ele almıştır. O dönemlerde R. E. Park araştırma sırasında göçmen basınının birkaç fonksiyonunu bulmuştur, onlar: menşe ülkesinde aile ve arkadaşlarla bağı, iletişimi sağlaması; dilin korunmasını, göçmen topluluklarının iletişim aracı olmasıdır. Kitapta yazar göçmen topluluğu için “göçmen basını” önemli bir enstitü olarak görmektedir ve aynı zamanda göçmenlerin Amerikan toplumuna adapte olmalarını sağlıyor. Sonuçta, yabancı dil basını göçmenlerin Amerikalaşmasında önemli bir faktör ve aktördü, çünkü bir yandan kendi toplumuyla bağların kopmamasını sağlıyor, öte yandand göçmenleri Amerikan yaşam kurallarıyla tanıştırıyor. Göçmen basını “hatıraları saklayan”, ama aynı zamanda “yeni bir deneyime açılan kapıdır”. R.E. Park’ın ortaya koyduğu fonksiyonlar herhangi bir göçmen veya etnik basını için geçerlidir. Çünkü bu tür basın bir toplumu başka bir topluma ve kültüre kolayca uymasını sağlar.

1.3.4 Etnik Gazetecilik

Rus akademisyen İgor Blohin etnik gazetecilik terimi için şöyle tanım vermekte “Etnik gazetecilik - etniğin konsolidasyonunu ve entegrasyonunu, kültürel kimliğinin koruyup geliştirilmesini, halkın kendi etnik varlığını kavrama işlevlerini yerine getiren

³³ Park, R., <<https://archive.org/details/immigrantpressits00park/page/14>>, (Erişim Tarihi: 19.03.2019).

gazeteciliktir. Genellikle etnik gazetecilik kendi etniğin dilinde olduğu için onun alıcısı da ilk önce halkının temsilcileridir.³⁴ Yazara göre etnik gazeteciliğin sayesinde azınlıklar kendi etnik kimliğini dış etkilerden koruyarak topluma entegre olabilir. Igor Blohin, etnik basının ulusal birliğin sağlaması konusunda önemli yerde olduğunu yazmaktadır. Ayrıca yazara göre etnikler arasında uyum koşulların sağlanması adına organizasyonun açılması gerektiğini öne sürmektedir. Blohin önerdiği organizasyonun görevleri içerisinde çatışmalar önlenmesi; etkileşim durumunun idealist bir açıklaması (karmaşık olsalar bile); ulusal kalkınma ve eğitim sağlamasıdır. Murmansk Artık Devlet Üniversitesinin dilbilimci profesörü Olga İvanişeva ise etnik gazeteciliğin sayesinde azınlıklar sonuçlarını sıkıntılarını kendi ana diliyle ifade edebilir, bunun yanında etnik gazetecilik tolerans sembolü olduğundan dolayı azınlıklar başka halklar karşı hoşgörüsü artırır. Ayrıca profesör göre etnik gazeteciliğin ideal modeli - basının coğrafik presipine göre değil de, bir araya gelen etnik topluma ait olmasıdır.³⁵ Bu iki görüşten yola çıkarak etnik gazetecilik azınlıkların başka halklara karşı hoşgörüyü artırarak, eğitim sayesinde topluma kolayca entegre olmasını sağlıyor.

1.3.5 Diaspora Medyasının Özellikleri

Etnik medya veya diaspora medyası toplumsal düzeyde azınlıklara belirli katkı sağlamak için ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı etnik medyanın kendine ayıttı özellikleri vardır. Diaspora medyası üzerine çalışan Rus akademisyeni V.M. Peşkova, azınlık medyayı en derin şekilde ele alarak etnik basınıni şu şekilde karakterize etmektedir:

³⁴ Blohin., I, “Etnokültürel etkileşimde gazetecilik”, S. Petersburg devlet üniversitesi, S. Petersburg, 2013, s 33.

³⁵ İvanişeva O. N., **Saam dili, globalizasyon asırında dilin korunması**. Direkt media, ikinci baskı, Moskova- Berlin, 2016. s.19

*Kurucular ve yayıncılar.*³⁶ Peşkovaya göre çoğu durumda, diaspora medyasının kurucuları ve yayıncıları Ulusal-Kültürel Özerkliklerin (UKÖ) çeşitli şubeleri ve “etnik” kuruluşlarıdır. Peşkova’ya göre, gazetenin kurucusu resmi UKÖ olsa bile, bunun arkasında, yayınlama için finansal fırsatlara sahip bir kuruluşun aktivisti veya liderin olması oldukça yaygındır. Hatta bazı durumlarda, diaspora yayınlarının kurucuları ve yayıncıları özel şahıslardır diye yazmakta.

*Basım dili.*³⁷ Peşkova makalede başlangıçta “ana dilde” yayınlanmış olan yayınların bazıları, istikrarı ilerledikçe Rusçaya geçmiştir, ancak bazen sadece bir yazı ya da birkaç sayfayı "ana" diline ayırmışlardır. Peşkova’göre dil konusu diaspora basınları için önemlidir, çünkü bu tür yayınların potansiyel izleyicileri çoğu göçmenlerdir. Göçmenler geldikleri ülkenin dilini bilmedikleri için enformasyon vakumuna düşmekteler.

*Dolaşım ve periyodiklik.*³⁸ Peşkova dolaşıma bağlı olarak, basılı diaspora yayınları üç gruba ayırmaktadır onlar:

- a. Büyük tirajlı baskılar (10 binden fazla kopya tirajlı);
- b. Orta dereceli koşu (5 ila 10 bin kopya);
- c. Küçük dolaşım (999 kopyadan 5 bin kopyaya kadar).³⁹

Peşkova, zaman içerisinde yayınların bir kısmı dolaşımın artabileceği veya azalacağı için bir gruptan başkasına geçiş yaptığını yazmaktadır. Aynı bu şekilde Peşkova periyodik çıkışını gruplandırır. İki haftada bir çıkan gazeteler genelde büyük tirajlı ve iyi maddi desteğe sahip olduklarını yazmaktadır. Ona göre bazı yayınlar farklı periyodikle

³⁶ Peşkova, V. M., “Diasporniye Peçatniye İzdaniya kak Alternativnoye Mediynoye Pronstranstvo dlya reprezentatsii etnokulturnogo raznoobraziya rossii”, **Jurnal Sotsiologiya i Sotsiologičeskoj Antropologii**, 2013. №4, s.131

³⁷ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 131.

³⁸ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 132.

³⁹ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 132.

çıkabilir, gazetenin finansal durumu ne kadar istikrarlıysa, o kadar medya pazarında sık çıkmaya başlamıştır. Ve ikinci grup gazeteler aylık gazetelerdir. Bu tür gazeteler ayda bir kez çıkan diaspora gazeteleridir, bu tür gazeteler çeşitli tiraja sahiptir ve en yaygın olanlardandır. Üçüncü grup gazeteleri senede iki ya da dört kez ya da kuraldışı olarak bazı önemli faaliyetlerin olduğunda, örneğin geleneksel bayramlarda ya da devlet etkinlikleri olduğuna yayımlananlardır. Üçüncü grup gazeteler genel olarak az tiraja sahip olanlardır.

*Personel.*⁴⁰ Peşkova'ya göre bazen diaspora periyodik yayınların personel içerisinde profesyonel gazeteciler yoktur. Büyük tirajlı yayınların resmi personeli genel olarak azami üç veya dört kişiden oluşmaktadır. Bu tür gazetelere serbest çalışanlar ve muhabirler, bir kaç düzine kişi girmektedir. Az tirajlı ve düzensiz olarak çıkan gazeteler ise bir kişi tarafından hazırlanır, bu tür gazetelerde editör, muhabir, tasarımcı aynı kişidir. Ayrıca bazen az tirajlı basımda, materyallerin çoğu İnternet'ten, haber ajanslarından ve diğer basılı yayınlardan alıntılardır.

*Finansman.*⁴¹ Yazar, finansman konusu diaspora yayınları için hassas konularından biri olduğunu yazmaktadır, yazara göre çoğu zaman maddi sıkıntılarından dolayı gazete ve dergilerin yayımlanması bu durumdan dolayı sona ermiştir. Yazara göre genel olarak Medya gelirini UKÖ, etnik kuruluşlar tarafından; iş adamları, diaspora temsilcileri tarafından ve menşe ülkelerinin tarafından sağlanır. Yayınların ikinci finansman kaynağı - sponsorluk veya kuruluşun başı veya gayri resmi liderinden gelen finansal destektir. Yazara göre diaspora gazetelerinde, reklam için küçük bir yer ayrılmıştır. Promosyon materyalleri, basılı diaspora medyasının hacminin önemsiz bir bölümünü oluşturur ve bu nedenle reklam yoluyla gazete az miktarda para elde ediyor, fakat yazar ABD ve Kanada'nın diaspora basımlarında reklam bağımsız bir endüstridir

⁴⁰ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 132.

⁴¹ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 133.

olduğunu yazmaktadır. Ve son olarak abonelik gelirleri, gazete genel olarak ücretsiz dağıldığı içi, abonelik minimum katkı sağlıyordur.

*Dağıtım.*⁴² Peşkova, çoğunlukla, yayınlar ücretsiz olarak kitleye erişilebilecek yerlerde dağıldığını yazmaktadır. Yazar bu tür yayınla toptan satış ve inşaat pazarlarında, "etnik" kafelerde ve dükkanlarda; diaspora etkinliklerinde, elçiliklerde ve konsolosluklarda, bazen büyük şirketlerin ofislerinde (menşe ülkeleri ile ekonomik ilişkilerle bağlantılı olan şirketler), kültür merkezlerinde, düzenli sefer yapan havayollarında dağıtıldığını yazmaktadır. Peşkova'ya göre abonelik genel olarak çok tirajlı gazetelerde uygulanmaktadır. Ayrıca yazar abonelik organizasyonu pahalı bir proje olduğu için pek çok yayın bunu karşılayamadığını yazmaktadır. Son olarak yazar birçok yayın alıcı adresine ücretsiz ilettiğini yazmakta.

*Okuyucu Kitle.*⁴³ Yazar diaspora yayınların kitlesi birkaç faktörden belirlendiğini yazmakta. Okuyucu kitle genel olarak diaspora gruplarının kompakt yerleşim yerlerde olur; UKÖ ve etnik örgütlenmelerin en aktif olduğu bölgelerde. Bunlarla birlikte diaspora yayınları diaspora temsilcileriyle sınırlı değildi; çoğu gazetelerin Rusçaya geçiş sırasında bu diaspora geldikleri ülkesinin tarihiyle, kültürüyle politikasıyla ilgilenen diğerler okuyucuları da kendi basınına dahil etmiştir. Her tür yayının alıcı kitlesini gerçek boyutunun ne kadar olduğunu tahmin etmek zordur. Sadece yayının izleyicisinin dolaşımından minimum 2-2,5 kadar daha fazla olduğu bilinmektedir. Bazı yayınların İnternet sürümü vardır bu da kitle boyutunu yükseltmektedir.⁴⁴

⁴² Peşkova, V. M., a.g.e., s. 133.

⁴³ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 134.

⁴⁴ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 134.

*Tematik yön.*⁴⁵ Peşkova diaspora basılı yayınların tematik içeriği, yayıncılık konseptten, yayın tercihleri, mevcut bilgiler, gazetecilik kaynakları gibi faktörlerle belirlendiğini yazmakta.

*Tipoloji.*⁴⁶ Peşkova Diaspora basının üç tipolojisini öne sürüyor:

1. Büyük sürümünden oluşan Rus dilinde yayımlanan sosyal ve politik yayınlar;
2. İki dilde ve orta tirajla çıkan “göçmenlere” yönlü periyodik basın;
3. Periyodik olarak yayımlanmayan ve az tiraja sahip olan çoğu zaman iki dilde çıkan “kurumsal” yayın.

Burada dikkatte almak gerekir ki üç tipolojide verilen bazı basın bir kategoriden başka kategoriye geçmiştir. Sonuç olarak Peşkova tarafında derin bir şekilde karakterize edilen diaspora basını sayesinde tüm azınlık medyanın ayrıntılarını göz önüne almak mümkündür.

⁴⁵ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 135.

⁴⁶ Peşkova, V. M., a.g.e., s. 135.

İKİNCİ BÖLÜM

KAZAKİSTAN'IN ETNİK GRUPLARA YÖNELİK POLİTİKASI VE ETNİK BASINI

Kazakistan günümüzde bağımsız olsa da Çarlık Rusya döneminde Çarın himayesi altındaydı. Sovyet dönemi de dahil olmak üzere, SSCB'nin yıkıldığı 1991 yılına kadar Ruslar tarafından yönetildi. Kazak toprakları Çarlık Rusya döneminden Sovyetlerin çöküşüne kadar etnik gruplara karşı uygulanan siyasi baskı, sürgün ve göç politikalarından dolayı sürgün edilenler (kendi isteğiyle göçenler) için ikinci Vatan oldu.

Günümüzde Kazakistan'da yaşayan 130 etnik grupların içerisinde onlarca halk “siyasi baskı”, “sürgün” veya “göç” yüzünden kazak topraklarına gelmiştir.

Bu bölümün ilk kısmında etnik halkın geliş sürecini net bir şekilde anlamak için “siyasi baskı”, “sürgün” ve “göç” terimlere tanım vermek gerekir, daha sonra her bir etniğin yerleşme sürecini tek tek ele alınacaktır. Bölümün ikinci kısmında ise Kazakistan Cumhuriyeti tarafından devletin sınırları içerisinde yaşayan azınlıklara karşı uygulanan devlet politikası ele alınacaktır. Bunun dışında Kazakistan Halklar Asamblesinin ve Kazakistan Halklar (Halk) Asamblesi İçinde Yurt İçi İlişkiler Üzerine Gazeteciler ve Uzmanlar Kulübünün işlevi araştırılacaktır.

2.1 Etnik Kimlik Oluşumunda Siyasal Baskı ve Göç

Etnik gruplara ve diasporalara yönelik tüm ülkelerde belirli bir siyaset ve politika uygulanmaktadır. Tarihsel sürece baktığımızda her zaman farklı etnik grupların bir arada yaşadıkları ülkelerde sürekli olarak din ya da ırk yüzünden çatışmalar çıkmıştır. Bu çatışmaları yok etmek için devlet baskı yoluyla susturmaya veya çatışmaları “alevlendirmeye” çalışmıştır.

Çarlık Rusya ve Sovyetler döneminde etnik halklara yönelik politikalar çok farklıdır. Çarlık Rusya döneminde halklara daha çok seçenekler sunulmuş (zorunlu göç veya gönüllü göç) ve bu seçenekler sayesinde bir yerden başka yere halklar taşınmıştır. SSCB'nin ilk kuruluşundan 1956 yılına kadar ise “devlet” tarafından azınlıklara yönelik siyasi baskı, göç politikası, göç operasyonları, sürgünler sistematik olarak politika şeklinde uygulanmıştır.

Peki siyasi baskı, sürgün ve göç nedir? Siyasi baskı, siyasi nedenlerden ötürü birey veya grubun siyasi hayatına katılma yeteneklerini sınırlandırmak veya önlemek amacıyla uygulanan baskıdır.⁴⁷ Siyasi baskı, bazen siyasi ayrımcılık terimi ile eş anlamlı olarak kullanılır. Farklı nitelikteki insan hakları ihlalleri, gözaltı ve tutuklama, polis şiddeti, hapis, vatandaşlık haklarının kısıtlanması, şiddet içeren eylem veya terör, faili meçhul cinayet, yargısız infaz, işkence, kaçırma gibi siyasi eylemcilerin veya genel nüfusun tümüne yönelik ayrımcı politikalar siyasi baskı olarak nitelendirilmektedir. Sürgün (deportation), tehcir veya zorunlu göç ise, bir topluluğu yaşadığı yerden göç ettirme, göç etmesine sebep olma, sürme anlamına gelmektedir.⁴⁸ SSCB’de zorunlu göç, Sovyet demografik ve ulusal politikaları açısından bir araç olarak kullanılan baskı biçimlerinden biridir. Haklara yönelik sınırlamalar hem resmi makamlar tarafından hem de bireyler tarafından yaygın biçimde kullanılmıştır.

Sovyetlerde etnik halklara uygulanan zorunlu göç, halkların Sovyet ordusu kontrolü altında ana yurtlarından başka yerlere sürülmeleri şeklinde gerçekleşmiştir⁴⁹. Bir topluluğun yaşadığı bir bölgeden başka bir bölgeye zorunlu göç ya da psikolojik baskıyla göç ettirilmesi durumudur. Tarihte bu tip siyasi baskıların birçok örneğine rastlanmakla birlikte zorunlu göç politikalarının nedenleri çok çeşitli olmuştur.

⁴⁷ Davenport, C., Johnston, H., And Mueller, C., “**Repression And Mobilization, Repression And Mobilization**”, University Of Minnesota Press, 2005, s. 37-211

⁴⁸ Tehcir”, <<https://www.seslisozluk.net/tehcir-nedir-ne-demek>> (Erişim tarihi: 25.06.2018).

⁴⁹ “Deportatsia”, <https://petroleks.ru/dictionaries/dict_big_law6.php> (Erişim tarihi: 26.06.2018).

Göç, dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir yaşadıkları yerden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göç üzerinde çalışma yapan kişilerden biri olan İngiliz bilim adamı Ernst Georg Ravensteyn, Britanya ve Kuzey Amerika’da göç süreçlerini inceleyerek on bir göç yasasını ayrıntılı olarak ele almıştır. Ravensteyn’in saptamalarına göre “göç yasası” göç alanında birçok teorisin temeli olmuştur. Göç kavramıyla ilgili bazı önemli unsurlar bulunmaktadır:

- Çok sayıda göç kısa mesafelerde gerçekleştirilmektedir;
- Göç edilen bölge merkezi ne kadar büyükse, bölgeye göç o denli cazip hale gelmektedir;
- Her bir göç akışı, karşı başka toplumsal akış süreçlerine karşılık gelir;
- Büyük şehirlerin büyümesi, daha çok nüfusun doğal yollarla artmasından ziyade nüfus göçüne bağlıdır;
- Göç ölçeği sanayi ve ticaretin gelişmesiyle ve özellikle ulaşımın gelişmesiyle orantılıdır;
- Ekonomik nedenler göçün belirleyici faktörlerindendir.⁵⁰

2.2 Rus İmparatorluğu’nun Göç Politikası

XIX. yüzyılın ortalarında Kazak toprakları tamamıyla Rusya İmparatorluğuna bağlanmıştır. Kazak toprakların Rus İmparatorluğuna bağlanmasının ardından, 19 Şubat 1861’de Çarlık Rusya’sında serflik kaldırılmıştır. O dönemden itibaren Rus imparatorluğunda iç göç politikası başlamıştır. İlk seneler devlet tarafından göç politikasına yeterince önem verilmemiş, göç yasalara uygun bir şekilde düzenlenmemiştir. Yahudi kökenli istatistikçi, teorisyen, ekonomist A. Kaufman’a göre

⁵⁰ Ravenstein, E., “The Laws of Migration”, Journal of the **Statistical Society** of London, 1885.

köylülerin doğu bölgelerine yeniden yerleştirilmesi (göçü), tarım sorununu çözmemiştir.⁵¹

1896 yılı dönemin Bakanlık müsteşarı Kulomzin serflik reformunun ardından Rusların Çarlık içindeki isteğe bağlı göç hakkında rapor hazırlamıştır. Raporda, iç göç hakkında; “Bizde göç hareketi insanların hayatını etkilemedi; bazıları hükümetin çağrısıyla göçtü, bazı bireyler istisnai durumlar altında göç ettiler, ancak bu tür durumlardan dolayı gitmelerini (göçmeleri) göç hareketiyle karıştırmak mümkün değildir”⁵² şeklinde yazmıştır. O dönemde halkın göçü İmparatorluk tarafından desteklenmeye başlamıştır. Devletin desteğiyle yeni yerlere taşınan halka vergi ve harçlar için geniş ayrıcalıklar verilmiştir. Ancak bazı bölgelerden Rus kökenli olan halkın başka yerlere göç etmesine izin verilmez. Bunun asıl amacı Rus İmparatorluğunun sınırlarında yaşayan Rus nüfusun azalmaması içindir.

Rus İmparatorluğu’nda belirli bir düzeyde göçler “Sibirya Demiryolunun” yapılma kararı alındıktan sonra başlamıştır. O dönem Çar 3. Aleksandr göçe motivasyon sağlaması açısından göç edilen yerlere kiliseler ve okullar yapılması için kendi fonundan (vakfından) para ayırmıştır. Bunun yanında İmparatorluğun aracılığıyla göç edenlerin yol masraflarını, ev yapmaları için araç gereçler temin edilir, ayrıca tarlalarda ekim için yardımlar sağlanmıştır.

Rus İmparatorluğu’nun iç göç politikasının ana nedenleri içerisinde üst sıralarda yer alan nedenler tarihçilere göre ekonomik ve Orta Asya’daki Rus varlığını güçlendirerek sınır güvenliğini sağlamaktır. Yeni bölgelere göç edip yerleşenler genel olarak fakirlerden oluşmuştur. Az sayıda zengin kendi topraklarından ayrıılıp başka yerlere yerleşmiştir. İlk zamanlar Kazak topraklarına ne kadar insan ve etnik grubun yerleştiğini öğrenmek için o dönemlerde yapılan (etnik) nüfus sayımını ve bazı tarihi

⁵¹ Kaufman, A., “Göç ve Kolonizasyon”, Sankspetersburg, 1905, s.176.

⁵² Kaufman., a.g.e., s.176.

kitapları ele alarak şu sonuca varıyoruz: Kazak topraklarında 1897’de Rus İmparatorluğu tarafından yapılan nüfus sayımına göre en büyük üç etnik grup vardı: Kazaklar %81,7, Ruslar %10,9 ve Ukraynalılar %1,9.⁵³ Bugün Kazakistan’da önemli etnik gruplardan biri olarak kabul edilen Kore kökenlilerin 1897’deki görünümü ilgi çekicidir; O dönemde yapılan tespite göre, Semireçinskiy bölgesinde 11, Sır-Darya’da 2, Akmola’da 5 Koreli yaşıyormuş.⁵⁴ Bazı kaynaklarda 1897’de Kazakistan’ın şu anki Almatı (eskiden Vernıy) şehrinde 99 Yahudi’nin yaşadığı, diğer şehirlerle birlikte toplam 177 Yahudi’nin yaşadığı belirtilir.⁵⁵ Bölge içinde yaşanan göçün dışında, Rus İmparatorluğu dışarıdan da göçmen almaktadır. Örneğin Çin ve Uygur halkı arasında bazı politik durumlardan dolayı, Uygur halkı mecburen Çin’den Rus İmparatorluğuna zorunlu olarak göçmüştür. Bu bakımdan Rus imparatorluğunu sığınılacak bir ülke olarak görülmüştür.

12 Şubat 1881 tarihinde Rus İmparatorluğu ve Çin arasında yapılan “St. Petersburg Antlaşması’nın” ardından Gulca bölgesinden (Sincan) 45,373 Uygur kendi isteğiyle göç etmiştir.⁵⁶ Çin’den gelen Uygurlar yoğun olarak şimdiki Kazak topraklarına yerleşmiştir. Rus İmparatorluğu’na dışarıdan gelen göçmenler (sığınmacılar) arasında Koreliler de vardır. Kore halkının Rus İmparatorluğu’na göçme nedeni, Japon himayesinden kurtulmak istemelerindendir.

1871-1897 yılları arası Rus İmparatorluğun Avrupa bölgesinden yaklaşık 328,000 insan göç etmiştir. O dönemler hızlıca azalan yerli Kazakların nüfus oranı %73,4’ten - %67,7⁵⁷ kadar düşmüştür. Kazak nüfusun azalmasının sebebi diğer etnik grupların Kazak

⁵³ “Kazakistan’da Sosyodemografik Süreçler (1897-1992)”,

<http://e-history.kz/ru/project/view/8?type=contents&material_id=170> (Erişim tarihi: 20.04.2018).

⁵⁴ Sovyetler nüfus sayımı, Moskova, 1897-1905.

⁵⁵ Haritonskiy, S., **Yahudi Meselesi**, Kiev, 1905, s 40.

⁵⁶ Baranova, Y., **Ilı Bölgesinden Müslüman Nüfusun 1881-1883 Yıllarında Semirechye’ye Yerleşimi Konusu Hakkında // Kazakistan SSCB Bilimler Akademileri Oryantal Sektör Kitabı**, 1. Çilt, Alma-Ata, 1959, s. 49-50.

⁵⁷ “Çarlık Rusya’sının Yeniden Yerleşim Politikası: Aşamalar, Sonuçlar”, <<https://studopedia.org/9-28540.html>> (Erişim tarihi: 19.06.2018).

topraklarına yerleşmesi sonucudur. Devrimden önce düzelenden göç politika sayesinde devlet elinde deneyimli göç pratiği birikmiştir.

3.3 Sovyet Döneminde Göç ve Siyasi Baskı

Birinci Dünya Savaşı, Rus İmparatorluğu'nun iç meselelerini ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan sorunlardan biride ülkenin ekonomik olarak çökmüş halde olmasıdır. Rus İmparatorluğu'nun ekonomik sıkıntıları devrime iç savaşa sebep olmuştur. Örneğin Rus İmparatorluğu'nda 1917-1920 yılları arasında sanayi malları üretimi hemen hemen durmuş, fabrikalar, imalathaneler çalışamaz hale gelmiştir.⁵⁸ Bunun yanında enflasyonun yükselmesi ve kısa süre içinde para değerinin düşmesi ülke çapında kıtlığa sebep olmuştur. İmparatorluğun kötü durumu Kızıl Ordunun (Kırmızı Muhafızların) Devlete (Beyaz Orduya) karşı çıkmasına yol açmıştır.

Sovyet göç politikasında sorulması gereken iki önemli soru vardır. Beyaz ve Kırmızı (Kızıl) Muhafızlar kimlerin ordusudur? Nasıl bir ideolojiye sahiplerdir?

Beyaz Muhafızlar 1917 Ekim devrimi sonrası çoğunluk ile Kazaklardan (Ukrayna ve Güney Rusya'nın yerli halklarının karışımından) oluşan karşı-devrim ordusudur. Beyaz hareket, her şeyden önce Kızıl Ordu'nun muhalifleri olarak ortaya çıktı. Beyazlar, büyük bir karışıklık içinde bulunan, Rusya'ya yeniden düzen getirmeyi amaçlıyorlardı. Bu amaçla hainlere, barbarlara ve katillere karşı savaşacaklarını söylüyorlardı. Beyaz Hareketin kontrolü altındaki bölgelerde Sovyetlere bağlı (veya ilişkili) organizasyonları ve görevlileri yok etmeye kararlı idiler. Genel olarak, Beyaz Ordu Rus milliyetçiliğini benimsemişti. Etnik farklılıkları ve ayrılıkçı hareketleri reddediyorlardı. Beyaz Ordu, büyük oranda çok uluslu birleşik bir Rusya'nın var olması gerektiğine inanıyordu. Bunun için Çarlık Rusya'sının toprakları üzerinde kendi ulus devletlerini kurmak isteyen

⁵⁸ Abdülhamitoğlu, N., “Sovyet Rusya'da Ölüm Kampları”, Birinci Basım, Ankara, 1974, s.19.

ayrılıkçı hareketlerle de mücadele ettiler.⁵⁹ Kızıl Ordu, halkın sömürülmesine ve yoksulluk içinde olmasına karşı çıkmıştı. Bu ordu sömürülen halktan oluşan bir orduydü. Ordu'nun amacı, iktidarı burjuvazinin elinden almak ve halkın kendi kendini yönetmesini sağlamaktı.

Devrimin başlangıcında ve iç savaşın sürdüğü kimi bölgelerde Beyaz Ordu'nun gücü Kızıl Ordu'dan üstün olmuştur. Kızıl Ordu iktidarı aldıktan ve Sovyetler Birliği kurulduktan sonra hareket kitlesel bir karakter ve meşruiyet kazanmıştır. Bu durum Beyazların kaybetmelerini hızlandıran bir faktöre dönüşmüştür. 4 Eylül 1918'de Sovyet İçişleri Komiserliğinin № 15 sayılı emrinde şöyle yazılı: “Burjuvaziden ve subaylardan önemli sayıda rehin alınmalıdır. Beyaz Muhafızların en küçük direnişi veya bunu denemeleri halinde toplu halde kurşuna dizilmelidirler”.⁶⁰ Devrim sonrası Rusya halkı inanılmaz derecede insan kaybı yaşamıştır. Kızıl Ordu'dan toplam 950 bin kişi, Beyaz Muhafızlardan 650 bin kişi, Partizan müfrezelerinden 900 bin kişi ölmüştür. Kızıl Ordu teröründen 1,2 milyon kişi, Beyaz teröründen 300 bin kişi, Partizan teröründen 500 bin kişi⁶¹ hayatını kaybetmiştir. Kızıl Ordu iç savaşı kazanarak, SSCB'yi kurmuştur. 1946'da Kızıl Ordu'nun ismi Sovyet Ordusu olarak değiştirilmiştir.

Sovyetlerin kuruluşuyla, 15 Nisan 1919'da GURLAG - “Zorunlu Çalışma Kamplarının” kurulması içi karar alınmıştır. Kamplarla birlikte göç operasyonları düzenlenmeye başlamıştır. Daha sonra Sovyetlerde kurulan bu kamplara 1930'larda kulaklar (burjuvalar/ zenginler) ve “vatan hainleri” gönderilmiştir.⁶²

1918 Rusya'sında yoksul köylüler dönemin kolektif çiftliklerinde birleşmeye başlayınca Kulakların etkileri azalmaya başlamıştır.⁶³ 1929'da SSCB ilk beş yıllık kalkınma

⁵⁹ “Beyaz Ordu Nedir?”, <<http://www.wikiyours.com/makale/beyaz-ordu>> (Erişim tarihi: 21.06.2018).

⁶⁰ Medvedev, R. A., **Sosyalist Devrimde Amaç Ve Araç İlişkisi Üzerine**, Felsefe Soruları, 1988.

⁶¹ Filler, Z., “İç Savaşın Sonuçları”, **Kazaki Za Kamnem**, № 4 (10) Kasım – Aralık, 2017, s. 34.

⁶² A.N Engelgardt., “Köyden 12 Mektup 1872-1887”, Petersburg, 1999, s 387.

⁶³ Gök, Ömer., “Bolsevikler Doneminde Kulaklar Dekulakizasyon”,

planında, kulaklarla mücadeleye başlanmıştır. 1930-1931 yılları arasında 1,8 milyona yakın kulak ve ailesi sınır dışı edilmiştir. Bu sınır dışı etmeler OGPU (Obyedinonnoye gosudarstvennoye politicheskoye upravleniye ‘Türkçe - Birleşmiş Devlet Siyasi Müdürlüğü’) üzerinden yapılmıştır. Bu durum “kıızıl terör” olarak adlandırılmıştır. Sibirya, Kuzey Rusya, Urallar ve Kazakistan sürgün bölgesi haline gelmiştir. 1 Ocak 1932 kayıtlarında 1,317,022 kişinin sürgün edildiği kayıtlıdır. Sadece Kuzey Kazakistan’a 139,039 kişinin, Güney Kazakistan’a 41,669 kişinin gönderildiği tahmin edilmektedir.⁶⁴ Kamplara Sovyetlerin dört bir yanından insanlar gönderildi, gönderilenlerin etnik kökenlerine ilişkin bir kayıt olmamakla birlikte, bu Kamplarda bazı kaynaklarda 1930-1959 yılları arasında şu etnik grupların kaldığı belirtilir: Kazaklar, Almanlar, Ruslar, Romenler, Macarlar, Polonyalılar, Beyaz Rusyalılar, Yahudiler, Çeçenler, İnguş, Fransız, Gürcüler, İtalyanlar, Kırgızlar, Ukraynalılar, Japonlar, Finliler, Litvanyalılar, Letonyalılar, Estonyalılar.⁶⁵

Zorunlu çalışma kamplarının kapatılmasının ardından burada tutulanların önemli bir bölümü çeşitli nedenlerle Kazakistan’daki yerleşim bölgelerinde kalmaya devam ettiler. Bu politika, günümüz Kazakistan’ındaki etnik toplulukların oluşumuna katkı yapmıştır. Özellikle Kazakistan’ın merkezinde bulunan Karaganda şehrinde yaşamaya devam ederek bilim ve kültürünün gelişimine önemli katkıda bulunmuşlardır.

2.3.1 1937-1938 “Büyük Terör” ve 1937-1944 İhanete Karşı Önlem (Sürgün)

30 Temmuz 1937’de NKVD (İçişleri Halk Komiserliği) tarafından imzalanan №00447 sayılı gizli emirle, eskiden beyaz orduyla ilişkili kişilerin ve muhaliflerin yanı

<<http://kafkassam.com/bolsevikler-doneminde-kulaklar-dekulakizasyon.html>> (Erişim tarihi: 1.07.2018).

⁶⁴ Gök, Ömer., a.g.e., (Erişim tarihi: 1.07.2018).

⁶⁵ “Karlağ’ın Uğursuz Mirası”, <<https://www.zakon.kz/227789-zloveshhee-nasledie-karlaga.html>> Erişim Tarihi>, (Erişim tarihi: 01.06.2018).

sıra, önceden belirlenmiş listelere göre, Almanlar, Polonyalılar ve Letonyalılar başta olmak üzere birçok yabancı ve SSCB vatandaşları tutuklanmıştır.⁶⁶ Bu süreç Sovyet tarihinde “büyük terör” olarak nitelendirilmektedir. Almatı akimatında (valiliğinde) bulunan belgelerine göre 1921’den 1954’e kadar, eski SSCB’deki toplam hükümlü sayısı üç milyon 777 bin kişiydi. Farklı yıllarda 800,000 Alman, 102,000 Polonyalı, 19,000 Kore halkı, Kuzey Kafkasya halkları 507,000, Kırım Tatarları, Türkler, Yunanlılar, Kalmuk ve daha onlarca etnik halk Kazakistan’a sürülmüştür.⁶⁷ 30 Temmuz 1937’de başlayan operasyon, 17 Ekim 1938’de Stalin’in tek bir telgrafıyla durduruldu. Operasyonun bitmesinden önce 687 bin kişinin kurşuna dizildiği bilinmektedir. Ancak Stalin bu konuda bir sorumluluğu olmadığını belirterek, bütün sorumluluğu NKVD çalışanlarını suçlamıştır.⁶⁸

1938’de “Büyük terör” sona ermiştir. Ancak Stalin 2. Dünya Savaşı öncesinde ve süresince “ihanete karşı önlem” iddiasıyla bu kez de geniş çaplı sürgün operasyonları başlattı. Ağırlıkla 2. Dünya Savaşı sırasında Sovyetlerin savaştığı Almanlar başta olmak üzere, diğer ülkelere yardım edecekleri iddiasıyla pek çok topluluk yaşadıkları bölgelerden sürüldüler. 1937’den 1944’e kadar devam eden “Etnik temizleme” sırasından Sovyetlerin dört bir yanından binlerce farklı halk, “vatan haini” diye suçlanarak Sibiry ve Orta Asya topraklarına gönderilmiştir. Operasyonun amacı tehlikeli olan sınırda yaşayan halkı başka bölgelere göndermekti.

⁶⁶ “Büyük Terör”, <<http://parnasse.ru/prose/essay/history/otryvok-2-bolshoi-terror.html>>, (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2017).

⁶⁷ “Büyük Terör”, a.g.e., (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2017).

⁶⁸ “Büyük Terörün Dersleri”, <<https://inosmi.ru/social/20170824/240103894.html>>, (Erişim Tarihi: 24.08.2017).

Tablo 1: Farklı yıllarda Sibirya, Kazakistan ve Orta Asya'ya Sürülen Etnik

Halklar

Sürgün Tarihi	Dokuman	Etnik grup	Bulunan Bölge	Gönderilen yer	Etnik sayısı
28.08. 1944	SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu № 21-60 “Volga bölgesinde yaşayan Almanların yeni yerleşimlere gönderme” kararı	Alman	Volga bölgesi Almanların Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (VAÖ SSC), Saratov, Stalingrad.	Sibirya, Kazakistan	451,986 insan bunun yanında VAÖ SSC’nden 365,764 insan
29.05. 1939	№ 5984 “Kırım Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinden Bulgar, Yunan ve Ermenilerin tahliye edilmesi” üzerine	Ermeni	Kırım yarımadasın		9,620
21.08 1937	№ 1428-326 “Uzak Doğu’nun sınır bölgelerinin	Kore	Uzak Doğu	Güney Kazakistan’ın Aral Denizi	18,526

	Kore nüfusunun tahliyesi”			Balkaş bölgeleri Özbekistan SSC	
Mayıs 1944-1947	Devlet Savunma Komitesi 5859 sayılı “Kırım Tatarlarla ilgili” Karar	Kırım Tatar	Kırım SSC	Mariysk Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Ural, Kazakistan SSC, Özbekistan SSC, Tacikistan SSC.	238,500
23 Şubat-9 Mart 1944	“Çeçenler ve İnguş’un tahliyesi için prosedürle ilgili talimatlar”	Çeçen – İnguş	Kuzey Kafkasya	Orta Asya Kazakistan SSC	500,000 ve 650,000 civarında. Kazakistan – 239,768 Çeçen, 78,470 İnguş; Kırgızistan – 70,097 Çeçen ve 2,278 İnguş

2.4 İkinci Dünya Savaşı Sırasında Sürülen Askerlerin Aileleri

İkinci Dünya Savaşı sırasında esir alınan Sovyet askerleri serbest bırakıldıktan sonra “evlerine” geri döndüğünde, devlet tarafından sorguya çağırılıp, esir bulundukları ülkelerdeki temasları, oradaki yaşayış tarzları üzerinden sorgulanmıştır. Bu sorgular sırasında hükümet nazarında şüpheli ve tehlikeli olarak görülenlerden bazıları ölüm cezasına çarptırıldı.⁶⁹ Pek çoğu aileleriyle birlikte sürgüne gönderildi. Savaş öncesinde başlayan sürgün politikası, savaş sonrasındaki uygulamalarla sürerken, Sovyetler Birliği içinde pek çok etnik topluluk farklı ülkelere sürülerek, ülke içindeki etnik yapının daha da karışık hale gelmesine yol açtı.

Savaş sırasında Kazakistan’daki özel yerleşimlere sayıları 900 bin ile 1 milyon 209 bin arasında ifade edilen zorunlu olarak sürgün edilen halk vardı. Kazakistan SSC İçişleri Halk Komiserliğinin bilgilerine göre 1 Ocak 1945’te 815,319 insan (232,593 aile) bu ülkeye zorunlu göçle gönderilmiştir. Koreliler hesaba almayarak, kulaglar 135,308 kişi; Almanlardan 243,722 kişi, Çeçen-İnguşlardan 360,405 kişi, Kabarday-Balkarlardan 20,288 kişi, Moldova ve Baltık Devletlerinden 8,064 kişi, Kalmuklardan 2,541 kişi⁷⁰, Karaçaylardan 40,767 kişi, Kırımliılardan 4,224 kişi sürgün edilmiştir.

2.5 Ahıska Türkleri

Ahıska Türkleri Kuzey Kafkasya’dan XII. yüzyılda Gürcistan Krallığına göç eden Kıpçakların bir kolu olan Türk halkıdır. Bu kavim, Gürcü kaynaklarında çoğunlukla Kıpçak olarak geçmekle birlikte, nadiren Koman adıyla da anılmaktadır.⁷¹ Ahıska Türkleri asırlar boyunca Gürcistan’ın güneybatısında bulunan Meşhetti bölgesinde yaşamıştır. Zaman içerisinde Ahıska Türklerin yaşadıkları bölge Osmanlı

⁶⁹ N. Abdülhamitoğlu, “Sovyet Rusya’da Ölüm Kampları”, Birinci Basım, Ankara, 1974, s. 9.

⁷⁰ “1937-1956 Yılları Arasında Kazakistan Topraklarına Halkların Göçü”,

<<http://biofile.ru/his/29792.html>> (Erişim tarihi: 17.07.2016).

⁷¹ Alasania, G., **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, C.II, Ankara 2002, s. 793-797.

İmparatorluğu kontrolüne girmiş, topluluk bu dönemde kendi istekleriyle İslam dinini kabul etmiştir. Ahıska Türklerinin yaşadığı bölge, Osmanlı-Rus savaşları sırasında, 1829'da imzalanan Edirne antlaşmasıyla Rus İmparatorluğuna geçmiştir.

1917'de SSCB'nin kurulmasıyla Kızıl Ordu tarafından Rus İmparatorluğundan geriye kalan topraklar işgal edilmeye başlanmıştır. 25 Şubat 1921'de, Demokratik Gürcistan Cumhuriyeti'nin işgal edilmesinin ardından Gürcistan SSC kurulmuştur. Böylece bölgede yaşayan Ahıska Türkleri de SSCB kontrole girmiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında SSCB'de benimsenen “ihanete karşı önlem” politikası çerçevesinde, SSCB İçişleri Komiseri Lavrenti Beriya, 24 Temmuz 1944'de Stalin'e gönderdiği mektupta Gürcistan bölgesinde başta Ahıska Türkleri olmak üzere bazı etnik toplulukların Türkiye için casusluk yapma potansiyeli olduğunu öne sürerek, sürülmesini istemiştir. Stalin de bu öneriyi kabul etmiştir.⁷² Beriya mektubunda 16 bin 700 “Türk, Kürt ve Hemşinliyi” Gürcistan sınırından Kazakistan'a Kırgızistan'a ve Özbekistan'a gönderilmesinin uygun olacağını belirtmiştir. 31 Temmuz 1944'te bu öneri kabul edilmiş, ancak daha büyük bir nüfusun sürgün edilmesi söz konusu olmuştur. Operasyonlar sonucu, 76 bin 021 Ahıska Türkü, 8 bin 694 Kürt ve 1,385 Hemşinlinin Gürcistan dışına gönderilmesi kararı alınmıştır. Sürgün 15 Kasım sabah saatlerinde başlamış ve üç gün sürmüştür. Üç gün içinde bazı kaynaklara göre 90,000 veya 116,000 civarında insan sürülmüştür. 53,133 insan Özbekistan'a, 28,598 Kazakistan'a ve 10,546 Kırgızistan'a gönderilmiştir.⁷³

Günümüzde Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin çoğunluğunu 1944 yılında bu ülkeye sürgüne gönderilenler oluşturmaktadır. Diğer bir kısmı ise, yine aynı tarihte Özbekistan'a sürgün edilip de, 4 Haziran 1989'da Özbekistan'ın Fergana

⁷² Bugay, F. Stalin İ. Ve Beryaya L., “**Onları Sürmek Gerek**”, Moskova 1991, s 401.

⁷³ Gürcistan Meshet Türklerin Ülkesine Geri Dönmelerine Yükümlendi”

<<http://www.panarmenian.net/rus/news/174947/>>. (Erişim tarihi: 10.12.2016).

bölgesinde çıkan olaylar nedeniyle yaşadıkları toprakları ikinci kez terk etmek durumunda kalanlar oluşturmaktadır.⁷⁴ O sene Özbekistan'dan çoğu Kazakistan'a, Kırgızistan'a, Rusya'ya ve Azerbaycan'a göçmüştür. Kazakistan'da yaşayan yerli Ahıska Türkleri yeni gelen Ahıska Türklerine “Teze gelme” (Yeni gelenler) demektedir.

2009'da yapılan resmi nüfus sayımına göre Kazakistan'da 105 bin Ahıskalı yaşamaktadır.⁷⁵ Ancak kimi kaynaklar bu sayının 180-200 bin civarında olduğunu belirtmektedir.

2.6 Koreliler

Korelilerin Kazakistan'a göçten önceki durakları Rusya'nın Güney Ussuriysk şehri olmuştur. Kore göçünü ele alan Pak B.D “Rus İmparatorluğunda Korelilerin Göçü” kitabında ilk Korelilerin Ocak 1864'te Primorye bölgesine yerleşen 14 aileden oluşan 65 kişidir. Bunlar ülkelerini işgal etmiş olan Japonlar'dan kaçmaktadır. Söz konusu tarihte Rus askeri yetkilerinin de izniyle gizlice göç ederler. Novgorod'un 15 km uzaklığında ilk Koreli köyü olan Tizinhe inşa edilir. Daha sonra köyün Korece ismi Rusça olarak değiştirilerek Rezanova olur.⁷⁶ 1904-1905 yılları arası Rus-Japon Savaşı sırasında Kore üzerinde Japon hakimiyetinin kurulması, Korelilerin Mançurya'ya ve Rusya'nın uzak doğusuna göç etmesine yol açmıştır. Rus İmparatorluğu'na göçenler içinde çok sayıda Anti-Japon hareketin üyeleri olduğunu da belirtmek gerekir. 1917 Ekim Devrimi sırasında Rusya'da yaklaşık 100,000 Koreli vardı. Primorye bölgesinde ise 81,825 Koreli yaşıyordu.⁷⁷ Korelilerin Kazak topraklarına göçü ise, 1920'lerin başına dayanmaktadır.

⁷⁴ “Özbekistan Fergana Olayları”, <<https://www.ahiska.net/makale/3326/65/ozbekistan-fergana-olaylari>> (Erişim tarihi: 18.11.2016).

⁷⁵ Kazakistan Cumhuriyeti İstatistik Ajansı, 2010.

⁷⁶ Pak, B. D., **Rus İmparatorluğunda Koreliler (Uzak Doğu Dönemi)**, Moskova, 1993, s. 19-20.

⁷⁷ Uzak Doğu'nun Politik Ve Ekonomik Durumu Üzerine Koleksiyon Belgeler, Çita, 1923.

Bu dönemde eski Rus topraklarında yaşayan Korelilerin çoğu Kazakistan SSCB'sine pirinç ekmeye göndermiştir. Kayıtlarda Kazakistan'a gönderilen 220 Koreli (117 aile) bulunmaktadır.⁷⁸ 1926 yılında SSCB tarafından yapılan ilk nüfus sayımında Kazakistan'da: Akmolinsk, Semipalatinsk ve Sır-Darya'da 42, Özbekistan'da 36 ve Kırgızistan'da 9 Koreli vardır.⁷⁹ Ama asıl yoğunluk, 21 Ağustos 1937'de Sovyetlerde uzak doğuda yaşayan Korelilerin toplu sürülme kararıyla olmuştur. Eylül 1937'de, sürgün operasyonu düzenlenmiştir. Sürgünün sebebi 7 Temmuz 1937'de Japon İmparatorluğun askerlerinin Çin'e girmesidir. Kore o zamanlar Japon İmparatorluğu'nun hanedanının kontrolü altındadır. Kore halkının yarısı da Sovyetlerin Uzakdoğu'sunda yaşamaktadır. Sovyetler Uzakdoğu'ya Japon ajanları girebilir diye Kore halkını Kazakistan'a sürgün etmiştir. Kazakistan'daki Koreliler Sovyetlerin sürgün operasyonlarıyla ilk zorunlu göçe tabi tutulan halklardan biridir.

Bazı belgelerde Sovyetlerde Kore halkının kendi dillerinde isim ve soyadlarını kullanmaları yasakmış, bundan dolayı günümüzdeki bazı "Korelilerin" isim ve soyadları Rusçadır. Tarihçi German Kim, günümüzde bu bölgede yaşayan Kore kökenlilerin ana dillerini bilmemelerin sebebini SSCB döneminde uygulanan dil politikasına dayandırmaktadır. Korelilerin dilsel ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi için isteklerinin olmadığını, mükemmel bir şekilde Rus dilini öğrenmek istediklerini belirtmiştir. Çünkü Rus dili o dönemde Koreliler açısından eğitime, çalışma hayatındaki başarıya, sosyal ve kültür statüye fırsat açmaktaydı.⁸⁰

1990'lardan sonra "Yeni Kore Nesli" kendi kültürünü, dilini yeniden öğrenmeye başlamıştır. Geçmişte Sovyetler tarafından düzenlenmiş olan sürgünler, günümüzde

⁷⁸ Novik, D., **Kolhoz "Kazpirinç"**, Alma-Atı, 1939.

⁷⁹ Sovetler Nüfus Sayımı, Kazak ASSR. Kırgız ASSR, s. 16-35, Özbek SSR, s. 17-36. Moskova, 1926-1928.

⁸⁰ "Kazakistan'daki Korelilerin Edebiyeti Hakkında",

<http://world.lib.ru/k/kim_o_i/1rtf.shtml> (Erişim tarihi: 20.08.2016).

yüzlerce halkın kültürel gelişimine engel olmuştur. Çok sayıda halk kendi dilinden kopup Rus dilini mecburen benimsemiştir. Profesör Kim Sınu'ya göre: Korelilerin kendi etnik konuşma ve yazma ortamlarından kopuk olmaları, Rusya ve BDT devletlerinde yaşayan Korelilerin yavaşça dilini, kültürünü, bayramlarını, milli gelenek göreneklerini ve ritüellerini unutulmasına yol açmıştır. Geçmişte ortaya çıkan ve hala devam eden Koreli asimilasyonu vardır. Korelilerin başka milletlerden kişilerle evlilik sayısı daha da artmıştır.⁸¹ Sovyetler döneminde çok sayıda Koreli Ruslaştırmıştır. Günümüzde Koreli çocuk ebeveynleriyle Rusça konuşmaktadır. Korelilerin ana dili de Rusça olmuştur. Li Grigoriy Nikolayeviç'in "Kazakistan'a ve Özbekistan'a Korelilerin gelmesi" başlığını taşıyan makalesinde, Korelilerin 1953'e kadar (V. Stalin'in ölümünden önce) şehirlerde yaşamalarının yasak olduğunu belirtir. Bunun yanında Korelilerin 1972'ye kadar Sovyetlerin merkez şehirlerinde okumalarının da yasak olduğunu, 1989'da yapılan araştırmaya göre de Kore halkın %68'i kendi ana dilini Rusça⁸² olarak belirttiğini yazmaktadır.

1990'lardan sonra eski Sovyet ülkelerinde halkın hızla kendi dillerine, kültürlerine dönüş oranı artmaya başlamıştır. Moskova'da, Taşkent'te, Bişkek'te, Almatı'da ve diğer BDT ülkelerinde yaşayan Koreliler için "hanğıl" adını taşıyan ücretsiz Kore dil bilim kursları açılmıştır.

1991 yılında Kazakistan, bağımsızlığının ilk senesinde Abay Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde Kore bölümü açılmıştır. Bölümün amacı Kore dilini öğretmektir. 1996'da Alfarabi Üniversitesi'nde, Kore (Kore medeniyetin kültürünü temelden öğrenmek) bölümü açılmıştır.⁸³

⁸¹ Li, G., "Rusya ve BDT'tedeki Korelilerin Gelenek Görenekleri"

<http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a11.shtml> (Erişim tarihi: 19.11.2017).

⁸² Li, N., "Kazakistan'a Ve Özbekistan'a Korelilerin Gelmesi",

<<http://koresaram.kz/poyavlenie-korejcev-v-uzbekistane-i-kazaxstane/>> (Erişim tarihi: 20.04.2017).

⁸³ "Fakulte tarihi", <<http://www.kaznu.kz/ru/16103>> (Erişim tarihi: 05.04.2017).

Günümüzde Kazakistan’da 103,000 Koreli yaşamaktadır. Kore halkının etnik kültürünün temel unsurları, özellikle yaşam döngüsü ve ulusal yemek kültürü nesilden nesille aktarılmaktadır. Yıllar içinde çok sayıda Kore halkı diğer halklarla karışmış olmasına rağmen, kendi etnik kimliklerini sürekli olarak korumaya devam etmektedir.

3.7 Kürtler

Farklı tarihsel kaynaklara göre, Kürtler zaman içerisinde başta savaşlar olmak üzere farklı nedenlerle tarihsel olarak bulundukları Mezapotamya’nın kuzeyinden Kafkasya’ya ve Hindistan’a kadar yayılmışlardır. İ.V. Mochalov ve V. Danilov gibi akademisyenler ise 5100 yıl önce Kürtlerin küçük bir kısmının Hindistan’a göç ettiklerini, halen orada yaşadıklarını belirtmektedirler.⁸⁴ Kürtlerin Kazakistan’a yerleşme süreci Safevi hanedanından başlar. Fars Şahları Karabağ’da Ermeni Meliklerinin gücünü zayıflatmak için Karabağ ve Zengezur bölgeler arasına Kürtleri yerleştirmiştir. Daha sonra o bölgede 1923’te Kürdistan Uyezdi veya Kırmızı Kürdistan diye Azerbaycanda Syönetim birimi kurulmuştur. Yerleşimciler için 1 Ocak 1931’de Erivan Kürt Pedagojik Koleji ve 1932’de Şuşa şehrinde Pedagojik bölümlerde Kürtçe Fakülte açılmıştır.⁸⁵

8 Nisan 1928’da VI. Azerbaycan Sovyetler Kongresi kararı ile Kırmızı Kürdistan yönetim birimi kaldırılmıştır.⁸⁶ İki sene sonra 1930’da yerine ‘‘Kürdistan Bölgesi’’ kurulmuştur fakat yönetim süresi 75 gün sürmüştür. 1930-1950 yılları arasında Sovyetlerde, çeşitli bölgelere Kürt halkı zorunlu olarak evlerinden çıkarılıp sürgün edilmiştir.

⁸⁴ Suliyeva, R., **Issues Of Inter-Etnic Tolerance Consent To The Newspaper “Zhiyna Kurd” And Magazine “Nubar”**, Lisasn Tezi, The Kazakh National Pedagogical University, Almaty, 2013.

⁸⁵ Bokaçev, Ç., Kürt Ortografisinin Temelleri, Moskova, 1983, s. 269.

⁸⁶ Sovyet Kürtlerin Bibliyografya Kitabı, Yerevan, 1992.

Kürtler de 2. Dünya Savaşı sırasında sınır bölgelerinde yaşayan diğer halklarla aynı kaderi paylaşmıştır. 17 Temmuz 1937 Merkez Yürütme Komitesi ve Sovnarkom SSCB tarafından “yasak sınır şeridi” kurulur ve NKVD derhal en kısa zamanda o bölgede yaşayan “Tüm güvenilmez unsurları” çıkarılmasına talimatını verilmiştir.⁸⁷

1937, 1944, 1948, 1950 yıllarda, Trans Kafkasya’dan Orta Asya ve Kazakistan’a Kürtlerin sürülmeleri totaliter politikanın sonucudur. Sürülenler sadece Kazakistan’da 110 ilçeye ve 14 ile dağıtılmıştır. Kürtlerin birbirinden uzak topraklarda yaşamaları dispersiyon (dağılım) karakteri olarak gözükmektedir. Günümüzde Kazakistan’da ne kadar Kürt yaşadığına dahil net bilgiler yoktur.

2.8 Almanlar

Alman kökenliler bugünkü Kazakistan’ın önemli etnik toplulukların birini oluşturmaktadır. Orta Avrupa’nın önemli halklarından biri olan Almanların da Orta Asya’ya geliş öyküleri ağırlıkla 2. Dünya Savaşı yıllarına dayanmaktadır.

Almanlar ilk kez 130 yıl önce Rus ordusu içinde yer alarak Kazak topraklarına gelmiştir. 1906-1910 Stolipin tarım reformu⁸⁸ döneminde Almanlar ilk en büyük “yabancı halk” olarak Kazakistan’ın bozkır bölgelerine Çarlık Rusya tarafından yerleştirilmeye başlamıştır. Reformun ardından 1915’lerde Kazak topraklarında yeni göçen halkın köy sayısı hızlıca çoğalmaya başlamıştır. O dönem Akmola’da 56 Alman köyü inşa edilmiştir. Köylerde yaklaşık 27 bin insanın yaşadığı bildirilmektedir.⁸⁹ 1917 Devrimi öncesinde

⁸⁷ . Saharov, A, N., **Sansasyon Tarih Kitabı. Beria’dan-Stalin’e: Burada Bildiriyorum**, Moskova, 1993, s. 90.

⁸⁸ Vorosilova, N, G, Rusyalı Almanların Tarihi, XVIII-XXI Yüzyıllarda, Rusyalı Almanların Sibirya Bölgesine Göçü, **Natsionalnaya Set Rabotnikov Obrozovaniya**, Tomsk, 2016, s. 9.

⁸⁹ “Rus Almanlar Arasında Göç Süreçleri. Urallar, Sibirya, Steppen Krai Ve Türkistan’ın Gelmeleri. Göç”, <<http://oldgeschichte.rusdeutsch.ru/?hist=1&hmenu01=29&hmenu0=4>> (Erişim tarihi: 25.11.2017).

Kazakistan'a yerleşen Almanlar kimliklerini koruyarak bölgenin sosyo-ekonomik hayatına uyum göstermeye çalışmıştır. Bu, Almanların Kazak topraklarına gelmelerin ilk aşamasıdır.

Almanların Kazak topraklarına yerleşmelerin ikinci aşaması II. Dünya savaşıyla başlamıştır. Almanya ve Sovyetler arasında olan savaş, Sovyetlerde yaşayan Alman halkının yaşamını büyük ölçüde etkilemiştir. Sovyetler, Almanları ajan (muhabir) olarak görmüştür. Kısa zaman içinde Almanlar sürgün operasyonuna maruz kalmıştır. Bu NKVD organları tarafından yapılmış en büyük ölçekli operasyonlardan biridir. Sovyetler ilk kurulduğunda Almanlar başta Doğu Avrupa olmak üzere dağınık halde Sovyetlerin tüm bölgelerinde yaşamaktadır. 1939'da Sovyetler tarafından yapılan nüfus sayımına göre 1 milyon 427 bin 222 Alman kökenli Sovyetlerde yaşıyordu.⁹⁰ 3-20 Eylül 1941 tarihlerine Almanların sürgün edilme operasyonu açıklanmıştır. Özellikle Doğu Avrupa'da Sovyet topraklarında yaşayan Alman kökenliler bu tarihten itibaren iç bölgelere sürülerek, özel yerleşimlerde yaşamaya zorlanmıştır.

Savaşın bitmesi sürgün edilenlerin sorunlarını ortadan kaldırmamıştır. Yani sürgün döneminde Almanlara vurulan "faşist" damgası uzun yıllar sürmüştür. Yıllar sonra Almanlar için rehabilitasyon dönemi başlamıştır. Sürgün zamanında fiziksel ve psikolojik baskı altında olan halkın kendini bir nebze olsa özgür hissetmesi zor olmuştur. Her şeyi gören, yaşayan halk devlete karşı inancını kaybetmiştir. 1950-1960'lı yıllar arasında Almanlara karşı hukuki pozisyonun sınırlanması kısmen kaldırılmıştı. 28 Mayıs 1952'de ilk kez Bolşeviklerin Komünist Partisinin Merkez Komitesi "Yeni yerleşimlerde yaşayan halkları yükseköğretim kurumlarında eğitim görmesi üzerine" kolektif şeklinde karar vermiştir.⁹¹ 1955'te Eğitim Bakanlığı Kazakistan SSCB'de "okullarda yeni yerleşimli öğrencilerin eğitim konusunda olan engellerin ortadan

⁹⁰ Nugmanov, O., "Bu Dnyada Vatandan Güzel Yer Yoktur", **Kızıldinskiye Vesti**, 16 Aralık 2017.

⁹¹ Kazakistan Komünist Parti Merkez Komitesi (Bolşevik) Kararı, 28 Mayıs 1952.

kalkılması” üzerine yeni karar çıkarmıştır.⁹² Kazakistan SSC (Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti) okullarında artık Alman çocukları ya tüm ya da bazı dersleri Almanca görebilecekti. Fakat bu okulların açılması birçok sıkıntıların var olduğunu ortaya çıkarmıştır. Almanca bilen hocaların olmaması, okul malzemelerin eksikliği, Almanca kitapların az sayıda olması, tüm bu sıkıntılar eğitim konusunda sorunlar yaratmıştır.

Mayıs 1958’de itibaren Kazakistan SSC radyosunda Alman dilinde yayınlar başlamıştır.⁹³ 1964’te Kazakistan Karaganda televizyon stüdyosunda Alman dilinde bazı programlar yayınlanmıştır. Bunun dışında Almanların kültürünü canlandırmak için yapılan yeniliklerden biride Alman dilinde yayınlanan gazete olmuştur. 21 Ekim 1965’te Kazakistan Komünist Partisinin Merkez Komitesi “Freundschaft” gazetesinin yayımına karar verilmiştir. Gazete aracılığıyla Alman okuyucularla bir diyalog kurulabileceği düşünülmüştür.

1979’da Kazakistan’da Alman Özerk bölgesi kurulmasıyla ilgili karar alınmıştır. Fakat 13 Haziran 1979 günü sabah saatlerinde Kazak gençleri grup halinde Tseliningrad şehrinin Lenin meydanında toplanarak özerk bölgenin kurulmasına tepki göstermiştir. Miting sırasında gençler, “Kazakistan bölünmez”, “Alman özerkliğine hayır!” sloganlarını atmaya başlamıştır. O dönemler Kazakistan topraklarında 50 yıldan fazla tüm etnik halklar barış içinde yaşıyordu, bunun için özerklik verilmesine gerek duyulmuyordu.⁹⁴ Tepkiler üzerine Alman özerk bölgesi kurulması kararından vazgeçilmiştir. 1990’dan sonra Federal Almanya Cumhuriyeti sürgüne maruz kalan Almanlara destek çıkmıştır. Böylelikle Kazakistan’dan Almanya göç süreci başlamıştır.

⁹² Turlıbekova, A, M, Kazakistan'da Sosyalist İnşaat'ının Işasında Alman Nüfusunun Kültürü, **İzvestiya Vuzov**, İvanova, 2017, s. 285.

⁹³ Alekseyenko, N, V. Alekseyenko A, N. Yerofeyeva, İ, V. ve Masanov, N, E., **Kazakistan Tarihi, Halklar Ve Kültür**, Almatı, 2000, s. 23.

⁹⁴ Ayagan, B ve Şaymerdenova, M., “1979 Yılında Tselinograd'daki Olaylar”, <<http://bibliotekar.kz/istoriki-kazahstana-za-9-klass-nachalo-x/3-sobytiya-v-celinograde-v-1979-godu.html>> (Erişim tarihi: 14.01.2018).

2.9 Azerbaycanlılar

Azerbaycanlıların Kazak topraklarına gelme süreci diğer etnik halklarınkı gibi çok dramatiktir. 1917 Devrimi ile birlikte Güney Kafkasya’da meydana gelen gelişmeler sonucu Azerbaycanlılar 27 Nisan 1920 tarihinden sonra, Bolşevik baskı ve zulümlerinden kurtulmak için, başta Türkiye ve İran olmak üzere komşu ülkelere geçme yolları aramaya başlamışlardır.⁹⁵ Ancak daha sonra Azerbaycan SSCB’sinin kurulmasını müteakip bu yollar da kapanmıştı.

1926’da Sovyetler Birliği tarafından yapılan nüfus sayımında (Sovyetlerin bölgesel sayımı) Kazakistan’da 46⁹⁶ Azerbaycanlı kayda geçer. 1929’de başlayan mecburi kolektifleştirme hareketiyle ülkede özel mülkiyet ve özel teşebbüs hakkına son verilmiş, herkesin malı elinden alınarak devletleştirilmeye başlanmıştır. Kolektifleşme zamanında mallarına el konulan zenginlerin Sovyetlerin başka bölgelerine gönderildikleri bilinmektedir. Belgelere göre kolektifleşme döneminde Azerbaycan’da iki yüz binden fazla insanın malına el konulmuştur, daha sonra o insanlar sürgüne gönderilmiştir. Şubat 1930 tarihinden itibaren Azerbaycan SSC, Merkez Komitesinin Politbürosu “Kolektifleştirme ve ulusal ekonomik olarak geri kalmış bölgelerdeki kulaklara karşı mücadele” kararıyla (b) 500 kulak⁹⁷ ve aktivisitleri sürgüne gönderip ve (1 kategorili) toplama kamplarında hapsedilmiştir.

Göçün ikinci dalgası 1932’ye dayanmakta. Sovyetler Merkez Komitesinin Politbürosunda “1932 kulakların sürgün planlarıyla ilgili” kanunla Mayıs 1932’de 38,300

⁹⁵ Şamşir, S., *Azerbaycanlıların Türkiye’de Siyasi Ve Kültürel Faliyetleri*, Ankara, (yıl belirtilmemiştir), s. 31,32, 34.

⁹⁶ Zolotov, M., *Rus Federasyon: Siyasi Baskı Kurbanlarının Anılar Defteri*, Ulyanov, 1996, s. 766-780.

⁹⁷ Danilov, V., *Sovyet Köyünün Trajedisi. Kolektifleştirme Ve "Gulaglardan Arınma" (Dekulakization)*. 2. Cilt, Ekim 1929 – Aralık 1930, Moskova, 2000, s. 256.

aileyi Orta Asya'ya gönderme kararı almıştır. Azerbaycan SSCB'den 1,200 kulak ailenin Kazakistan'a göndermesine talimat verilmiştir⁹⁸.

Sürgünün üçüncü dalgası 10 Temmuz 1937'da başlamıştır. Bu dönemde 13,356 Azerbaycanlı, 14,994 İranlı (Fars) Sürgün edilmiştir⁹⁹. 1937-1950 yılları arasında yaşanan gelişmeler sonucu çok sayıda Azerbaycanlı Kazak topraklarına sürgün edilmiştir. Açıklanmış olan kayıtlarda 1930'ların sonunda sürülen halkın nüfusu 13,000 kadar yükselmişti.¹⁰⁰ Azerbaycan halkının çoğu Güney Kazakistan ve Cambul bölgelerine yerleştirilmiştir. Günümüzdeyse halen o bölgelerde yaşamaktalar.

Histori kz tarafından yayımlanan habere göre günümüzde Kazakistan'da 82,300 Azerbaycanlı yaşamaktadır. 2008'de Kazakistan Azerbaycan Kültür Merkezler Birliği adlı kuruluş Adalet Bakanlığı tarafından resmen tanınarak kayda alındı.¹⁰¹ Günümüzde yoğun olarak Azerbaycan halkı Kazakistan'ın Cambıl, Almatı ve Güney Kazakistan Bölgelerinde yaşamaktadır.

2.10 Özbekler

Kazak ve Özbek halklarını aynı ırk olmaları birleştirmektedir. Karluk ve Kıpçak Türklerinin boylarına bölünen halkın toprakları farklı zamanlarda bir hanedandan diğerine geçmiştir. Böylece günümüzde Özbekistan'ın başkenti olan Taşkent farklı

⁹⁸ Bereloviç, A. ve Danilov, V., **Birleşik Devlet Siyasi Yönetimiyle, Tüm Rusya Karşı-Devrim Ve Sabotaj İle Mücadele Komisyonu, İçişleri Halk Komiserliğinin Gözüyle Sovyetler Köyü**, Moskova, 1998, s. 671-672.

⁹⁹ CPSU, Merkez Komitesi Siyasi Bürosu'nun (b) 31 Temmuz 1937 tarihli kararı ve 00447 sayılı SSCB İçişleri Komiserinin İşçi Emrinin 30 Temmuz 1937 tarihli, eski suçluların ve diğer Sovyet unsurlarını sürgün edilmeleri operasyonu hakkındaki karar, Moskova, 1937.

¹⁰⁰ Zolotov, M., **Rus Federasyon: Siyasi Baskı Kurbanlarının Anılar Defteri**, Ulyanov, 1996, s. 766-780.

¹⁰¹ "Kazakistan Tarihi", <<http://e-history.kz/ru/publications/view/1111>> (Erişim tarihi: 26.08.2016).

asırlarda Kazak hanlığının önemli şehirlerinden biri olmuştur. İki halk ipek yolunun üzerine asırlarca ticaret yapmıştır. Ticaret yaptıkları için halklar bölge içinde sürekli yer değişmiştir. Bu da tabi ki o bölgenin demografisini etkilemiştir. Bundan dolayı Özbeklerin nasıl Kazakistan topraklarına geldiği konusu üzerine tartışmak zordur.

1991’de Sovyetlerin çöküşüyle Sovyetler zamanında farklı bölgelere göçen halklar göç ettikleri sınırlar içinde kalmıştır. Tabi zamanla halkların yarı kısmı yeni kurulmuş olan ülkelere dönmüş, diğer kısmıysa Kazakistan’da kalmıştır. 1 Ocak 2016 tarihinde açıklanmış olan verilere göre Kazakistan’da yaşayan Özbek kökenli etnik nüfus 548,000’dir.¹⁰² Özbek halkı çoğunluk olarak Kazakistan’ın Güney bölgesinde yaşamaktadır. Devlet tarafından Özbek halkın eğitimi desteklenmektedir. Kazakistan’da, Özbek nüfusunun yoğun yerleşim yerlerinde, Özbek dilinde eğitim veren 58 okulu vardır. Okullar dışında, devlet tarafından finanse edilerek Özbek dilinde gazete, dergi ve devlet TV-radyosunda programlar yayınlanmaktadır.

2.11 Ukraynalılar

Tarihçilere göre Ukrayna halkı ilk kez Kazak topraklarına XV-XVI yüzyıllarda gelmeye başlamıştır. Ukraynalılar Zauralye bölgesini keşfetikten sonra Ukrayna topraklarından ayrılıp Sibiry, Kuzey ve Doğu Kazakistan’a ve Uzakdoğu’ya kadar göç etmişlerdir. Bunun dışında XVII. Asır sonlarında XVIII. Asır başlarında Rus İmparatorluğu Kazak topraklarında Ural, Tobol, Ilek, Yeşil (Ishim), İrtiş nehirlerine doğru ilerlemiştir. Bu topraklara, II. Katerina’nın emriyle, 1768 Halk Kurtuluş ayaklanmasına katılanlar, sürülmüştür.¹⁰³

¹⁰² Kazakistan 2016 nüfus sayımı, <<http://www.stat.gov.kz/getImg?id=ESTAT118979>> (Erişim tarihi: 11.03.2019)

¹⁰³ Troşinskiy, V, P. ve Şevçenko, A, A., **Dünyadaki Ukraynalılar**, Kiev, 15. Çilt, 1999.

1897’de Rus İmparatorluğu tarafından yapılan ilk nüfus sayımında, XIX. Yüzyılın sonunda Kazak topraklarında %1,9 Ukraynalı yaşamaktadır.¹⁰⁴ 1926 Sovyetler dönemindeyse yapılan nüfus sayısına göre Kazakistan’da yaşayan Ukraynalıların nüfusu 860,201 ulaşmıştı.¹⁰⁵ 1928-1932’da Ukraynalı kulaklar Kazak topraklarına gönderilmiştir. Bu sürgünün ardından İkinci Dünya Savaşında Ukrayna’dan çok sayıda üretim tesisi kapatılıp Kazakistan’a taşınmıştır. Bu tesislerle birlikte on binlerce uzman Ukrayna’dan Kazakistan’a göçmüştür. Savaş sonrası bazıları Kazakistan’da yaşamaya devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşının ardından 1954’ten itibaren Kazakistan’ın boş arazilerinde tarım sektörünü kaldırmak için Ukrayna’nın tüm bölgelerden insanlar gelmiştir. Kaynaklara göre Ocak 1953’te özel yerleşimlerde 7 bin 900 Ukraynalı yaşamaktadır.¹⁰⁶ Ekilmemiş topraklarda çalışmak için gelen nüfus dolayısı ile bölgenin nüfusu hızlı bir tempoda yükselmiştir. 1980’lerin sonunda 1990 başında ise Kazakistan’da yaşayan Ukrayna halkının nüfusu azalmaya başlamıştır. Çok sayıda Ukraynalı Sovyetlerden bağımsız olan ata topraklarına geri dönmüştür. 1989’da Kazakistan’da Ukraynalıların nüfusu 896,240 ulaşmıştır,¹⁰⁷ ancak 2009’da 333 bin 200’e düşmüştür.¹⁰⁸

Günümüzde Ukrayna halkı Kazakistan’ın ekonomik ve politik hayatında önemli roledir. Bugüne kadar Kazak ve Ukrayna halkı arasında herhangi bir sorun

¹⁰⁴ Ponomaryov, A., **Ukrayna Etnografyası: Ders Anlatımı** – Kiev, 1994.

¹⁰⁵ Mazuka, L., “Kazakistan’da Yabancı Ukraynalılar: Geçmiş Ve Bugün. (Kazakistan’daki Ukrayna Yıllara Göre)” **Stateçni Prioritet**, №3 (8), 2008.

¹⁰⁶ Nikolayeviç, Z. V., “Mahkumlar, Özel Yerleşimciler, Sürülen Yerleşimciler, Sınırdışı Edilenler, Sürülenler: İstatistiksel-Coğrafi Yön”, 1991.

¹⁰⁷ “Kazakistan’daki Ukraynalılar”,

<http://ru.encyclopedia.kz/index.php/Украинцы_в_Казахстане#cite_note-16> (Erişim tarihi: 26.09.2017).

¹⁰⁸ “Kazakistan’daki Ukrayna Diasporası”,

<http://nado.znate.ru/Украинская_диаспора%20в%20Казахстане> (Erişim tarihi: 19.09.2017).

yaşanmamıştır. İki halk arasında bugünlerde diplomatik ilişki dışında evlilikle yoluyla akrabalık bağlarda bulunur.

2.12 Tatarlar

Tatarlar savaştı bir kavim oldukları için, sürekli bölgeden bölgeye ilerlemişler. Günümüzde çoğu tatarlar bölge adıyla tanımlanır, mesele: Kırım Tatarları, Litvanya Tatarları, Kazan Tatarları, Kazakistan Tatarları tüm tatarlar farklı bölgelerde yaşamakla birlikte birbirinden farklı değildir.

Rus arşivlerine göre Kazak bozkırına ilk Tatar göçü ile ilgili olan dokümanlar XVIII-XIX. yüzyıla aittir.¹⁰⁹ Tatarların XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yerleşimin başlangıç noktaları Uralsk'tı. 1760'lı yıllarda Çarlık hükümetine tarafından İrtiş hattı boyunca yerleşmeye izin verilmiştir. Tatarlar, İrtiş hattı boyu üzerinde inşa edilmiş olan Petropavlovsk ve Semipalatinsk kalelerine taşınmıştır. Eş zamanda Petropavlovsk ve Semipalatinsk'te Tatar yerleşim birimleri oluşmaya başlamıştır.¹¹⁰ O dönem Kazak topraklarına yerleşen Tatarlar hızlıca yeni yere adapte olmuştu.

Eski kayıtlara göre Kazak topraklarında yaşayan Tatarlar esnaf ve tüccar olarak çalışmakta ve kürk, deri, halı, kumaş, tuhafiyeler, şekerleme, çay ve baharat ticaretiyle uğraşmaktadır.¹¹¹ Dokümanlarda 1836'da Petropavlovsk'da 459, Semepalatinsk'te 1,451

¹⁰⁹ Semipalatinsk Priirtysh Tatarları. Doğu Kazakistan Bölgesi Yakın Tarihinin Belgelendirilmesi Merkezi, **Semepalatinsk**, 1998, s. 59, (Yazar belli değil).

¹¹⁰ Alekseyenko, N, V. Alekseyenko A, N. Yerofeyeva, İ, V. ve Masanov, N, E., **Kazakistan Tarihi, Halklar Ve Kültür**, Almatı, 2000, s. 23.

¹¹¹ Zakirova, R, Z., **Değişen Dünyada Tatarlar. XX - XXI. Yüzyılın Başlarında Eterik Tarihi Üzerine Makaleler**, Kazan, 2006, s. 170.

ve Ust-Kamenogorsk'ta 250 Tatarın yaşadığı belirtilir.¹¹² O yüzyılın sonunda bu şehirlerde Tatar mahalleleri, camileri, medrese ve okulları gelişmiştir.

Ancak Tatarların da Kazakistan'a yoğun biçimde gelişleri 2. Dünya Savaşı yıllarına dayanmaktadır. 18 Mayıs 1944'te Stalin'in emriyle Kırım Tatarları "Vatana ihanetle"¹¹³ suçlanarak sürüldüğüne gönderilmiştir. NKVD askerleri tarafından 183,000 Kırım Tatarı vagonlara doldurulup vatandan binlerce kilometre uzaklara uzun bir yolculuğa çıkarılmıştır.

Günümüzde Tatarlar Kazakistan topraklarında özgür olarak yaşamaktadır. Tatar halkına ait olan okul, kültür merkezleri ve gazeteler vardır.

2.13 Kazakistan Uygurları

Uygurlar asırlar boyunca Doğu Türkistan topraklarına yaşayan halklardan biridir. Günümüzde Uygurların yaşadığı topraklar Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sincan Uygur Özerk Bölgesine girmektedir. Uygurların Kazak topraklarına göç süreci Moğol hanlığın çöküşü ve Çing Hanedanının Doğu Türkistan'ı ele geçirme dönemine dayanmaktadır.

XII. yy Moğoların Çin seferi sırasında Uygurların Karahoca (Gaochang) Uygur Krallığı (Karahıtalara bağlı olan Uygurlar) Cengiz Han'a bağlanır, böylece Uygur Devleti oratadan kalkar. Moğol Hanlığı XVI. ve XVII. yy arasında Doğu Türkistan'ın yapısını, kendine özgül sistemi ile feodal tipli modern Orta Asya devletlerine benzemiştir.¹¹⁴ Fakat XVI. yy. sonu XVII. yy başında Doğu Türkistan'a Din adamları

¹¹² Alekseyenko, N, V. Alekseyenko A, N. Yerofeyeva, İ, V. ve Masanov, N, E., **Kazakistan Tarihi, Halklar Ve Kültür**, Almatı, 2000, s. 23.

¹¹³ Kırım tatarların Sürgünü ve rehabilitasyonu, <<https://ru.krymr.com/a/deportaciya-i-vozvrasheniye-krymskih-tatar/29452865.html> > (Erişim tarihi: 11.03.2019).

¹¹⁴ K.A. Bogariyov, Çin'in Sinzzyan-Uygur Otonomyon Bölgesindeki Etnikononiksiz Çatışma, Politika İ Obşestvo – Gazetesi, Moskova, 2010.-№12.- s. 26-35.

gelerek Moğol siyasi sistemini ele geçirmeye hedeflemişlerdir. O dönemler, hükümeti yöneten iki yönetici gücü mevcuttu; Beyaz şapkalılar ve Siyah şapkalılar. Bu güçler yıllarca birbirinin rakibi olur, bu rekabette din adamları hükümete sızmaya başlamıştır. Hedefi kısa süre içerisinde tamamlayan Din adamları Moğol devlet sistemini kontrol altına alırlar. O dönemler Moğol Hanlığının hiçbir siyasi kararı Din adamlarının onayından geçmeden onaylanamaz hale gelmiştir.

1683'te Din adamı Appak Hoca, Oyratların (Batı Moğol kabilesi) yardımıyla, son Moğol Han'ını tahttan indirip, kendisi Doğu Türkistan'ın başına gelmiştir. Doğu Türkistan'a tamamen sahip olup yöneten hocalar, periyodik olarak birbirinin yerine geçmiştir. Bu durumdan faydalanan Çing Hanedanı, 1759'da Doğu Türkistan'ı hızla ele geçirir. Ardından bir sene sonra Çing Hanedanı, yıkılmış Çungarya topraklarında Sincan Emperyal Valiliğini kurmuştur.¹¹⁵

Çing Hanedanı'nın hüküm sürdüğü dönemde Uygur halkı 1816, 1827-28, 1830, 1847, 1855, 1857'de ulusal bağımsızlığını isteyerek isyan etmişlerdir. Bu isyan Çing Hanedanı'nın Doğu Türkistan'daki pozisyonlarını ciddi biçimde zayıflatmıştır.

1864-1865 yıllarda Uygurlar ve Dunganlar birleşerek Çing Hanedanlığına karşı mücadeleye geçmiştir. Uygurları ve Dunganların ulusal bağımsızlık mücadelesi sırasında "İli" bölgesinde, "İli Sultanlığı" kurulmuştur. O dönemler İli bölgesi Çarlık Rusya'nın Turkistan Valiliğine bağlı olduğundan dolayı Çarlık Rusya Orta Asya'da ele geçirdiği topraklarda bağımsızlık fikrinin sıçramasından endişelenerek Çing Hanedanına İli bölgesini verme üzerine düşünür. Böylece 1881'de Çarlık Rusya ve Çing Hanedanı tarafından St. Petersburg'ta "İli Anlaşması" veya "St. Petersburg Anlaşması" imzalanır.

Anlaşmada Çarlık Rusya kendi topraklarına göç etmek isteyenleri kabul edeceğini belirtir. Uygurlar Çing Hanedanı yetkililer tarafından baskı altında kalmamak için Çarlık

¹¹⁵ K.A. Bogarıyov., a.g.e., s. 26-35.

Rusya'ya göçmeye başlamıştır. Ağustos ve Aralık 1881'de Çarlık Rusya'ya göçmek isteyen halk için özel komisyon tarafından nüfus sayım anketi yapılmıştır, taşınmak isteyen insan sayısı yaklaşık 100 bin kişi, bunlar içinde Uygurlar (11,365 aile), Dunganlar (1,308 aile) ve bölgede yaşayan Kazak halkı.¹¹⁶

1881'de Uygurlar tarafından gerçekleşen ilk gönüllü göçün ardından, 1962'te Uygurlar yasadışı olarak SSCB'ye göçmeye başlamıştır. O dönemler bu yasadışı göç yüzünden Çin Halk Cumhuriyeti ve SSCB birbirini sınır ihlali yapmada suçlamaya başlamıştır. Fakat daha sonra Çin komisyonu, Çin vatandaşlarının kendi isteğiyle göçtüğünü ve SSCB'nin suçu olmadığını belirtir. Olay sonrası Çin Dışişleri Bakanlığı Sovyet hükümetinden, SSCB'ye kendi isteğiyle taşınmak isteyenlere izin vermesini istemiştir. Bu talep üzerine, Sovyet makamları Çin vatandaşlarının ve onların ailelerinin Sovyetlere girişi için vizesiz bir rejim başlatmıştır. Böylelikle 15 Ekim 1962 – 1 Mayıs 1963 yılları arası Sincan'dan, SSCB'de 46,000'den fazla insan gelmiştir.¹¹⁷ Yeni gelen göçmenler Kazak, Özbek, Kırgız ve Türkmen SSCB'lerine yerleşir. Göçmenlerin çoğu genelde çiftçilerden oluşur.¹¹⁸

Göç dalgasının ardından 1970'lerde SSCB'de Uygur nüfusu 173,276 kadar yükselmiştir.¹¹⁹ Uygur halkının böyle hızla yükselme nedeni doğal büyüme faktörü ve senelerce Çin'den gelen nüfus akımıdır.

Günümüzde Kazakistan'da tahminlere göre 300,000 Uygur yaşamaktadır. Uygurlar etnik sayımında beşinci yerde bulunmaktadır. Uygur halkı yoğun olarak Almatı,

¹¹⁶ Kabirov, M, N., “ İli Bölgesindeki Uygurların Semereçye'ye Yerleşimleri”, Semereçye, 1951.

¹¹⁷ Ablacey, N.N., **1946-1963 Yılları. Sincan'daki Ulusal İlişkilerin Ağırlaştırılması. Orta Asya Ve Sibirya'da Etnik Ayrılıkçılık Ve Bölgeselcilik Sorunları: Tarih Ve Modernite**, Barnaul, 2004, s. 84.

¹¹⁸ L.K. Siroeckin, **Mitler Ve Gerçekler Çin'de Etnik Ayrılıkçılık Ve Orta Asya'nın Güvenliği**, Almatı, 2003, s. 431.

¹¹⁹ Sovetler Nüfus Sayımın Sonucu, 1970.

Almatı bölgesinin; Uygur, Panfilov, Taldar, ve Enbekşıkazah bölgelerinde yaşamaktadır. Uygurları diğer yarısı Şımkent, Taraz ve Astana’da ikamet eder.

2.14 Yahudiler

Yahudi cemaatiyle ilgili ilk resmi kaleme alınmış yazı XIX. yüzyıla dayanmaktadır. Kaynakta 1825’te Semipalatinsk bölgesinde “Musevi inançlı” 12 kişi bulunduğu belirtilmektedir.¹²⁰ Ancak belirtmek gerekir ki Orta çağda İpek Yolu üzerinden seyahat eden ilk Yahudi (Musevi) tüccarlar Kazak topraklarına kadar gelmiştir. Bunun dışında XV. yy Türkistan şehrinde Yahudilerin Sinagogu bulunduğu bilinmektedir.

Çarlık Rusya’nın resmi kaynaklarında Yahudilerin Kazak topraklarına yerleşmeleri XIX. yy. Rus İmparatorluğunun Kazak topraklarının güney sınırlarını koruması için Çar Nikolay’ın askerleriyle gönderildiği belirtilmektedir. Çarlık Rusya’nın çöküşü ardından SSCB’nin kuruluşuyla birlikte Yahudiler 1920-1930 yıllar arası Kazak topraklarına beş yıllık tarım alanlarında çalışmaya gönderilir, bu gönderinin ardından SSCB Yahudileri Anti-Sovyet propagandasını yapmakta suçlayıp Kazak bölgesine sürmüştür. SSCB’de Kazak bölgesinde yapılan nüfus sayımında 1926’da 3,600 Yahudi’nin yaşadığı belirtilmektedir. On sene sonra 1939’da Yahudi sayısı 19,200’e çıkmıştı.¹²¹

22 Haziran 1941 Nazi Almanyası SSCB topraklarının istila edilmeye başlayışıyla SSCB sınırlarını korumak için bazı halkları sorunlu bölgelerden Orta Asya’ya gönderme

¹²⁰ “Kazakistan’daki Yahudi Cemaati” < <http://jewseurasia.org/page18/news15650.html> > (Erişim tarihi: 18.01.2018).

¹²¹ Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Devlet Arşivi, 2017.

operasyonunu başlatılmıştır. 1941-1945 yılları arası sorunlu sınır bölgelerden Yahudi aileleri Kazak topraklarına gönderilmişti.

İkinci Dünya Savaşının ardından 1948-1953 yılları arası SSCB Kozmopolitizme karşı siyasi kampanyaya başlamıştır. Kampanya şüpheli ve Batı yanlısı eğilimli bazı Sovyet aydınlarına karşı yönlendirilmiştir. O dönemler çok sayıda bilim adamı “kozmpolit” olarak suçlanarak işlerinden çıkarılarak gözaltına alınmıştır.¹²² Tutukluları kampanya sırasında Kazakistan’ın Karaganda şehrine sürüldü.¹²³ 1953’lerde birkaç hafta içerisinde 600,000 Yahudi “kozmpololit” görüşlü suçlanarak gözaltına alındı, idam edildi, bazıları d zorunlu çalışma kampına gönderildi.¹²⁴ Böyle bir durumun ortaya çıkışından dolayı Yahudileri ikinci Holokost’un medyana geleceği korkusu sarar. Fakat 1953’te Stalin’in hastalanması ve daha sonra vefat etmesi, ikinci Holosot’un olma tehlikesini otomatik olarak ortadan kaldırmıştır. Muhtemelen o dönem diktatörün ölümü iki milyon Yahudi’yi ölümden kurtarmıştır.¹²⁵

Altı sene sonra 1959’da Kazak SSCB’sinde yapılan nüfus sayımında Yahudi sayısı 28,000 kişiye ulaşmıştı. Fakat 1970’lerde Yahudilerin nüfus sayımı 27,700 kadar düşmüştü.¹²⁶ 1970’te başlayan nüfus sayımının düşmesi 1980’lere kadar devam etmiştir. Nüfusun git gide düşme sebebi Yahudilerin İsrail’e, ABD’ye, Kanada’ya, Avustralya’ya göç etmesinden kaynaklanmaktadır. 1989’da yapılan nüfus sayısına göre Kazak SSCB’sinde 19,900 Yahudi’nin yaşadığı belirtilmektedir.¹²⁷

¹²² Ensteyn, A., ve Robkin, Y., “Kozmopolitik suçlamalardan Antisemitizme Yahudi Haritası, 1948-1949”, **Lehaym**, Mayıs 2010.

¹²³ “Kazakistan”, <<http://eleven.co.il/diaspora/regions-and-countries/15520/>> (Erişim tarihi: 19.01.2018).

¹²⁴ “Stalin’in Ölümü Komünist Soykırımını Engelledi”,

<<https://inosmi.ru/russia/20130116/204691664.html>> (Erişim tarihi: 19.01.2018).

¹²⁵ “Stalin’in Ölümü Komünist Soykırımını Engelledi”, a.g.e., (Erişim tarihi: 19.01.2018).

¹²⁶ “Kazakistan Yahudileri”, <<http://bukharianjewishcongress.org/kazakhstan/1086-jews-and-kazakhstan>> (Erişim tarihi: 08.01.2018).

¹²⁷ “Diaspora”, <<http://eleven.co.il/diaspora/communities/10158/>> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

Kazakistan 1991’de bağımsızlığın kazandığının ardında, 1999’da yaptığı nüfus sayımında 6,800 Yahudi yaşadığı belirtildi.¹²⁸ Günümüzde Kazakistan’ın çeşitli resmi kaynaklarında Yahudilerin sayısı birbirini tutmuyor. Bundan dolayı Yahudi nüfusuyla ilgili iki tahmin öne sürülmektedir; birinci Sovyetler döneminde Yahudilerin, kendi etnik kimliğini gizlemek için pasaportlarda Rus olarak yazdırmalarından kaynaklı olması ve ikinci ise Yahudilerin galahasında (galaha - Türkçe kanun/ yasa) Yahudiler anne tarafından Yahudi olarak sayıldıkları için nüfusta az gösterilmiş olabilir. Fakat belirtmek gerekir ki tahminlere göre Kazakistan’da 7,000’den 45,000 kadar Yahudi yaşadığı düşünülmektedir.

Kazakistan Yahudileri, 1992’de İsrail ve Kazakistan arasında ilk diplomatik ilişkileri kurulmuştur, aynı senede Kazakistan’da İsrail konsoloslugu açılmıştır, 1995’te ise İsrail’de Kazakistan konsoloslugu açılır. 1991’sonrası Kazakistan ve İsrail arasında çok sayıda diplomatik, ticari, belgeler imzalanmıştır. Günümüzde ise Kazakistan’daki Yahudiler istikrar ortamında yaşam sürerek hiçbir baskıya uğramadan kendi dinini, kültürünü yaşatmaktadır.

3.15 Ermeniler

Ermeniler Kafkasya bölgesinde yaşayan en eski halklardan ve tarihte ilk Hristiyan dinini devlet dini kabul edenlerden biridir¹²⁹. Ermenilerin ilk Orta Asya’ya gelmeleriyle ilgili net bir bilgi yoktur, fakat çok sayıda tarihçiler Ermenilerin esnaftan ve inşaatçılardan¹³⁰ oluşan bir kısmı XIV. yy Timur döneminde Orta Asya’ya yerleşmiştir.

¹²⁸ 1999 - Kazakistan nüfus sayımının sonuçları, Almatı, 2001.

¹²⁹ Garifulla Anes, “Enseklopedi: Kafkasya Halkları” Arıs yayımevi, Almatı, 2003, s. 147

¹³⁰ Lilit Asoyan, “Ermeniler Orta Asya’da” <<http://mostga.am/globus/armyane-v-srednej-azii-1116.html>> (Erişim tarihi: 22.03.2019).

Bunun dışında Ermeni tüccarların İpek Yolu üzerinden ticaret yaptıkları bilinmektedir. Ermenilerin toplu halinde Kazak topraklarına göçünü iki dalgaya ayırmak mümkündür.

1. 1944'te Kırım Ermenilerin sürgünü;
2. 13-14 Haziran 1949'da Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan Sovyetlerinden ve SSCB'nin diğer bölgelerinden, Sovyetlerin Asya bölgesine sürgünü;

İkinci dünya savaşı sırasında Kırım tatarlarının ardından bölgede yaşayan Ermeniler 27 Temmuz 1944'de sürüldü. Sürgünün resmî açıklamasında Ermeniler tıpkı diğer haklar gibi Nazi Almanlarla iş birliği yapıldığından dolayı sürgün edilmiştir. Radyo Kırımreali'de canlı yayında Kırım tarihçisi, gazeteci Sergey Gromenko sürgünle ilgili şöyle söylemiştir: “Ermeni, Bulgar, Yunan sürgünü hiç kimse tarafından yıllar boyunca konuşulmuyordu. Hiçbir Sovyet kitaplarında bu sürgün konusu üzerine yazılmıyordu, ta perestroyka (Sovyetler Birliği'nin yeniden yapılandırılma süreci 1985-1991) dönemine kadar. Ermeni, Bulgar, Yunanlıların sayımı çok az olduğu için sesleri hiç duyulmuyordu ve bundan dolayı Sovyetler onların tarafından bir sorun yaratılacağını sanmıyordu ve bir şeyler yapmıyordu”¹³¹. Kırım Ermenilerine dahil böyle bir açıklama bulunmaktadır.

Ermenilerin 1948'de ikinci kez sürgünü gerçekleşti. 1948'de ise Ermenileri Karadeniz kıyısından sürümüşler. SSCB'de 1959'da yapılan nüfus sayımında Kazakistan'da 9.284¹³² Ermeni yaşıyordu, 1970'lerde ise Ermeni nüfus sayısı 12.518¹³³ kadar yükselmişti. SSCB'nin son nüfus sayımında ise Ermeni sayısı 19.119¹³⁴.

Günümüzde Kazakistan'da yaşayan Ermenilerin kendi kültür merkezleri, dernekleri, kiliseleri vardır.

¹³¹ ru.krymr.com., yayın 27 Haziran 2017., (Erişim Tarihi: 22.03.2019).

¹³² Vsesoyuznyaya perepys naseleniya 1959 goda. Tablitsa 3,4. Raspreleniye po natsionalnomu i rodstvennomu yazıku. RGAE. F. 1562 D. 1565, SSCB, 1959.

¹³³ RGAE RF, fond 1562, opis 336, ed.x, SSCB, 1970.

¹³⁴ Raboçiy arhiv Goskomstata Rossii. Tablitsa 9. Raspreleniye po natsionalnomu i rodnomu yazıku. SSCB, 1989.

2.16 Kazakistan Halklar Asamblesi ve Etnik Grupların Rolü

Kazakistan 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkede yaşayan halklar arasında uyum sağlanması açısından Kazakistan Halklar Asamblesi (KHA) kurma fikri öne sürülmüştür. Etnik topluluklar arası meselelere ilişkin bir kamu enstitüsünün kurulması fikri ilk kez 1992’de 1. Kazakistan Halkının Birliği Forumu’nda Kazakistan’ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından dile getirilmiştir ve 1 Mart 1995 tarihli kararnameye istinaden Kazakistan Halklar Asamblesi kurulmuştur.¹³⁵ Nursultan Nazarbayev, etnik gruplar arasında barış ve huzur içinde yaşama görüşünü savunmaktadır. KHA ismiyle oluşan bu kamu enstitüsü, devlet ile etnik topluluklar arasında ortaklık kurulması ilkesine sahiptir. KHA fikrinin ilk ortaya çıkması Sovyetler Birliği dönemine dayanmaktadır. Bu açıdan KHA, 1989 yılından 1995 yılına kadar geçen sürede önemli fikir dinamiklerinden birisi olma özelliğindedir. Bu fikir ilk ortaya çıktığında henüz Sovyetler Birliği dağılmamıştı ancak bir siyasi ve kültürel birlik kurucu yapı olarak Nazarbayev’in düşüncesinde şekillenmişti.

1995’te Kazakistan Anayasasının kabulü ve Kazakistan Halk Asamblesi (Meclisi)’nin oluşturulması etno-kültür derneklerinin kurulması, Kazakistan’ın sosyal ve kurumsal tasarımında ve kültürel birliğinde belirleyici bir öneme sahiptir. Bu, Kazakistan’da yaşayan diasporalarının dil ve kültürlerinin gelişmesi için gerekli koşulların yaratılması, yanı sıra etnik halkların tarihsel kaynaklarına geri dönüş sağlayabilmeleri açısından önemli bir gelişmedir. Bu gelişmelerle Kazakistan’ın etnik uyum modelinin temel rotası çizilmiştir.

¹³⁵ Bkz: Fishman, J., ve Garcia, O., “**Handbook Of Language And Ethnic Identity. The Success-Failure Continuum In Language And Ethnic Identity Efforts**”, Volume 2, Oxford University Press, 2011, s. 270.

Kazakistan’da yaşayan etnik halklar için kamusal konsolidasyonunun en önemli kurumu olan KHA’nın temel amaçları şunlardır:

- Kazakistan Halkları Asamblesi (KHA), ülke siyasi sisteminin önemli bir unsuru haline gelmiştir.¹³⁶ KHA, tüm etnik grupların ulusal kökenlerine bakmaksızın çıkarlarını, bunun yanında insan hak ve özgürlüklerini savunur.
- KHA, anayasal bir organ olarak siyasi bir statüye sahip dünyadaki tek Halk Meclisi (Asamblesi) olma özelliğine sahip bir kuruluştur. Anayasa’nın garantörü, Kazakistan’ın Cumhurbaşkanı (günümüzde eski Cumhurbaşkanı) Nursultan Nazarbayev’in KHA Başkanı olması kurumun özel bir statüye sahip olduğunun ispatı sayılmaktadır. Rusya’da ve diğer ülkelerde “Halklar Meclisi” (Halklar Asamblesi) sadece kamu kuruluşu statüsüne sahiptir.
- Mecliste kabul edilen “Kazakistan Halkları Asamblesi” özel kanunu bu kuruma hukuki bir statü sağlamıştır. Kazakistan Halkları Meclisi Yönetmeliği ise, KHA’nın ülke politikasındaki rolünü, amaçları ve ana görevlerinin yanı sıra, etnik ilişkiler alanındaki kamu politikasının geliştirilmesi ve uygulanmasındaki kuruluşun katılımını, kamu kuruluşlarıyla kamu yetkilileri ile etkileşimi tanımlıyor. Ayrıca, Ulusal Birlik Öğretisi, 2025 KHA Kalkınma kavramı, Kazak kimliği ve birliğini kavramının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gibi stratejik belgeler de hazırlanmıştır¹³⁷.
- Kazakistan 4. Meclis Oturumu, KHA’nın üst organı. Kazakistan’da her yıl Nursultan Nazarbayev başkanlığında meclis genel oturumu düzenlenmektedir. Devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları için oturumda alınan kararları değerlendirme zorunluluğu getirilmiştir.

¹³⁶ “1937-1938 Yılları Arasında Kazakistan’da 100 Binden Fazla İnsan Yasadışı Olarak Suçlandı, Onların İçinde 25 Bini Öldürüldü”, <<http://www.kazakistan.kz/etno-kulturel-cesitlilik-kazakistan-modeli-analiz/>> (Erişim tarihi: 22.05.2018).

¹³⁷ Assambly.kz., (Erişim tarihi: 22.05.2018).

- 9 Milletvekili Parlamento’da KHA’yı temsil etmektedir. KHA’nın seçtiği farklı etnik grupların temsilcileri için Kazakistan Parlamentosu alt kanadında Meclis’te 9 milletvekili bulunmaktadır. KHA’da seçilen milletvekillileri, tüm etno-kültürel derneklerinin temsilcilerinin çıkar ve haklarını savunmaktadır.
- KHA Sekreterliği, kurumun çalışma organı. Sekreterlik, Cumhurbaşkanlığı idaresi bünyesinde bağımsız bir birim olarak çalışmaktadır. Sekreterlik, KHA’nın kamu yönetimi ve halkla ilişkilerdeki etkin ve aktif rol almasını sağlamaktadır. Sekreterlik ayrıca, KHA Bilimsel Danışma Konseyi, KHA etnik ve dinler arası ilişkileri araştırma merkezi, KHA Kamu Yönetimi Akademisi, KHA Kamu Vakfı, KHA Anneler Konseyi, KHA Aksakallar Konseyi, KHA Girişimciler Derneği gibi KHA’ya bağlı 13 yapının faaliyetlerini koordine etmektedir.
- Ülke genelinde 22 etnik gruba ait dillerin öğretildiği 108 okul, 30 farklı etnik gruba yönelik dil eğitimi verilen 195 dil merkezi faaliyet yürütmektedir. Etnik gruplar kendi içlerinde ve eğitimlerinde kendi anadillerini kullansalar da etnik topluluklar arası iletişim Rusça üzerinden sağlanmaktadır.
- Tüm eyalet merkezleri ve Almatı’da ‘Dostluk Evi’ adında kültür merkezleri bulunmaktadır. Astana’da ise Barış ve Hoşgörü Sarayı (Piramit) hizmet vermektedir. Bu kültür merkezlerinde Kazak ve Rus tiyatrosunun yanı sıra, Özbek, Uygur, Kore ve Alman tiyatroları faaliyet göstermektedir. Kazakistan’da 35’ten fazla etnik gazete ve dergi basılmaktadır. Etnik toplulukların nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bölgelerde 6 farklı dilde yayın yapan ulusal gazete hükümet desteğiyle çıkartılmaktadır. Ülke genelinde 8 farklı dilde radyo programları, 7 farklı dilde TV programları yayınlanmaktadır. Kazakistan

Cumhuriyeti, etnik grupların ana dillerinde eğitim görmelerine, kendi kültürlerini ve değerlerini yaşamalarına imkân sağlamaktadır.¹³⁸

Bu modelin hukuki temelleri 1995 yılında kabul edilen Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasında atılmıştır. Devletin etnik halklar arası ilişkiler konusundaki siyasetinin temelleri, statüsü anlamda bütün halkların eşit olması ilkesine dayanmaktadır. 1995 Anayasası, devletin temeline sivil-siyasi unsurlardan oluşan ülke bütünlüğünü koymuştur. Çok etnikli toplumlarda bu tür yaklaşımlar oldukça olumlu entegrasyon potansiyeline sahiptir. Modern devletin yapısında bulunan evrensel uygarlık ilkeleri, toplumsal ve politik sistemin istikrarın kalıcı olabilmesine bağlı olarak, demokrasinin sağlanması amacıyla sahip olmayı gerektirmektedir.

Kazakistan Anayasasının 39. maddesinin 2. bendinde şöyle yazılmıştır: “Milletler arası barışı ihlal edebilecek her eylem Anayasaya aykırıdır”.¹³⁹ Böylece Kazakistan Cumhuriyeti tüm vatandaşlarının eşitliğini, iç istikrar ve sosyo-ekonomik ilerlemeyi garanti altına alarak, XXI. yüzyıla bağımsız bir devlet olarak adım atmıştır.

2.16.1 Kazakistan Halklar (Halk) Asamblesi İçinde Yurt İçi İlişkiler Üzerine Gazeteciler ve Uzmanlar Kulübü

Kazakistan Asamblesi İçinde Yurt İçi İlişkiler Üzerine Gazeteciler Ve Uzmanlar Kulübü, Kazakistan’ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in talimatıyla kurulmuştur. Kurulan kulübün amacı Kazakistan topraklarında yaşayan etnik halklar arasında barışın ve uyum sağlanmasına yönelik aydınlanma faaliyetleri yürütmektir. Kulübün görevleri şunlardır:

¹³⁸ Aben, A., “Etno-kültürel çeşitlilik ve Kazakistan modeli [Analiz]” <<http://www.kazakistan.kz/etno-kulturel-cesitlilik-kazakistan-modeli-analiz/>> (Erişim Tarihi: 14. 05.2017).

¹³⁹ Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası – Astana, 2017

- Hoşgörüğü teşvik etmek, ülke içinde yaşayan etnik halklar arasında barış içinde bir arada yaşamanın, uyumun koruması, vatandaşlar arasında birliği sağlanması, manevi ve kültürel duygularının gelişmesini sağlayarak vatanseverliği yükseltmek;
- Gazetecilik etiğinin ilkelerini geliştirmek ve uygulamak. Ayrıca etnik grupların kapsayan konularda sorumlu gazetecilik anlayışını oluşturmak ve geliştirmek;
- Medya’da sivil kimlik, vatanseverlik, etnokültürel ve hoşgörüye dair materyaller çıkışının çoğalmasını sağlamaktır.¹⁴⁰

XXI. yüzyılda tıpkı eski zamanlarda olduğu gibi etnik halklar arasında sorunlar ve çatışmaların sürdüğünü görmekteyiz. Genel olarak çatışmalar şu nedenlerden dolayı meydana gelmektedir:

- Çatışan tarafların iki farklı etnik gruba sahip olması;
- İki devlet arasında sorunlu sınırların olması;
- Halkların farklı dini inançlarının olması.

Tabi bu faktörleri ayrı-ayrı ele almak gerekir. Günümüzde etnik halklar arasındaki çatışmalarda Medya’nın etkisi oldukça fazladır. Çatışmalar internet ortamlarında veya gazeteler aracılığıyla yayılır. İnsanlar bazen kendilerini haberlere kaptırabilmekte, diğerini ötekileştirici görüşleri kolayca benimseyebilmektedir. Kazakistan’daki gazeteciler “kötü etki” yaratan haberleri önlemek amaçlanmışlardır. Bu açıdan Kazakistan Halklar Asamblesi Gazeteciler ve Uzmanlar Kulübü’nün önemi kolayca fark edilebileceği gibi Kazakistan’ın geleceği açısından hayati önemdedir.

2.16.1.1 Kulübün Yapısı ve Seçim Prosedürleri Nedir?

¹⁴⁰ “Kazakistan Asambesinin Gazeteciler ve Uzmanlar Kulübü”,

<<http://assembly.kz/ru/klub-zhurnalistov-i-ekspertov-ank>> (Erişim tarihi: 04.07.2018).

Kulübün içinde etnikler ve etnikler arası barış üzerine çalışan 22 cumhuriyetçi ve bölgesel medyada çalışan gazeteci bulunmaktadır.

- Kulübün içinde başkan, sekreter ve üyeler vardır;
- Başkan, sekreter ve kulüp üyeleri görevlerini gönüllü olarak yürütmektedir.¹⁴¹

Kulüp adaylarının seçim süreci şöyledir:

- Bir yıl boyunca görev yapmak için etnikler arası barış üzerine çalışanlar arasından kulübün başkanı, sekreteri ve üyeleri açık oylama ile gazeteciler, medya editörleri, uzmanlar, kamu çalışanları seçilir.¹⁴²

Günümüzde barış, huzur, toleransı propaganda eden gazetecilerin sayısı artmaya başlamıştır, belki de bundan dolayı Kazakistan'ın neredeyse hemen hemen tüm bölgelerinde bu tür kulüpler açılmaya başlamıştır. Örneğin: 22 Ocak 2016'da Güney Kazakistan Asambesi'nde gazeteciler kulübü kurulmuştur.¹⁴³ 21 Ekim 2017'de açılan Karaganda bölgesi Kazakistan Asamblesi yurt içi ilişkiler üzerine çalışan gazeteciler ve uzmanlar kulübü kitle iletişim araçları alanında araştırmalar yapan tanınmış yerli ve yabancı gazetecilerin katılımıyla: Kazakistan medyası için 7 temel kurs düzenlemiştir.¹⁴⁴

Kulübün tüzüğündeki temel hükümler şunlardır:

Almatı Bölgesinin Kazakistan Asamblesi İçinde Yurt İçi İlişkiler Üzerine Gazeteciler ve Uzmanlar Kulübü Almatı bölgesinde bulunan Kazakistan Halkları Asamblesi'nin (bundan sonra Asamble'nin) kalıcı bir danışmanlık, bilirkşi ve bilgi organıdır;

¹⁴¹ “Öne Çıkan Gazeteciler Kulübü”, <<http://dostyk.zhetisu.gov.kz/pages/19/>> (Erişim tarihi: 14.07.2018).

¹⁴² “Öne Çıkan Gazeteciler Kulübü”, a.g.e., (Erişim tarihi: 14.07.2018).

¹⁴³ “Güney Kazakistan Asambesi İçerisinde Gazeteci Kulübü”, <<https://otyrar.kz/2016/01/pri-yuzhno-kazaxstanskoj-assamblee-sozdan-klub-zhurnalistov/>> (Erişim tarihi: 09.07.2018).

¹⁴⁴ Kaymetova, İ., “Kazakistan Asamble İçinde Olna Gazetecilik Kulübü 4 Semener Düzenledi”, <<https://strategy2050.kz/ru/news/16125>> (Erişim tarihi: 11.07.2018).

Kulüp Kazakistan Cumhuriyeti “Kazakistan Halkı Meclisinde” ve kitle iletişim araçları üzerinde yasaların uygulanmasını sağlar, Kazakistan halkının birliği doktrinin uygulanmasını hedefler.¹⁴⁵

2.17 Kazakistan Hükümetinin Etnik Medyaya Mali Desteği

2013'te Pravavoy Media Center ve eski Kazakistan Kültür ve Enformasyon Bakanlığı tarafından devlet bütçesinden lider Medya'yı desteklemek için ne kadar para harcandığına dahi bülten hazırlandı. Bültene Kazakistan'da yaşayan bazı etnik halklarının da gazeteleri yer almaktadır. Bültene göre 2013'te Kazakistan'da lider medyasının desteği için toplamda 26 milyar 715 milyon 900 bin tenge (146,2 milyon dolar) para harcandığı belirtilmektedir. (Ek – 1'e Bakınız).

Ek-1'de 2013'te Kazakistan'ın lider medya içerisinde Ukrayna, Alman, Kore ve Ahıska Türklerin gazetesi bulunmaktadır. Yayımlanan bültene göre; Ukrainskiye Novini'ye 10 milyon tenge (54,7 bin dolar), Deutsche Allgemeine Zeitung'e 10 milyon tenge (54,7 bin dolar), Kore İlbo'ya 10 milyon tenge (54,7 bin dolar) ve Ahıska gazetesinde 4 milyon tenge (21,9 bin dolar)¹⁴⁶ harcanmıştır.

2.18 Kazakistan'ın Göç Stratejisi

SSCB'nin dağılması, Bağımsız Devletler Topluluğundaki (BDT) bazı ülkelerde silahlı çatışma ve etnik gruplar arası sorunlara yol açmıştır. Çatışmalardan dolayı, çok sayıda halk topraklarını bırakarak diğer ülkelere göçmüştür. Bunun yanında 1990'larda

¹⁴⁵ “Öne Çıkan Gazeteciler Kulübü”, <<http://dostyk.zhetisu.gov.kz/pages/19/>> (Erişim tarihi: 14.07.2018).

¹⁴⁶ Öne Çıkan Gazeteciler Kulübü., a.g.e., (Erişim tarihi: 14.07.2018).

Sovyetler Birliği topraklarında onlarca bağımsız ülkenin ortaya çıkması, ülkeler arasında iç ve dış göçlere yol açmıştır.

Kazakistan'dan 1992-1999 yılları arası yaklaşık 3 milyon insan göç etmiştir. 1989-1999 yıllar arasında şu etnik halkın nüfusu azalmıştı: Alman nüfusu % 63,1, Rus % 28,6, Ukrayna % 38,9, Tatar %24,1, Beyazrus 38, 7 %, Kore 3,5 %, Azerbaycan 13,1 % ve Polonyalı %21,1 kadar düşmüştü. Bunun dışında şu etnik etnik halkta nüfus artışı gözükmemektedir: Özbek %11,6, Uygur %13,5, Dungan % 22,4, Kürt %28,8.¹⁴⁷ 1993-2000 yılları arası yapılan sayımda nüfus 16,4 milyondan 14,9 milyona kadar azalmıştır.¹⁴⁸ Bazı etnik gruplar bağımsızlığın ilk 10 yıl içerisinde kendi ülkelerine geri dönmüştür. Bunun yanında diğer ülkelerde yaşayan Kazaklarında (Oralman - yurt dışından gelen Kazaklar) kendi ana vatanına (Kazakistan'a) geri dönüşü başlamıştır. Kazakistan'da bağımsızlık sonrası "Kazak SSCB'ne yerli uyruklu kişilerin yeniden yerleştirilme prosedürü ve koşulları hakkında" karar alındı. Bir sene içinde Kazakistan'a 61,609 etnik Kazak geri döndü. Yaklaşık 10-15 sene içinde Moğolistan'dan, Çin'den, Afganistan'dan, Türkiye'den binlerce Kazak halkı Kazakistan'a gelmişti. 1993-2005 yılları arası Kazakistan'a gelen Kazak (Oralmanların) sayısı aşağıdaki tabloda belirtilidir.¹⁴⁹

2019'da yapılan Kazakistan nüfus sayımında, Kazak topraklarında toplam 18,717,057 kişi yaşamaktadır. 2010'da Kazakistan Cumhurbaşkanı (günümüzde eski Cumhurbaşkanı) Nazarbayev tarafından yapılan konuşmada Kazakistan'da 140 etnik halk ve 46 dini topluluk barış içinde yaşamaktadır. Bunun yanında belirtmek gerekir ki net olarak günümüzde Kazakistan topraklarında ne kadar etnik halk yaşadığına dair bir veri veya belge yoktur.

¹⁴⁷ Kazakistan Cumhuriyetin etno-demografik nüfusu < <https://www.kazportal.kz/etnodemograficheskiy-sostav-respubliki-kazahstan/>>, (Erişim Tarih: 11.03.2019)

¹⁴⁸ 1999 Kazakistan Cumhuriyetin Kısa Nüfus Sayımın Sonuçları, Kazakistan Cumhuriyetin İstatistik Kurumu, Almatı, 1999.

¹⁴⁹ Kazakistan'a Gelen Kazaklara (Oralmanlara) Genel Bakış Almatı, 2006.

Tablo 2: 1993-2005 Yıllar Arası Kazakistan’a Geri Dönen Kazaklar

SENE	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
GELEN AİYLE SAYIMI	10.000	7.000	5.000	4.000	2.200	3.000	500	500	600	2.655	5.000	10.000	15.000

2.19 Kazakistan’ın Genel Dil Politikası

Yeryüzünde herhangi dil hiçbir zaman aynı şekilde kalmayan ve tarihsel süreci üzerinden değişikliğe uğrayan bir iletişim aracıdır. Kazakistan uzun süre boyunca Rusların yönetimi altında olduğundan dolayı günümüzde ülke çapında iki dil kullanılır. Bu iki dil dışında Kazakistan’da yaşayan etnik halklar kendileri arasında ana dillerinde konuşur. Kazakistan’da Rusçanın uzun süre boyunca hâkim olmasının sebepleri şunlardır:

- 1865 yıllarda Kazakistan’da var olan üç Kazak boyunun Çarlık Rusya’ya bağlanarak Rus dilinin Kazak topraklarına yavaşça girmesi.
- 1922-1990 Sovyet döneminde Rus dilinin tüm SSCB ülkelerinde resmi dil olarak kullanılması.

Günümüzde bağımsız Kazakistan’da halen Rusça ortak dil olarak kullanılır. Bunun asıl sebebi uzun yıllar boyunca Kazakistan’a yerleşmiş olan halkların birbiriyle anlaşmaları için Rusçanın ortak dil haline gelmesidir. Kazakistan bağımsızlığının hemen ardından yeni bir dil politikası (Rusça, Kazakça ve Etnik ana dil) uygulamaya başlamıştır. Son yıllara bakıldığında Kazak Türkçesinin “Devlet dili” statüsüne sahip olma amacı için Kazakçanın giderek güçlendiğini görmek mümkündür.

Yıllarca Rus dilinin Kazakistan'daki etkisinden dolayı ülke tamamen Kazakçaya geçememiştir. Günümüzde Kazakistan'da Kazak dilini güçlendirme süreci içerisinde Rusça tamamen ortadan kaldırılmamıştır. Örneğin; Kazakistan Cumhuriyetinin 11 Temmuz 1997'da (24 Mayıs 2018 itibariyle değişiklik ve ilavelerle) 151-I nolu olarak kabul edilen “Kazakistan Cumhuriyetinde diller yasası hakkında” anayasasının 1. Kısım Gelen Hükümlerin, 4. Maddesinde Kazakça, Kazakistan Cumhuriyeti'nin devlet dili olarak ve 5. Maddesinde de Rusça uluslararası iletişim dili olarak devlet dilinin aynı pozisyonda bütün resmi organlarında kullanıldığı belirtilmektedir.¹⁵⁰

Kaynaklara göre tahmini olarak 2025 yılında Kazakça yaşamın tüm alanlarında üstünlüğe sahip olacak ve ülkenin her yerinde insanlar arasında iletişim dili haline gelecektir. Alınmakta olan tedbirlerle hayata geçirilen devlet programları 2030'a doğru resmî belgelerin %100'ü, televizyon ve radyo programlarının %90'ı, eğitim programlarının %90'ının devlet dilinde yürütülmesine yol açmalıdır. Böylelikle 2030'a doğru Kazakça mutlak bir egemen dil konumuna geleceği tahmin edilmektedir.¹⁵¹

2.20 Kazakistan'da Etnik Grupların Dil Statüsü

Bağımsızlığın ardından Kazakistan'da “etnikler arası uyum politikası” yürütülmeye başlanmıştır. Bunun asıl nedeni çok etnikli Kazakistan halkları arasında barışı, birliği ve etnik haklar arasında birbirlerine karşı saygıyı sağlamak. Bağımsızlık sonrası Kazakistan'da yaşayan etnik halklar için Kazakistan anayasasında önemli kanunlar kabul edilmiştir. Yasaların içinde önemli kısımlardan biri de “diller üzerine” olanıdır. Örneğin: 1997'de (24 Mayıs 2018 itibariyle değişiklik ve ilavelerle yapılmıştır)

¹⁵⁰ Kazakistan Cumhuriyetinin 11 Temmuz 1997'da (24 Mayıs 2018 itibariyle değişiklik ve ilavelerle) 151-I nolu “Kazakistan Cumhuriyetinde diller hakkında” anayasası, 24 Mayıs 2018.

¹⁵¹ Joyamergenkızi, N., “Kazakistan'ın Geleceği Kazak Dilindedir”, Altın Orda, 10.05.2014.

kabul edilen yasada diller hakkında şöyle denilmektedir; “Herkes kendi kültürünü, ana dilini kullanmaya, iletişimde istediği dilde konuşmaya, yetiştirme sürecinde, eğitim ve yaratıcılıkta özgürce seçme hakkına sahiptir”.¹⁵² Bundan yola çıkarak şöyle söylemek gerekir; günümüzde kabul edilen o yasa sayesinde çok sayıda halklar kendi dilinde özgürce konuşabilir, bunun dışında kendi dilinde çıkarılan etnik gazetelerin vesilesiyle kendi halkıyla bağlantı kurabilmektedir. 1991’den sonra etnik gruplar kendi kültür merkezleri sayesinde yeni nesillere ana dilinde eğitim vermeye başlamıştır. Bunun dışında etnik toplulukların yaşadığı bölgelerde çok sayıda okul bulunmaktadır (Örneğin, Uygur, Özbek, Türk okulları).

¹⁵² Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası, 1997.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAZAKİSTAN’DA ETNİK BASINININ SON DURUMU

Kazakistan’da bazı etnik gazeteler yayın hayatına Sovyetler Birliği döneminde başlamış ve halen devam etmektedir. Sovyet döneminde yayımlanan azınlık gazeteleri o dönemin ideoloji ve politikalarına uygun bir şekilde yayımlanırdı. Belirtmek gerekir ki 1991’den önce çıkan gazete isimlerinin başında “Komünizm” veya “Lenin” ibaresi bulunmaktadır. Örneğin “Komunizm Tugi” – “Komünizmin damgası” veya “İşareti”. “Lenin Kiçi” – “Lenin’in Bayrağı” gibi. 1991’den sonra önceki dönemde yayınlanan gazeteler yeniden adlandırılmıştır. Eski dönemde gazeteleri olmayan etnik gruplar ise bağımsızlık sonrasında kendi gazetelerini çıkarmaya başlamıştır. Bu bölümde 11 etniğin gazeteleri ele alınacaktır.

3.1 Ahıska Gazetesi

Yetmiş yıldan fazla Kazakistan’da yaşayan Ahıska Türkleri kendi dilini ve kültürünü ağırlıkla korumuştur. Günümüzde kendilerine Osmanlı Torunları diyen Ahıska Türklerinin Kazakistan’da sadece “Ahıska” adlı gazetesi vardır. Gazete 2000’lerin başında Ahıska halkını eğitim amacıyla yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin çıkış tarihi 19 Ekim 2000 olarak kabul edilmiştir.¹⁵³ Gazete resmi olarak 19 Ekim’de yayına başlar fakat gazeteyle ilgili kararlar o senenin Ağustos ayında alınmıştır. 29 Ağustos 2000 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı ve Enformasyon ve Sosyal Uyum Bakanlığı tarafından № 1452-g sayı ile gazetenin kaydı onaylanmıştır.

¹⁵³ Galalova, L., “Ahıska – Kazakistan’da İlk Ve Tek Türk Gazetesi”, **Ahıska**, № 10 (56), 31 Ekim 2005, s. 4.

“Ahıska” gazetesi, Kazakistan Asambeyası desteğiyle yayınlanmaktadır. Gazete sadece Ahıska Türklerine değil, aynı zamanda Kazakistan’da yaşayan çok uluslu halklar için de tasarlanmıştır. Gazete, Ahıska Türklerinin ve ülkede yaşayan diğer milletlerin zengin kültürü ve tarihsel gelenekleri göz önüne alındığında, onun benzersiz etnik ve kültürel, etno-politik potansiyeli, aktif olarak geliştirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Gazetede, hem Rusça, hem Türkiye Türkçesinde yayınlanmaktadır.

Gazete etno-kültürel gelişim ve uluslararası barış gibi konulara büyük önem verir. “Ahıska” sayfalarında hükümet organları ve yerel yönetim faaliyetleri hakkındaki haberlerin yanında, ülkede ve bütün dünyadaki önemli olayların analizine yer verilmektedir.

Resim 1 : Ahıska Gazetenin 26 Ekim 2018 Yılına Ait Manşeti

Ahıska gazetesinin üzerinde çalışan ilk ekip Kabdrahman Nauruzbayev, Stanislav Nabokov, Meyriban Aliyeva, Nikolay Kolupaev, Musa Paşa Oğlu, Livaza Gagalova ve Nadecca Fominkaya’dan oluşmaktadır.

Kabdrahmanov Nauruzbayev’in çabaları ile yayın için tüm gerekli olan belgeler hazırlanmıştır. Ahıska gazetesinin ilk adımları onun başkanlığında atılmıştır. Gazetenin o zamanki siyah-beyaz sayfalarında Ahıska halkının vatanından sürülüşü, onların vatan

hasreti çektikleri hakkında yazılar yer almıştır. II. Dünya Savaşı sonrası gazilerin anıları yayınlanmıştır. Aynı zamanda Türk halkının tarihinin bir parçası olan sürgünle ilgili yaşlıların hatıraları gazetenin sayfalarında bulunmaktadır.¹⁵⁴ Kabdrahmanov'dan sonra gazetenin baş editörlüğüne Nadejda Fominskaya gelmiştir. İlk editor gibi Nadejda İvanovna yayınlanan tüm gazeteler üzerine büyük emek katarak çalışmıştır.

2001 yılında, gazetenin Rus bölümünün editörü Nikola Kolupev, Türkçe bölümünün ise Meyriban Aliyeva olmuştur. Bu baş editörlerin başkanlığında gazetenin yeni sayıları çıkmıştır. Nikolya Kolupaev zamanında kültür merkezlerinin yapısı ve faaliyetleri hakkında çok sayıda makaleler yazılmıştır. Bu ilk ekibin gazeteye katkısı çoktur. Yaklaşık iki yıl içerisinde onların sayesinde gazete çok değişir, daha renki, canlı hale gelir. Ayrıca tirajı da artmaya başlamıştır.

Ahıska gazetesinde kültür merkezinin üyeleri ve onların bölüm temsilcileri ile haberleri sayfalarında yayımlanmaya hala devam etmektedir. Gazetede o dönemler yayınlanan makalelerin ağırlıkla anadil sorunu, kültür ve spor gelişimi, hukuk gibi konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Kültür merkezlerinin bölgesel, şehir, ilçe, köy temsilcileri gazete ile yakın işbirliğini sürdürmeye başlamıştır. Faliyetler ve diasporanın saygın insanları hakkında tanıtım haberleri yayımlanmaktadır.¹⁵⁵

Gazete ayda bir kere yayınlanmasına rağmen, gazeteciler ülkede ve yurt dışından gelen yeni haberleri zamanında sunmaya başarmıştır. Günümüzde muhabirler aktif bir şekilde siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel eğilimler hakkında basında haberler yayımlamaya devam etmektedir. 2001'de ayda bir kez çıkan gazetenin ilk sayısı 3000 basılmıştır. Yıllar içinde gazetenin arşivinden bazı sayılar kayıp olmuştur. Bundan dolayı ilk üç senenin sayıları mevcut değildir ve o dönemdeki yazılar ve ekipte neler olduğuyla ilgili bilgilere ulaşmak bu nedenle zordur.

¹⁵⁴ Gagalova, L., a.g.e., , s. 4.

¹⁵⁵ Gagalova, L., a.g.e., , s. 4.

Gazetede yıllarca Türkçe bölümünün baş editörü olarak çalışan Mehriban Aliyeva sadece bir editör değil aynı zamanda Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak çalışmıştır. Mehriban Aliyeva her zaman anadilin korunması gerektiği fikrini desteklemiştir.¹⁵⁶ Aliyeva'nın yazdığı haberler sadece Türk dilinde değil aynı zamanda Rusça da yayınlanmıştır.

Yıllar içerisinde gazetenin sayfa düzeni, duyuruları, fotoğraflar ve başlıklarının yerleştirme yaklaşımı değişmiştir. Değişmeyen sadece gazetenin adıdır. Ahıska gazetesinin sayfalarında güncel ve tarihi sorunlar, şehir ve köy hayatı, gençlerin eğitim konusu, ayrıca gelenek görenek üzerine yazılar bulunur. Seneler boyunca editoryal kadrosunun içinde yetenekli foto muhabir Musa Paşaoğlu da çalışmıştır. Musa Bey, gazeteyi sıfırdan oluşturan dört kişiden biridir. Yıllar boyunca gazetede illüstrasyon bölüm başkanı olarak da görev yapmıştır. Ekim 2005 tarihinde gazete ekiyle ilgili hazırlanan makalede gazetenin baş editörü Musa Paşaoğlu hakkında şunlar yazılmıştır:

“Emin olarak söyleyebilirim ki, herkes gazetemizi açtığında, her şeyden önce, resimlere dikkat eder. Onlar her türlü kağıda basılmış yayında önemli bir fonksiyondur ve tabii ki “Ahıska” gazetesi istisna değildir. Ayrıca onların gazetede yerleşimi, sayısı makale yazarların ve onların kahraman olan kişilerin prensip meselesidir. Musa Paşaoğlu “Ahıska” gazetesinin ilk gününden beri çalışır ve diğer çalışanların aksine, o maaş almaz. Onu yakından tanımayanlara, bu biraz garip görünebilir. Onun kendi halkını ne kadar sevdiğini, önemsedğini bilmek için Musa'yı yakından tanımak gerekiyor. Gazetede hizmet etmek için kendi zararına olsa da vaktini ve gelirini vermeye hazırdır. Beş sene içinde onun makinasıyla Kazakistan ve Türkiye Cumhurbaşkanları ile diasporası temsilcilerinin toplantıları, Başbakanla ve Türkiye Devlet Bakanlarıyla olan görüşmelerinin fotoğrafları çekilmiştir. Tüm spor ve kültürel etkinlikler, bir çok

¹⁵⁶ Galalova, L., a.g.e. , s. 4.

fotoğraflar, yüzler, insan kaderleri bu olağanüstü insanın ve güzel ustanın merceğinden geçmiştir”.¹⁵⁷

Zamanla gazete ekibine Gulsım Ahmetova, Elena Şerbakova, Canna Acmuamedova, Rovşan Memedoğlu, Roza Osmanova, Oksana Belobab, Nargilya Guseynova katılmıştır. Gulsım Beisovna altı ay boyunca gazetede baş editor görevinde çalışmıştır. Beisovna değişik konular üzerine makaleler yazmıştır. Ancak onun makalelerinin çoğu beton şehirlerden uzak olan köylerde yaşayan Ahıska Türkleri hakkındadır.¹⁵⁸

Gazetenin arşivine baktığımızda Türkiye, Kazakistan ve Ahıska Türklerinin gelenek-görenekleri hakkında yazılan makalelerin yanında, ayrıca film yıldızları, müzik sanatçıları, şehir, köy, tarih hakkında da konuların ele alındığını görebiliriz. Gazetenin spor haberleri sayfasında Türk futbol kulüplerine, güreşçilerine önem verilmektedir. Mesela gazetenin ilk yıllarında ağırlıklı Türkiye ve yurt dışında yaşayan Ahıska Türkleri hakkında Raşınaz Maylet Kızı tarafından makaleler yazıldığı görülmektedir. Türk şarkıcılar, aktörler üzerine makaleler paylaşan kişiye Mubaris İbragimov’dur.¹⁵⁹ Ahıska’nın beşinci senesinde gazetenin baş editörü Livaza Gagalova olmuştur.

Roza Osmanova gazetenin eski bir personelidir. Osmanova, yazılarını genel olarak dini konular üzerine yazmıştır. Bir muhabir olmanın yanında gazetenin finansal tarafını ve gazetede yayınlamamak olan reklamları da kontrol etmiştir. O dönemde Türk ve Kazak şirketlerinin kurumsal işbirliği konularında da tamamen Roza Osmanova sorumluluk taşımıştır.

Oksana Belobab 2003’ten başlayarak uzun süre gazetenin tasarımı üzerine görev yapmıştır. Oksana’nın işi pek de kolay sayılmaz, gazetede yayımlanacak haberlerin,

¹⁵⁷ Gagalova, L., a.g.e., s. 4.

¹⁵⁸ Gagalova, L., a.g.e., s. 4.

¹⁵⁹ Gagalova, L., a.g.e., s. 5.

resimlerin nasıl yerleştirmesi gerektiğini, renklerin dengelenmesi, resimlerin düzenli olarak yerleştirilmesi ona bağlıdır. Baş editor, Oksana hakkında “Genç ve gelecek vaat eden tasarımcı ‘Ahıskan’ın ruhunu iletmeye çalışıyor, gazeteyi zevkle, profesyonel şekilde dekore etmeye çalışır” demektedir.¹⁶⁰ Ahıska Derneği’nin de asistanlığını yapmakta olan Nagilya Guseynova ise gazetenin ilk yıllarında gazetede yayınlanacak olan metinleri bilgisayarda dizmekle görevliyken aynı zamanda aktif olarak abonelerin artması ve dağıtımına yardım etmektedir.¹⁶¹ 2004’te ise gazete ekibine gazeteci Rovaşan Mamedoğlu davet edilir.

Gazetenin ilk beş yılında abonelik talepleri düşük olmuştur. Editörler ve gazete çalışanları gazetenin Ahıska halkı tarafından desteklenmesini istemişlerdir. “Ahıska” ilk seneler sürekli zorluklarla karşılaşmıştır. O dönemlerde en büyük sorunlarından biri, yine gazetenin az sayıda abonesinin olmasıdır.

31 Ocak 2005’te gazetenin sıkıntılı dönemi baş editor olan Livaza Gagalova ve muhabir Rövdşen Mamedoğlu tarafından dile getirilmiştir. Livaza Gagalova gazetenin sıkıntılarını şöyle anlatmıştır: “Bizim gazete neredeyse beş yıldır çıkmaktadır. Bu süre içinde onun abone sayısı yüzden fazla artmamıştır. Düşünüyorum da bu büyük bir sorundur. Ben sizleri bu sorunu birlikte çözmeye davet ediyorum. 200,000’lik diasporanın tüm Kazakistan’da sadece bir tane gazetesini var ve bu kadar az abonesinin olması yakışık alır mı?”¹⁶² Gagalova, Ahıska gazetesinin okuyucular için ne anlam taşıdığını dair bir soru sorarak şöyle devam eder: “Anlamıyorum neden, ama sık sık bizler hoşnutsuzluk ve karışık duygular ile karşı karşıyayız. Gazetemize karşı duyarsızlık ve aldırmazlığı hissediyoruz. Her üç kişiden biri “Ahıska” gazetesini eline aldığında, onun

¹⁶⁰ Gagalova, L., a.g.e., s. 5.

¹⁶¹ Gagalova, L., a.g.e., s. 5.

¹⁶² Gagalova, L., “Gazetenin Olması Ve Ya Olması”, **Ahıska**, № 1 (47), 31 Ocak 2005, s. 8.

eksiklerini bulmaya çalışıyor. Belki sadece yüz kişiden biri onun önemini anlıyor ve gazetenin çıkmasından gerçekten mutlu oluyor”.¹⁶³

Yıllarca gazete ekibi halkın arasında gazetenin önemli yerde olması için çaba göstermiştir. Makalede Gagalova, gazetenin tüm masrafları ilk çıkışından beri Z. Kasanov tarafından karşılandığını beirterek şöyle yazar: “Bizim aramızda ondan da zengin insanlar da vardır, onların sorunu ya vatan sevgisi eksikliği, ya da aşırı cimriliktir”.¹⁶⁴ Gagalova’nın deyimiyle “Kazakistan Cumhuriyetinde Ahıska Türk toplumunun yayın organı”¹⁶⁵ olan Ahıska gazetesinin temel kuruluş amacı şöyledir: Ahıska Türk halkının yaşamını ve kültürünü aydınlatmak, yetenekli ve kendini topluma kabul ettirmiş kişiler hakkındaki haberleri okuyucularla paylaşmak, problemleri ve insanları etkileyen konuları gündeme getirmek ayrıca Ahıska Türk halkının bir arada olmasını sağlamak.

Böyle bir etnik gazetenin amacı onca yıl vatanında uzakta yaşayan halkı bir araya getirmek, kendi halkının yıllar içinde çok zor şartlarda yaşadığını unutmamak ve hayata kaldıkları yerden devam ettirmek için bir fırsattır. Çünkü gazete geçmişle geleceğin arasında bir köprü kurar.

Sovyetlerin çöküşü etnik halkların büyük adımlar atmasına neden olmuştur. Kazakistan Cumhuriyeti’nde 100’den fazla etnik grup kendi kültür merkezlerini açarak, örf adetlerini, dilini kültürünü yeniden yaşatmaya çalışmıştır. Bu, o dönemde gelecek için atılan büyük ve emin bir adımdır. Ahıska Türklerinin kedi gazeteside bu bağımsızlığın kazançlarından biridir. Kazakistan’da yaşayan bir çok etnik grubun kendi gazeteleri yoktur, veya bazı nedenlerden dolayı çıkardıkları gazete ayakta duramayıp kapanmıştır.

¹⁶³ Gagalova, L., a.g.e., s. 8.

¹⁶⁴ Gagalova, L., a.g.e., s. 8.

Ahıska Türklerinin kendi gazetesi olduğu için şanslı halklardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Gagalova, Ahıska gazetesinin problemlerini şöyle belirtir: “Ahıska” gazetesi ayda bir kez yayınlanır, editöryal ekibi dört kişidir. Belki bir çok dezavantajları bundan kaynaklanıyor. Anlamanız gereken şu ki ayda bir kez yayınlanan gazetede yeni haberler yayınlamak zordur. Ayrıca yazarlar için bazı konularda kısıtlamalar vardır. Halkın anlayışını ve çıkarlarını hesaba almak gerekir. Ama ekibimizle yararlı olmaya çalışıyoruz ve çalışacağız.¹⁶⁶

Gagalova, gazetenin sürekli yayınlanması için çok çaba gösterdiklerini, bunun için okuyucuların da gazeteye destek olmalarını istemiştir. Gagalova makalede gazetenin sürekli çıkmasının okuyucuların elinde olduğunu belirtmiştir. Gazete ilk çıkış yıllarında Ahıska Türklerinin yoğun olduğu yerlerde, Türkçe eğitim veren okullarda satılmış veya ücretsiz dağıtılmıştır. Gazetenin satışından gelen para okulun iç ve dış harcamalarında kullanılmıştır. Diğer özel gazeteler gibi satılamadığından Ahıska’nın sadece aboneler sayesinde ayakta kaldığı belirtilmektedir.

Gazeteci Rovşan Mamedoğlu ise “Ahıska’nın Problemi Bizlerin Problemidir” başlıklı makalesinde “Ahıska” gazetesinde çalışan 2-3 gazetecinin güçlü ve zayıf tarafları olduğunu yazmıştır. Mamedoğlu makalesinde şöyle demektedir: “Ahıska gazetesinin bu yıl başı abonelerinin sayını öğrendiğimde çok üzuldüm. Bunun nedenini bir türlü anlayamıyorum? Herkese sıcak bir şekilde yaklaşan gazetemize karşı bu soğukluk neden? Gazete insanlara moral veren bir araçtır. Dünyayla, devletle ve insanlar arasında bir köprüdür. Öyle bir köprü ki, isteyen de, istemeyen de, onun üzerinden geçmeye mecburdur. Bizlerin yakınlıkta olduğumuz halktır. Bu halkın ise Kazakistan’da sadece bir gazetesi vardır. Beş yıldır yayında olan “Ahıska”, her zaman halkın hizmetinde olmuş, onun tarihiyle, kimliğiyle ilgili yayınlar yapmış, birlik olmasını propaganda etmiştir”.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Gagalova, L., a.g.e., s. 8.

¹⁶⁷ Mamedoğlu, R., “Ahıska’nın Problemi Bizim Problemdir”, **Ahıska**, № 1 (47), 31 Ocak 2005. s. 8

Mamedoğlu makalede, Gagalova gibi gazetenin sorunlarını sadece Z. Kasanov omuzlarına yüklenmemesini belirterek şöyle yazmıştır: “Bu milletin zenginleri yok mu? Nasıl yok? Var, sadece yardımcı olmak konusunda duyarsızlar. Gazetenin kimsenin yardımına ihtiyacı yoktur! Halkın, milletin yolunda iş görmek, ata-babalardan gelen yardımseverliği yaşatmak önemli meseledir. Maliyetin yüksek olmasına bakılmayarak, bu güne kadar Ziyaettin Bey’in yardımı sayesinde gazete parasız dağıtılmış.”¹⁶⁸ Makalede yazar 200,000 Ahıska nüfusu olan ülkede ve bunun yanında yüzlerce Türk şirketinin olduğu yerde böyle problemlerle karşılaşılmalı diye belirtmiştir. O dönemde ayda bir kez çıkan gazete hakkında şöyle demiştir: “Aslına kalırsa bu gazete ayda bir defa değil, dört defa çıkma imkanı olan bir gazete olmalıdır. Buna gazetede çalışanların imkanı vardır. Neden olmasın? Bizler bunu isteriz, neden sizle istemeyesiniz? Millete sevgi mi yetmiyor? Türk halkında hepsi var, bir az sevgide bulunmamız lazım.”¹⁶⁹

İlk yıllarda gazetenin tirajını ve talabini artırmak için gazete özel ve devlet şirketlerinde, ilçelerde, köylerde gazeteyi ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Böyle bir tanıtımdan sonra gazeteye şirketler tarafından reklam vermeye başlamıştır. Zamanla gazete okuyucular tarafından keşfedilmiştir. Gazete okuyucular tarafından tanındığının ardından halka daha yakın olup ve bu yakınlık gazete tirajın artmasına neden olmuştur.

2006’da R. Mamedoğlu gazetenin baş editörü olmuştur. Mamedoğlu, geldiğinden beri gazetenin ayda bir defa değil, dört defa çıkması gerektiğini söylemiştir.¹⁷⁰ 2007’de gazete ayda iki kez çıkmaya başlamıştır. Aynı yıl gazetenin 41. Sayısının bölge haberleri sayfasında “ülkenin bir bölgesi aktif olarak aboneliğe başladı” diye haber paylaşılır.

2010’da gazete ekibinin uzun süren mücadelesi sonucunda “Ahıska” ayda dört defa çıkmaya başlamıştır. (2010’da gazete masrafları ayda 10 – 15 bin dolar

¹⁶⁸ Mamedoğlu, R., a.g.e. s.8.

¹⁶⁹ Mamedoğlu, R., a.g.e., s. 8.

¹⁷⁰ Mamedoğlu, R., a.g.e., s. 8.

arasındadır).¹⁷¹ Kazakistan’da yaşayan diğer halklar, gazetenin kısa süre içerisinde böyle bir şey başarmış olmasına şaşırılmıştır. Bazı okuyucular gazeteyi ve çalışanlarını tebrik eder, bazıları da gazetenin ayda dört kez çıkmasının gerek duyulmadığını savunmuştur. Mamedoğlu’na göre o yıllarda Kazakistan’da yaşayan 180 bin Ahıska Türkünden 1,300 kişinin gazete abonesi olması çok az bir sayıdır.¹⁷²

Ahıska günümüzde 12 sayfadan oluşarak 2000 tiraja sahiptir. Her yeni sayıda gazetenin profesyonel ekibi yurt içi ve yurt dışından gelen güncel haberleri paylaşılır. Ahıska Türklerinin Kazakistan’da başka gazetesi olmadığından dolayı bu periyodik gazete ön plandadır. Gazetenin ana hedefi herkes için bilgi alanında bir merkez olmaktır.

Günümüzde “Ahıska” gazetesinin özel web sayfası bulunmaktadır. Sayfa içerisinde gazetenin bazı PDF versiyonlarına ulaşmak mümkündür. Gazetenin elektronik versiyonu tüm dünyada internet kullanıcılar için mevcuttur. Bugün gazete için şu söylenebilir; gazete her şeye rağmen ayakta kalabilmiştir, gazetenin çıkmaya devam etmesi de zaten bunun şahididir.

3.2 Kore Toplumunun Gazetesi: Senbol’den (Öncü) Kore İlbo’ya

Kazak topraklarında yayınlanan Kore dilinde ilk gazete olan Senbol (벵가드) (Türkçe – “Öncü”) ilk olarak 1923’de Rusya Uzak Doğusunda yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin ilk baş editörü Li Sen’dir.¹⁷³ Gazetenin sayfalarında o zamanlar Kore’den gelen göçmenlerin hayatıyla ilgili haberler yayınlanmıştır.

Rus yazarı Maksim Gorki, Kore gazetesinin gelişimini ilk çıkışından desteklemiştir. Ünlü yazar gazetede çalışanlar için mektup gönderir, yazdığı mektup 6

¹⁷¹ Mamedoğlu, R., “Benim Düşüncelerim”, **Ahıska Gazetesi**, № 4, Ekim 2010., s. 8

¹⁷² Mamedoğlu, R., “Benim Düşüncelerim”, a.g.e., s. 8.

¹⁷³ Kencalin, C., Kazakistan’da Etnik Basının Rolü, **Mısıl**, 29 Aralık 2015.

Eylül 1928’de gazetenin sayfasında yayınlanır. Mektüpta yazar şunu yazmıştır: “...Aranızda şu an yeni şeyler nasıl geliştiğini yazmanızı öneriyorum. Genel olarak sizi heyecanlandıran her şey hakkında yazın”. O zamandan beri “Senbol” gazetesinin sayfasında özel olarak “Edebiyat sayfasını” yayınlanmaya başlamıştır.¹⁷⁴

On dört sene sonra, Eylül 1937’de Korelilerin Uzak Doğudan Orta Asya ve yoğun olarak da Kazakistan’a sürgünüyle gazete çıkışına uzun süre ara verilmiştir. Söz konusu tarihte gazete çalışanlarının birçoğu tutuklanıp, kurşuna dizilmiştir. Bu olaydan mucizevi şekilde gazete çalışanlarından Valentin Ti, Bon Nam Tsoyem, Hvan Don Hun, Valentin Ti, Bon Nam Tsoyem ve Aleksandor Tiga kurtulmuştur. Hayatta kalan “Senbol” gazetecileri ofiste bulunan daktiloları alıp gizlemiş, 1937’de sürgün sırasında bu daktiloları parça parça yanlarında Kazakistan’ın Kazalins şehrine getirmişlerdir.

Kore gazetesi sekiz ay ara verdikten sonra o dönemin ideolojisine uygun olarak haberler yazmaya başlamıştır. Devlet sorun yaratmasın diye gazeteye “레닌기치” (okunuşu “Lenin Kiçi”, Türkçe “Lenin’in bayrağı”) adı verilmiştir. Kazakistan’da Lenin Kiçi’nin ilk sayısı 15 Mayıs 1938’de yayınlanmıştır.¹⁷⁵ Gazete çıkmaya devam etmiş, ancak o yıllar gazeteci Hvan Don Hun devlet tavafından tutuklanıp daha sonra kurşuna dizilmiştir. 1938’de gazete Kızıl Orda şehrinin merkezine taşınmıştır. Gazete 1954’de kadar bölgesel yayın yapmıştır. 1954’te (bazı kaynaklarda 1953 olarak geçiyor) “Lenin Kiçi” cumhuriyet gazetesi haline gelmiştir.

Kore gazetesinin sayesinde 1960’ların ortasına Kızıl Orda’da Kazakistan Yazarlar Birliğinin Kore bölümü açılmıştır.¹⁷⁶ Kore yazarlar bölümünün ilk kurucusu ve ilk başkanı

¹⁷⁴ “Kazakistan’daki Korelilerin Ebediyetti Hakkında”,

<http://world.lib.ru/k/kim_o_i/1rtf.shtml> (Erişim tarihi: 20.08.2016).

¹⁷⁵ “Kore İlbo”, <<http://bse.sci-lib.com/article069497.html>> (Erişim tarihi:07.11.2017).

¹⁷⁶ “Kazakistan’daki Korelilerin Ebediyetti Hakkında”,

<<https://koryo-saram.ru/o-literature-korejtshev-kazahstana/>> (Erişim tarihi: 28.08.2016).

“Lenin Kiçi’nin” edebiyat ve sanat bölümü başkanı, şair, nesir yazarı Kim Dyun olmuştur. 1960’ların ortasında “Lenin Kiçi’de” çalışanlar, Kore yazarlar bölümünün oluşması hakkında çok tartışılmıştır. Gazetede yayınlanacak olan tüm makaleler, şiirler önce tüm edebiyatçılar tarafından tartışılır, gözden geçirilir daha sonra gazetenin sayfasında yer almış. Sovyet döneminde gazete, Kore halkını şu isimlerle tanıştırdı: Thay Dyan Çun (oyun yazarı), Han Anatoliy (şair), Kim Gvan Hen (şair, gazeteci), Yen Sen Nen (şair, oyun yazarı), Kim Dyun (şair, nesir yazarı), Kim Gi Çer (nesir yazarı) ve diğerleri. Yukarıdaki isimler Kazakistan Yazarlar Birliğinde Kore edebiyat bölümünde bir araya gelmiştir. Gazetenin Kızıl Orda’dan Almatı’ya taşındığında Koreli şairlerin isimleri git gide artmaya başlamıştır. Kazakistan Yazarlar Birliğinin Kore bölümündeki yeni isimleri şöyledir: Pak İr (tercüman, felsefeci, Men Don Yuk (oyun yazarı, nesir yazarı), Yan Von Sik (şair, nesir yazarı, gazeteci), Ki-Li Viktor (nesir yazarı), Tsoy Yen Gın (oyun yazarı, tercüman).

1970’lerde gazetenin haftada beş kez 13,500 tirajla ¹⁷⁷ çıktığı belirtilir. 1970’lerin sonunda ise Kore edebiyat bölüm başkanı Kim Dyun yaşlılık yüzünden Almatı’ya taşınamaz Bundan dolayı, 1978’de gazetenin Almatı’ya taşınmasıyla beraber Kore edebiyat bölümü de (kulübü de) otomatik olarak ortadan kalkmıştır.¹⁷⁸ Gazetenin Almatı’ya taşınmasından bir sene öncesinden Kore Tiyatrosu Kızıl Orda’dan Almatı’ya taşınmıştır. Kore edebiyat bölümünün tamamen ortadan kalkmasına izin vermeyen Koreli tiyatro yönetmeni, oyun yazarı Men Don Uk 1982’lerde Kore edebiyat bölüm başkanı olmuştur. Ve dört sene ara verdikten sonra 1982’de Kore edebiyat bölümü yeni yazarları etrafında toplamaya başlamıştır. Bir kaç sene sonra Men Don Uk başkanlığı Han Dine vermiştir. 1988’de gazete halklar arası dostluk nişanını almaya layık görünmüştür .

¹⁷⁷ “Kore İlbo”, a.g.e., (Erişim tarihi:07.11.2017).

¹⁷⁸ “Kore İlbo Gazetesi Hakkında”, <<https://docs4all.com/620133/>> (Erişim tarihi: 30.08.2016).

Resim 2: Kore İlbo Gazetenin 26 Ekim 2018 Yılına Ait Manşeti

Almatı'da Koreli yazarlara Kazakistan Yazarlar Birliğinin binasında ofis verilmiştir. Orada her Salı günü Koreli yazarlar bir araya gelerek yeni planlar üzerine konuşulmuştur. Haftada bir kez toplanan yazarların geldiği gün “Salı edebiyat günleri” diye tarihe geçmiştir.¹⁷⁹ Salı günlerinde yazarlar bir birinin fikirlerini dinleyerek, bazen tavsiye+lerde bulunarak yeni şeyler öğrenir ve öğretirlermiş. Kore edebiyat bölümüne sadece Kore dilinde yazan şairler girmez. Koreli ama Korece çok iyi bilmeyen Rus dilinde yazan yazarlar da girmiştir. Onlar arasında şu isimler vardır: Son Lavrentiy, Pak Mihail, Kan Aleksandr, Li Stanislav, Kan Gendiyetta ve diğerleri. Kore edebiyat bölüm başkanı Han Din Rusça yazan Korelilere ayırım yapmazmış. Edebiyat günlerinde toplanan herkesin eşit olduğunu savunmuştur. Han Din başkanlığında beş kitap Korece ve bir kitap da Rusça yayınlanmıştır.

Sovyetler döneminde Kore edebiyatının gelişmesinin temel sorunları vardı. İlk önce Koreli yazarların Korece yazdıkları eserleri okuması için okuyucuların olmaması. Bunun asıl sebebi de yeni nesilin Korece okuma yazma bilmemesidir. O dönemde

¹⁷⁹ “Kazakistan Korelileri Edebiyatı Hakkında”, <<http://zzref.ru/literature-koreicev-kazahsta.html>> (Erişim tarihi: 23.01.2017).

okuyucular içinde Kore dilini daha iyi yaşlılar biliyordu. Ayrıca sürgün yüzünden dil bilenlerin sayısı da azalmıştı.

Dilin bilinmemesi bir yana, bir de yazarlar özel olarak belirli olan ideolojinin sınırını geçmemeye çalıştır. Mesela Rus veya Kazak yazarları için verilen hak Koreliler için sınırlı olmuştur. Koreli yazarlar “Vatanım, Vatan” kelimesinin önünde “Sovyet vatanı” (Sovyet toprağı) yazmak zorunda kalmıştır. Yazar, eserinde “Sovyet vatanım” yazmıyorsa demek oluyor ki, Kore’yi özledikleri için öz vatanını yazıyorlar. “Vatanım” sözü Sovyet yetkilileri için belki de bir ihanet gibi gözükmüştür. Dahası Koreli yazarlar eserlerinde bir kişiyi okuyuculara tanıtıyorsa soyadlarına dikkat etmeliydiler. Mesela Rus soyadlı birini kötü karakterli olarak tanıtmak yasaktı.¹⁸⁰

“Lenin Kiçi’de” yayınlanan şiirler okuyucular tarafından her zaman beğenilmiştir. Ayrıca Korece kitapların sayısı az olduğu için okuyucular gazeteye önem göstermiştir. Gazete sayesinde Kore edebiyatı kültürel olarak gelişmiştir. Türkçü yazar, şair, jeolog ve diplomat Olcas Süleymanov Kore edebiyatı üzerine şöyle söylemiştir: “Bir Kore formatlı baskı makinesi, edebiyatı kurtarabilir”.¹⁸¹ Yazarlar yıllar boyunca belirli ideoloji formatında eserlerini yazmışlardır. Fakat sonuç olarak Kore edebiyatı vardı ve hala vardır.

Sovyetlerin çöküşüyle beraber gazete artık politik ideolojiye bağlı zorunda kalma durumu ortadan kalkmıştır ve Lenin Kiçi 1991’de Kore İlbo (고려일보) adıyla yayınlanmaya başlamıştır. 1991’den itibaren gazete küçük formata geçip iki dilde çıkmaya başlamıştır. Gazetenin sayfasında otomatik olarak “Edebiyat sayfası” kalkmıştır. Günümüzde “Kore İlbo” Kore yarımadasından uzaklarda olup, Orta Asya’da Kore dilinde

¹⁸⁰ Kan, A, “Kazakistan’ın Kore Yazarları Hakkında”, <<https://koryo-saram.ru/neskolko-slov-o-korejskoj-sektsii-soyuza-pisatelej-kazahstana/>> (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2016).

¹⁸¹ “Kazakistan’daki Korelilerin Ebediyetti Hakkında”, <http://world.lib.ru/k/kim_o_i/1rtf.shtml> (Erişim tarihi: 20.08.2016).

yayınlanan gazetelerden biridir. “Kore İlbo” haftada bir Rusça ve Korece yayın yapmakta, gazete sirkülasyonu ise 1,500 kopya tutarındadır.¹⁸²

Günümüzde “Kore İlbo” gazetesinde çalışan ekip içinde; Gazetenin müdürü Sandugaş Abdilkarimova, baş editörü Konstantin Kim. Gazete çalışanları: Tamara Fazılova, Diana Ten, Vladimir Vorovyov. Kore bölümünün editörü Ham Gen Dya, düzeltmeni Yelene Ploşay, muhasebecisi Umit Bakbergen vardır.

Diğer ülkelerde yaşayan Kore halkının Kore İlbo gazetesini okuması için 2008’de internette web sayfa açılmıştır. Bir kaç yıl önce de Kore İlbo’nun gençlik sayfası açılmıştır. Gençlik sayfasının amacı, dünyada olan tüm haberlere ulaşip okuyabilmektir. Gençlik sayfası “Genç Muhafızlar” başlığını taşımaktadır. Belirtmek gerekir ki gençlik sayfasının düzenleyicileri arasında gazeteciler yok, tüm gençler farklı alanların öğrencileri ve mezunlarıdır. Ama asıl önemli olan gençlerin haber yazma niyeti olmasıdır.

22 Ağustos 2008’de gençlik sayfası “1000 ve 1 soru” başlığını sunmuştur.¹⁸³ Yeni başlığın amacı gündemde olan konuları ve ilginç haberleri ele almaktır. Bu sayfanın çıkmasının ardından Kazakistan ve Kore arasında internet portalı açılmıştır. Portalın (sayfanın) açılış fikrini Kazakistan Koreliler Derneği sunmuştur. Kore İlbo gazetesinin internet sayfası şu işlevleri görmektedir:

- Haber çevrileri. Kazak dilinde olan haberleri Koreceye veya Korece olan haberlerin Rusçaya çevrilmesi;
- Kazakistan veya Kore ile ilgili olan temel bilgiler bulunmakta. Mesela: belirli şehirlerle ilgili, ekonomik, ticari, kültürel belgeler gibi bilgiler bulunur;
- Kore ve Kazakistan’da olan şirketlerin tanıtımı;
- İki ülkede olan ekonomik ve sosyal programların haberleri;

¹⁸² “Rusya Federasyonunda Etnik Kore’lerin Gazeteleri”, <<http://www.arirang.ru/about/art1.htm>> (Erişim Tarihi: 14.08.2016).

¹⁸³ Kim, O., “Kore İlbo Gazetesi Hakkında”, <https://vk.com/topic-4870282_8561773> (Erişim tarihi: 14.08.2016).

- Kazakistan Milliyetler Birliğinde, Kazakistan Kore Derneğinin ve onun diğer şubelerinde olan tüm etkinlikleri.

Portalın asıl amacı iki ülke hakkında çok sayıda bilgi vermektir. Enformasyon portalının ana bölümleri: Gündem haberleri, Siyaset, Ekonomi, Sosyal alan. Her zamana yenilenen bölümler içinde : Kore tiyatrosu, Kazakistan’da yaşayan Koreliler, Kore İlbo’nun PDF formatı, Kazakistan ve Kore Haberler iki ülkenin gelenek görenekleri, Sözlük.

3.2.1 Kore İlbo Gazetesinin Önemli Yazarları

Gazete sayesinde biz bir şeyler öğreniyoruz, bunun yanında bize yeni bilgi veren kişileri de tanımak gerekir. Örneğin: Vladimir Son, Koreliler arasında herhalde en çok duyulan isimlerinden biridir. Vladimir Son, 1970’lerde Lenin Kiçi gazetede çalışmaya başlamıştır. O zamanlar gazete Kore dilinde yayınlandığı için Son’un yazdığı tüm makaleleri, haberleri otomatik olarak Korece’ye tercüme edilirmiş. Vladimir Korece bilmediği için o dönem gazetenin baş editörü olan Kim Dyun Gir Vladimir’e şöyle söyler: “Endişelenme, senin Rus dilinde yazman (çalışman) yeterlidir”¹⁸⁴. Günümüzde Vladimir Son, “Kore İlbo”nun Rusça bölümünde çalışan en eski gazetecilerinden biridir. Son, gazetede çalışırken bir çok ödüle layık görülmüştür.

Gazeteci Brutt Kim de, yıllarca “Kore İlbo”nun Taşkent bölgesi muhabiri olarak çalışmıştır.¹⁸⁵ Brutt Kim günümüzde Özbekistan’da yayınlanan “Koryo Sinmun” gazetesinin editörüdür. Yan Von Sik, şiir ve nesir yazarıdır. 1984-2000’ler arası¹⁸⁶ “Kore

¹⁸⁴ Kim, K., “Vladimir Efimovich Son’un 70. Yıldönümü”,
<<http://www.arirang.ru/news/2012/12067.htm>> (Erişim tarihi: 01.08.2016).

¹⁸⁵ Volkov, P., “Brut Innokentyeviç Hakkında”,
<<http://www.arirang.ru/news/2012/12093.htm>> (Erişim tarihi: 23.07.2016).

¹⁸⁶ “Sik Yan Von”,

İlbo” gazetesinde Kore bölümünün baş editörü olarak çalışmıştı. Mihail Pak, “Kore İlbo’da” gazeteci, editör, analist olarak çalıştı. Lubov Aleksandrovna gazeteci, tercüman olarak çalışmıştır.

“Kore İlbo”da çalışan elemanlardan biri de German Kim. Bir dönem gazetenin on altıncı sayfasında yazan German Kim “Kore İlbo” hakkında şöyle yazmıştır: “Seviniyorum ki Kazakistan Koreliler Derneğinin finansal desteğiyle gazete sürekli olarak yayınlanıyor. Gazete kolektifi sürekli olarak çalışmaya devam ediyor. Bazıları gazeteden ayrıldılar, gazeteye tekrar geri döndüler, ayrıca yeni genç gazeteciler de geldi. Gazetede şuan sürekli olarak gençlik sayfasında ilginç haberler yayınlanır. Tek cümleyle ifade edilirse gazetenin sayfalarında Kazakistan’da yaşayan Kore halkıyla ilgili haberler yayınlanmaya devam ediyor. Bunların yanında gazetede bazı dezavantajlar da vardır. Gazetenin on iki sayfasının dördü Rusça yayımlanmaktadır. Rusya ve Özbekistan’da yeni çıkan Kore gazeteleri tüm sayfalarında Rusça haber yayımlayabilir. Bizim gazetemizin tarihi bambaşkadır. Çok eski gazetedir ve Korece yayımlanmalıdır. Gazetede şuan çok yetenekli gazeteciler olmadığını görüyorum, onun için sayfalarında yeni haberler yok. Bundan dolayı gazete okuyucuları renkli, akılda kalan haberleri görmüyorlar. Son iki ay gazetenin sayfası kitaplardan alınan haberleri kopyalayıp yapıştırarak okuyucular kaçırdı. Bunun yüzünden gazete Kazakistan Kore Birliği Derneği tarafından eleştiriye uğradı. Okuyucular gazeteyi veya dergiyi alırken ilk ve son sayfasına bakar. Kore ilbo’nun birinci sayfası kendini belirtiyor ama son sayfası içeriğini kayıp etmiştir. Mesela gazetede “kitapevi” başlığını taşıyan sayfayı ele alalım. Sayfada bir kaç kez aynı kitap sanki satılmıyor, kimse almıyormuş gibi reklam yapılır. Heralde ondan daha iyi kitaplar vardır, sadece her ay kitapların listesi değişilse yeterli olur”.¹⁸⁷

<<http://el.kz/kz/news/archive/content-28784>> (Erişim tarihi: 15.07.2016).

¹⁸⁷ Kim. H., “Deneyimli Okuyucudan Fikirler”, <http://world.lib.ru/k/kim_o_i/rtgj77rtf.shtml> (Erişim tarihi: 05.08.2016).

Bunun dışında German Kim, Kazakistan’da yayınlanan elit gazetelerde bir çok Koreli gazetecileri takip ettiğini ve neden o gazeteciler “Kore İlbo” ile irtibata geçmediklerini henüz anladığımı belirtir. Kim’e göre ya o gazeteciler “Kore İlbo’ya” haber yazmayı istemiyor, ya da gazete tarafından onlara teklif gitmiyor.

3.3 Kazakistan Topraklarında Kürt Basını

Kazakistan’daki Kürtçe basının tarihi 90’larda, Sovyetlerde yaşayan Kürt halkının hakları için mücadele eden Mamed Babaev’le Kürt bilim adamların Moskova’ya mektüp yazıp göndermesiyle başlamıştır. Mektüptä Sovyetler Birliğı Cumhuriyetlerinin birinde Kürt dilinde gazete ve dergi çıkması için talepte bulunulmuştu. Mektuba olumlu cevap 1991 yılında verilmiştir.¹⁸⁸

Kürtlerin Yakbun derneğinin başkanı Babaev ve Kürt bilim adamları tarafından Sovyetlerin hangi şehrinde gazetenin çıkacağına karar verilmeden önce 1937’den sonrası Sovyetlerin hangi ülkesine daha çok Kürtlerin yerleştirildiğini ve coğrafik olarak hangi bölgede yaşadıklarına bakılmıştır. Tüm bunları göz önüne larak Kazakistan SSCB’sinde gazetenin ve derginin çıkmasını uygun görülmüştür.

Gazetenin ve derginin ilk editöryel kurul toplanmasına bölgede yaşayan Kürt gazetecileri, yazarlar, şairler, bilim adamları katılır. Toplantı sırasında gazetenin ve derginin adı, formatı, içeriğı tartışılmıştır. Tüm hazırlıklar sonrası 19 Eylül 1991’de “Kurdistan” adıyla gazete yayınlamaya başlamıştır. Gazetenin ilk editörü Rostam Broi olmuştur. Gazetenin editöryel kadrosunda, Kürt halkının yetenekli muhabirleri çalışmaya başlamıştır. Onlar içinde: Muhammed Msto, Mamed Yusubov, Mustafa Yusuf, Firudin

¹⁸⁸ Suliyeva, R., *Issues Of Inter-Etnic Tolerance Consent To The Newspaper “Zhiyna Kurd” And Magazine “Nubar”*, Lisasn Tezi, The Kazakh National Pedagogical University, Almaty, 2013. S.14-19.

Osmanov ve Alayze Hamid¹⁸⁹ vardı. Gazetenin çıkışıyla kadroda bulunan yazarların ismi Kürt halkı tarafından popüler olmuştur.

1991’de gazeteyle birlikte “Kurdı SSSR” (SSCB Kürtleri) dergisi çıkmaya başlamıştı. Derginin baş editörü Knyaz Mirzoev olmuştur. Derginin ilk kadrosunda Askar Boyik, Saleh Sayyad, Hasan Ayvaz¹⁹⁰ vardı. Derginin ve gazetenin sayfalarında ilk seneler genel olarak Kazakistan ve diğer SSCB Cumhuriyetlerinde yaşayan Kürt halkıyla veya Kürtlerin “Yakbun” derneği hakkında makale ve haberler yer almıştır.

1992 yılında gazete “Kurdı SSSR” olan adını değiştirir. Gazetenin yeni ismi “Kurdı”¹⁹¹ (Türkçe – “Kürtler”) olur. 1993’te Rostam Bori’nin gazeteden ayrılıp gittikten sonra yerine muhabir Muhammed Mısto geçmiştir.¹⁹² 1994’te gazete yeni muhabirlere kapılarını açmıştır. O kapıdan içeri giren gazeteciler Saleh Sayadi, Roza Amoeva olmuştur.

1993-1998 yılları arası gazetenin yeni sayıları maddi durumlardan dolayı ara vererek çıkmıştır. Gazetenin daimi sponsoru olmadığı, bunun dışında haberleri yazmak için yeni bilgisayarlara da ihtiyaç duyulmuştu. Gazete ilk on yıl içerisinde sürekli maddi sıkıntılarla yüz yüze gelmiştir. Bu gelen sıkıntılar bir yana, gazetenin baş editörü Muhammed Mısto 1998’de doktora tezi üzerinde çalışmaya başlamasından dolayı gazeteden ayrılmak zorunda kalmıştır. Mısto’nun gazeteden ayrılması nedeniyle “Yakbun” Kürtler derneği acil bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda gazetenin yeni baş editörünün kim olacağı üzerine konuşmalar yapılmıştır. Toplantı sırasında bir kaç aday gazetenin baş editörlüğü için teklif edilmiştir. Tüm adaylar incelendikten sonra karar alınıp, yeni baş editör Gasane Hadcisuleyman seçilmiştir. Hadcisuleyman şair, yazar ve gazeteci olduğu için gazetenin sorumluluğunu kaldırabileceği düşünülmüş.

¹⁸⁹ Nadırov, K.N., “Kurdistan” Şimdi “Kurde Zane”, **Kurde Zane**, Ocak 2003, s.1.

¹⁹⁰ Nadırov, K. N., a.g.e., s. 1.

¹⁹¹ R.Suliyeva., a.g.e., s. 14.

¹⁹² Suliyeva, R., a.g.e., s. 15.

Resim 3: 2015 Yılına Ait Jiyana Kurd Gazetenin Manşeti –

Baş Editör G. Hadcisuleyman

2002'nin sonunda "Kurdistan" gazetesinin ismi değişmiştir, gazetenin yeni adı "Kurde Zane" olmuştur. Gazetenin yeni adı belirlenmeden önce Kürt bilim adamları tarafından isim konusu tartışılmıştır. Gazetenin yeni adı felsefi anlam taşıyıp, bunun dışında Kürt kelimesi de içerip, yabancılar gazetenin ismini doğru okusun diye Kürt dilinde olan spesifik gırtlaktan çıkan seslerden kaçınmasına dikkat edilmiştir. Gazetenin yeni ismi konusunda Moskova'da yaşayan Kürt bilim adamlarının görüşleride alınmıştır. En son "Kurde Zane" isminde durulmuştur. "Kurde Zane", bilgili, akıllı Kürt anlamına gelmektedir.¹⁹³ İki sene sonra 2004'te gazetenin ve derginin isimlerini değiştirme kararı alınmıştır. Derginin adı "Nubar", gazetenin ise "Jiana Kurd" olmuştur. "Jiyana Kurd" gazetesi Kazakistan Halklar Asamblesine bağlı olduğundan dolayı gazetenin yayınlanan her sayısında Asamble ile ilgili haberler bulunur. Her yıl Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından vatandaşlara yeni ekonomik gelişmelerle ilgili projeler sunulmakta. Bu yeni çıkan projeler gazetenin Asamble üyeleri tarafından da yorumlanarak gazetede paylaşılır.

¹⁹³ Nadirov, K.N., a.g.e., s.1.

Kazakistan Halklar Asamblesinin 10. Yıldönümünde etnik gruplar arasında ENTO-Medya yarışması düzenlenmiştir. Yarışma konularında biride ulusal muvafakat ve kamu barışı çözümleri olmuştur. Yarışma sırasında Jiyana Kurd gazetesi devlet tarafından gümüş madalyaya ve Asamble diplomasını almaya layık görülmüştür.¹⁹⁴ 2015'e kadar gazetenin baş editörü Gasane Hadjisuleyman'dı. 2015'te Hadjisuleyman'ın ölümünün ardında gazetenin editörü Hesene Evdoye Eli olmuştur, ve halen gazete onun editörlüğünde çıkmaktadır.

Resim 4: 2016 Yılına Ait Jiyana Kurd Gazetesinin Manşeti – Baş Editör
Hesene Evdoye Eli

Kürt dilinde yayımlanan gazete ve dergi günümüzde Barbang Kürtler derneğinin basın organıdır. Tüm etnik gazeteler gibi Kazakistan Halk Asambleyasının himayesi altında yayımlanır. Gazete ve dergi çıkarılması Kazakistan'da yaşayan etnik halklar için büyük prestijdir. Gazete ve dergi diğer etnik gazeteler gibi üç dilde Kazakça, Rusça ve Kürtçe yayımlanır. Gazete A – 3 formatında 2,500 tirajla, dergiyse A- 4 kuşe kağıt olarak çıkar.

Gazetenin tüm değişikliklerine rağmen, sayfalarında hâlâ Kürt dünyasıyla ilgili siyasal ve kültürel içerikli haberleri kapsamaktadır. Gazetenin sayfaları çok fazla

¹⁹⁴ Gasanova, M., “Yuvarlak Masa, Medya'nın Halkla Yanaşması”, **Jiyana Kurd**, Kasım-Aralık 2005.

olmasada, içerisinde, düzenli Kürt halkının tarihiyle ilgili bilgiler yayınlanır. Tarih dışında mili gelenekler-görenek, folklor, din, sanat, gençlik ve spor hakkında haberler de yer alır. Okuyucular haberleri gazetenin yeni çıkan baskılarında kolayca üç dilde okuyabilir. Ayrıca dergi ve gazete sayfalarında yıllarca halkın ruhunda biriken tüm bilgiler bir arada toplanıp aktarılmaktadır. Seneler içinde gazetenin sayfalarında binlerce makale yayınlanmıştır. Birbirine benzemeyen başlıklar, yeni hayatlar, yepyeni haberler bunların tümü, zamanında yeni haber olarak geçerdi, ama günümüzde geçmişten kalan bir arşiv dosyası olarak bulunmaktadır.

3.4 Almanların Milli Cumhuriyet Gazetesi: *Deutsche Allgemeine Zeitung*

1 Ocak 1966'da Sovyetlerde Alman dilinde gazetelerin yayın yapma yasağı ortadan kaldırılmıştır. Kaldırılmasının hemen ardından Altay ve Tselinograd'ta Alman dilinde gazeteler yayınlanmaya başlamıştır. 1966'da Kazakistan ASSR'de (Avtonomnaya Sotsialisticheskaya Sovetskaya Respublika 'Türkçe – Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti') ilk kez yayınlanmaya başlamıştır.¹⁹⁵ SSBC'de ilk yayınlanan Alman gazetesi "Freundschaft" (Dostluk) gazetesi olmuştur. Tselinograd'ta (günümüzde Astana) haftada bir kez Almanca yayınlanmıştır. "Freundschaft" gazetesi Kazakistan Komünist Partisinin organı olarak kurulmuştur. Yazar, gazeteci Igor Tutanov gazetenin 40. Yıl dönümünde şöyle söylemiştir: "Gazetenin içeriği komünist, dış görünüşünde ulusaldı".¹⁹⁶ Tabi Sovyetler döneminde gazetenin başka görünüşü hiç olmazdı. Alman gazetesinin var olması bile mistik bir şeydir.

¹⁹⁵ "Über Die Daz", <<http://daz.asia/ueber-die-daz/>> (Erişim tarihi: 29.06.2016).

¹⁹⁶ "Kazakistan Gazetesi Deutsche Allgemeine Zeitung 50. yıldönümünü kutluyor", <<http://www.rusdeutsch.ru/Nachrichten/8403>> (Erişim Tarihi: 14.06.2016).

1 Ocak 1990'dan sonra gazete "Deutsche Allgemeine Zeitung" (DAZ) adıyla yayınlanmaya başlamıştır. O seneler gazetede editör olarak çalışan Konstantin Erlih gazetenin formatını değiştirerek yayıma devam etmiştir. Artık yayınlanan haberlerde komünizm içeriğini taşıymıyordu. 2001'den itibaren gazete Alman Birleşmiş Kamu Derneği "Diriliş" in eline geçti. Gazete, günümüzde diğer etnik gazeteler gibi yayımına devam etmektedir. 2000'lerde gazetenin elektronik versiyonu çıkmaya başlamıştır.

Resim 5: 2018 Yılına Ait "DAZ" Gazetenin Manşeti

Elli sene içinde gazetenin sayfalarında Rus ve Alman edebiyatçıların, yazarların eserleri yayınladı. Bir zamanlar gazetenin sayfalarında şöyle ünlü isimler bulunmuştu: About Herold Belger (Çevirmen, romancı, edebiyat eleştirmeni). Nelli Vakker (Rus-Alman lirik güfte yazarı, yazar), Rosa Pflug (yazar), Victor Heinz (yazar, şair, oyun yazarı, çevirmen), Alexander Reymgen (Alman ve Sovyetler yazarı, şair ve oyun yazarı), vb.¹⁹⁷

¹⁹⁷"Kazak Almanların Gazetesinin Yıldönümü",

<<http://rusdeutsch.ru/Nachrichten/8439>> (Erişim tarihi: 18.02.2016).

Alman gazetesi “DAZ” günümüzde haftada bir kez iki dilde 2.200 tirajla yayınlanıyor¹⁹⁸. “DAZ”, Kazakistan Kültür ve Enformasyon Bakanlığı tarafından finanse edilmektedir. Almanya İş Güvenliği ve Yasal Kaza Sigortası Enstitüsü (IFA)¹⁹⁹ uzun süredir “DAZ” gazetesiyle ortak olarak çalışıyor. IFA sayesinde günümüzde Kazak gazetecilerle birlikte Almanya’dan gelen profesyonel editörler ve gazeteciler-stajyerler çalışır. Bir araya gelen uluslararası ekip birbiriyle sürekli tecrübelerini paylaşmakta. Gazete, Kazakistan’da yaşayan yüzlerce halk arasında bulunan etnik uyum sorunu üzerindeki yayınlara önem vermekte. “DAZ”da çalışan personel, gazetenin on ikinci sayfasında Kazakistan ve Almanya ile ilişkili tüm siyasi ve ekonomik durumları analize etmektedir. Gazetenin sayfalarında Almanya’da, Kazakistan’da ayrıca tüm dünyada yaşayan Almanların hayatına ilişkin haberler paylaşılmakta. Gazetenin önem verdiği diğer konuya öğretim ve eğitimidir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki gazetenin sayfalarında çeşitli haberlerin yanında diğer etnik dernekler ile ilgili haberler yayınlanır. Bunun yanında Alman Birleşmiş Kamu Derneği “Diriliş”²⁰⁰ tarafından düzenlenen tüm kültürel, resmi, dini ve diğer faaliyetler gazetede yer almaktadır. “DAZ” gazetesi sadece iki ülkede yaşayan Almanlar arası bir bağlantılı iletişim değildir. “DAZ” farklı kıtada yaşayan Almanları ana vatanına bağlayan bir iletişim aracıdır. Günümüzde gazetenin elektronik versiyonu sayesinde dünyanın dört bir yanında yaşayan bütün halklar yayınlanan tüm haberlere ulaşabilir

3.5 Azerbaycanlıların Kazakistandaki Gazeteleri

¹⁹⁸ Medien der Russlanddeutschen in Russland und in Deutschland // BiZ-Bote. - 2013. - № 3.

¹⁹⁹ “Über Die Daz”, a.g.e., (Erişim tarihi: 29.06.2016).

²⁰⁰ “Über Die Daz”, a.g.e., (Erişim tarihi: 29.06.2016).

Günümüzde Kazakistan’da Azerbaycan Türkçesiyle çıkan “Turan Haganı”, “Turan Express”, “Turan Times”, “Türkel”, “Altın Köprü” ve “Vətən” adlı gazeteler bulunmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki günümüzde bu gazetelerin bazıları ekonomik sorunlardan dolayı şuan yayınlanmamaktadır.

3.5.1 “Vətən” Gazetesi

Kazakistan’da eskien yayımlanan gazetelerden biri “Vətən” gazetesidir. “Vətən” gazetesi 2007 yılında çıkmaya başlamıştır. Gazete sayfalarında bulunan haberler Kazakça, Azerbaycan’ca ve Rusça yayınlanırdı. “Vətən” gazetesinin A-3 formatında haftalık tirajı 3,000’di. Gazete 8 sayfadan oluşmaktaydı. Gazetenin ilk safasının en üstünde yatay şekilde uzanan Kazakistan bayrağı bulunur. Bayrağın altında Hazar denizinin resmi yer alır. Hazar denizi resmi üzerinde Azerbaycan Türklerinin atasözü bulunur: “Vatan Halkın Anasıdır, Halkta Yiğidin Anasıdır”. Atasözünün hemen altında gazetenin büyük harflerle “Vətən” yazılır. Deniz resminin sol tarafından Azerbaycan’da bulunan kız kulesi ve Kazakistan’ın Bayterek kulesi yer alır. Deniz resminin altındaysa yatay şekilde Azerbaycan bayrağı yer alır. Gazetenin sayfalarında Kazakistan topraklarında ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ’da (BDT) yaşayan Azerbaycan halkı hakkında haberler bulunurdu, bunun yanında Kazakistan ve Azerbaycanla ilgili haberler gazetenin ilk sayfalarında yer alırdı. Gazetede genel olarak: gelenek görenek, türk dünyası, tarih, medeniyet, gündemle ilgili haberler paylaşıldı.

3.5.2 “Türkel” Gazetesi

“Türkel” gazetesi Orta Asya cumhuriyetlerinde ve ayrıca Azerbaycan’da, Türkiye’de, Rusya’da çıkmaktadır. Gazete A3 formatlı, 14,000 tirajla ayda iki kez

çıkmaktadır.²⁰¹ Gazetenin amacı Kazakistan’da, Orta Asya’da, ayrıca tüm dünyada yaşayan halklarla dostluğu kurup güçlendirmektir. Gazetenin sayfalarında bulunan haberler Türk Cumhuriyetlerindeki hayatla ilgilidir. Cumhurbaşkanının iç ve dış politikası, milli gelenek-görenekler, medeniyet, tarih, dil, Kazakistan’ın ve diğer ülkelerin efsane yerleri ile ilgili yazılar yayınlanır. Bunların yanında gazetede uluslararası ilişkilerde önemli rolde olan kişilerle ilgili haberler de bulunur. “Türkel” gazetesinin baş editörü aynı zamanda Avrasya dergisinin “Altın Köprü” ve Kazakistan’da çıkan Azerbaycan “Vətən” gazetesinin baş editörüdür.

Resim 6: 2013 yılına Ait “Vətən” Gazetesinin Manşeti

3.5.3 “Altın Köprü” Dergisi

“Altın Köprü” dergisi 7,000 tirajla, 124 sayfa yayımlanır.²⁰² Gazetenin internette “golden bridge news” sayfası da bulunmaktadır. Gazetenin internet versiyonunda “Türkel” gazetesinin bazı sayıları da bulunur. “Altın Köprü’nün” internet versiyonunda her

²⁰¹ “Azerbaycan Gazeteleri”, <assembly.kz/sites/default/files/zm_rus_0.doc> (Erişim tarihi: 30.05.2016).

²⁰² “Azerbaycan Gazeteleri”, a.g.e., (Erişim tarihi: 30.05.2016).

gün yeni haberler paylaşılır. Haberler genel olarak siyaset, ekonomi, tarih, kültür üzerinedir.

3.5.4 “Turan Haqanı”

Gününümüzde yayımlanmayan diğer Azerbaycan gazetesi “Turan Haqanı’dır”. Gazetesinin ilk çıkışı hakkında Azerbaycan Haber Ajansında şöyle bahsedilmektedir: “Azerbaycan diasporasının “Turan Haqanı” gazetesi Kazakistan’da yayınlanacaktır”. Turan Kongresi başkanı Müseib Novruzov, APA’ya (Azerbaycan Basın Ajansı) verdiği röpotajda şunları söylemiştir: Kültür ve Enformasyon Bakanlığı tarafından gazete için sertifika verildi. Gazete bu ay üç dilde ilk kez çıkacaktır, Azerbaycan Türkçesinde, Kazakça ve Rusça.²⁰³ Gazetenin çıkarılması Müseib beyin fikriydir. Müseib Bey, gazetenin çıkışından beri gazetenin baş editörü oldu. Gazetenin ilk sayfasında Ülkü ocağının simgesi ve Türk devletleri haritası bulunmaktadır. Bunun asıl sebebi “Turan” adını taşıyan gazetenin dış görünümü içini yansıtmayı içindir.

“Turan Haqanı” sekiz sayfadan oluşurdu. Gazetenin ilk sayfasının üstünde gök renkli bir zemin, zeminin en üst sol tarafında da Hüseyin Cavid’in şu sözü bulunmaktadır; “Turana kılıçtan daha keskin kuvvet yalnız medeniyet, medeniyet, medeniyet”. İlk sayfanın baş kısmının ortasındaysa mor renkle Türk dünyası haritası yerleştirilmiştir, haritanın üzerinde büyük harflerle Turan Haqanı yazılıdır. Gök rengi zeminin sol tarafındaysa Turan ocağının sembolü hilal ve bozkurt bulunmaktadır.

Gazetenin her zaman ön manşetinde Kazakistan ve Azerbaycanla ilgili olan önemli haberler yer alırdı. Haber dışında bilgiler, tarihte olup geçmiş olan olaylar, şiirler,

²⁰³ “Qazaxıstanda Azərbaycan Diasporunun “Turan Xaqanı” Qəzeti Nəşr Ediləcək”,

<<http://apa.az/diaspor/qazaxistanda-azerbaycan-diasporunun-turan-xaqani-qezeti-nesr-edilecek.html>>

(Erişim tarihi: 28.07.2016).

yemek tarifleri de bulunurdu. Gazetenin sayfalarında hiç reklam yoktu. Gazete sayfasında bulunan tüm resimler renkliydi. Günümüzde gazete maddi durumlarından dolayı yayınlanmıyor. Fakat önümüzde ki yıllarda gazetenin internet sayfasının açılacağı planlanmıştır.

Diğer Azerbaycan gazetelerinden bir de “Turan Times”dır. Gazete 2004’te 10,000 tirajla Kazakistan, Rusya, Türkiye ve Azerbaycan’da yayımlanmaya başlamıştır. İlk çıkışında gazetenin sayfalarında ülke içinde ve yurt dışında yaşayan Azerbaycan milliyeti hakkında haberler bulunur.²⁰⁴ Gazete, Azerbaycan ve Kazakistan arasında kardeşçe kurulan köprüdür. “Turan Times’in” sayfalarında çok sayıda Türkoloji, aynı kökleri taşıyan Türklerle ilgili materyaller paylaşılır. Gazetenin ilk sayfasında Kazakistan Cumhurbaşkanı’nın şu sözleri yer almaktadır: “Biz güçlü bir ağacın dallarıyız”.²⁰⁵

Gazetenin kurucusu Tüzel Derneklerin Kazakistan’da bulunan Azerbaycan Kültür Merkezler Birliği üyeleridir. Gazetenin ana sloganı “Güneş doğudan doğar ve tüm dünyayı aydınlatır!”. Bu slogan böylece Avrasyacılık sorununu ele alarak “Batı, Batı’dır, Doğu’da Doğu’dur” iddiasına dönük bir karşı savdır.

Günümüzde Kazakistan’da yayımlanan “Vatan” ve “Turan Haqanı” gazeteler dışında diğer dergi ve gazeteler yayımlanır.

3.6 Özbek Gazeteleri

Günümüzde Kazakistan’da Özbek dilinde “Sayram Sadosi”, “Turkiston”, “Canubiy Kazogiston”, “Adabiyet va Sanyat” gezeter dışında “Saodat Sari”, “Ruhiyat Olami” “Bolalar Olami” dergiler çıkmaktadır.

²⁰⁴ “Turan Times: Hedef - Her Zaman Talepte Olmak”, <https://www.inform.kz/ru/turan-times-zadacha-byt-vsegda-vostrebovannym_a2481342> (Erişim tarihi: 17.06.2016).

²⁰⁵ Nazarbayev, N., “Biz Güçlü Bir Ağacın Dallarıyız”, **Akbars**, № 6, s-1, 12 Aralık 2008.

“Canubiy Kazogiston” Kazakistan’da yaşayan Özbek halkın gazetesidir. Gazetenin tarihi oldukça ilginçtir. Özbek gazetesinin çıkması ile ilgili ilk defa 1970’lerde konuşulmaya başlamıştır. Gazetenin çıkması için Moskova’ya mektup yazılmıştır, birkaç aydan sonra Moskova mektuba “Gazetenin basımı için tesis yoktur” diye cevap verilmiştir. Böyle bir cevap verildikten sonra gazete çıkışı ertelenmiştir.

Özbek dilinde ilk gazetenin çıkışı SSCB’nin çokuş senesine denk gelmiştir. 1990’da Kazakistan’nın kuzeyinde Dosluk Bayrağı (Дўстлик байроғи)²⁰⁶ adlı gazete iki-üç bin tiraj arasıyla yayınlanmaya başlamıştır. 5 Nisan 1991’de Sabirjan Yusufaliyev editörlüğüyle gazetenin ilk sayısı 6,000 tirajla çıkmıştır, ardından kısa süre içinde gazetenin sayısı 10,000 yükselmiştir. Gazetenin tirajı yükselir ama bununla birlikte bazı sorunlar da ortaya çıkmıştır. Gazetenin devamlı çıkması için baskı makinelerine, boyaya ve diğer şeylere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. O dönem gazeteyi yayıma hazırlayanlar arasında Yusufcan Saydaliyev, Merathan Meyhaydar, Muratcan Abubakirov, Begmat Turdekulov, Farhot Asilov, Abduvaliyev Usmetov ve Abdulmanat Aliyusuf bulunmuştur.

1994’te baş editör Sabircan Yusufaliyev’in yerine Habazmat Kuçkarov gelmiştir, gelişile birlikte gazetenin ofisi aynı şehirde kalır fakat başka bir caddeye taşınmıştır. Yaklaşık bir sene sonra 1995’te Sabircan Yusuf tekrar gazetenin editörü olmuştur. Onun gelişile gazete ofisinin merkez binası başka bir yere taşınmıştır.

1 Ocak 1998’de gazete yeniden adlandırılır. “Canubiy Kazogiston” (Güney Kazakistan) adıyla çıkan gazete sosyal ve politik gazeteye dönüşmüştür. Gazetenin sayfalarında bölgede yaşanan olaylar düzenli olarak her sayıda yayınlanır. Gazetenin çıkışından bir kaç sene sonra “Maktandoş” adlı yeni bir köşe açılmıştır. Bu köşede

²⁰⁶ Canudiy Kazakiston 24. Yidönümüdü Kutladı”,

<https://www.inform.kz/ru/dvadcatiletiny-yubiley-otmetila-oblastnaya-gazeta-zhanubiy-kozogiston_a2417330> (Erişim tarihi: 28.01.2017).

medeniyet, bilim ve benzeri şeyler paylaşılmıştır. Köşeynin düzenini Karazman Kuçkarov yapmıştır.

2003'te gazetenin baş editörlüğüne Abdulmalik Sarmanov gelmiştir. Onun gelişiyle gazete haftada iki kez çıkmaya başlamıştır. 2004-2006 yılları arasında gazetenin başına Fahreddin Karatayev geçmiştir. 2006 yılında gazeteye tecrübeli gazeteci Muratcan Abubekirov gelmiştir. Onun gelişiyle 2012'de gazete haftada üç kez çıkmaya başlamıştır. Muratcan Abubekirov on sene boyunca editörlük yapmıştır. 15 Mayıs 2015'te gazetenin eski baş editörü Fahreddin Karatayev geri dönüp yeniden editörlüğe başlamıştır. Kısa sürede gazetenin tirajı 16,000'e yükselmiştir. Onun katkısıyla Kazakistan'ın 25. Bağımsızlık yıl dönümünde Kazakça ve Özbekçe olarak “Ел Жүрегін Де Эл Қалбида” (okunuşu: Yel jureginde El kalbida; Türkçe: Ülkenin Yureginde Ülkenin Kalbinde) adlı kitap çıkar.²⁰⁷

1 Nisan 2016'da gazeteye editör olarak Alişer Satvaldiyev gelmiştir. Gazetenin tarihine baktığımızda son 29 yıl içinde S. Yussufaliev, G. Kochkarov, A. Sarmanov ve F. Karataev. M. A. Bubakirov tarafından yönetildiğini görmek mümkündür. Editörlerin arasında, S.Yusufaliyev Kazakistan Cumhuriyetin Parlamentosu'na milletvekili olarak seçilmiştir. İki kez farkı zamanlarda gazetenin editörlüğünü yapan F. Karataev şu anda Kazakistan Parlamentosu Mecilis üyesidir.

“Canub Carçilari” gazetesi 2009 yılından beri 5,000 tirajla Özbek dilinde çıkar.²⁰⁸ Gazetenin sayfalarında: Siyaset, eğitim, kültür haberleri dışında mevcut sorunlar üzerine uzmanların görüşleri, görüşmeler, haber analizi, enformasyon bilgilendirmeler yer alır. Guli-Rano Rasulova, gazetenin ilk baş editörüdür. “Canub Carçilari” gazetesinin baş editörü gazete üzerine şöyle yorumlarda bulunur: “Canub Carçilari” Özbekler için ve

²⁰⁷ “Karatayev Fadreddin Abdinaviyevich”,

<<http://www.parlam.kz/ru/blogs/karataev/Biography>>. (Erişim tarihi: 17.07.2018).

²⁰⁸ “Canub Carçilari”,

<<http://nikgroup.kz/zhanub-zharchilari/>> (Erişim tarihi: 10.01.2017).

Kazakistan’da yaşayan Ukraynalılar için çıkarılan Ukrayna Ulusal Gazetesi “Ukrainski Novini” Kazakistan’ın bağımsızlığının üçüncü yıl dönümünde 1994 yılında Kazakistan’ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in desteğiyle yayınlanmaya başlamıştır. “Ukrainski Novini” Kazakistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu’nca 19 Ocak 1994 tarihinde kararlaştırarak, Basın ve Kitle İletişim Bakanlığı tarafından kayıt altına alınmıştır.

Gazetenin ilk sayısının çıkışı için dilbilimci, Kazakistan “Diller Üzerine” yasasının yazarlarından biri olan Aleksandr Nikolayeviç Garkavets, gazetenin ilk ekibini toplamıştır. Gazetenin ilk sayısında Kazakistan’ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev okuyucuları ve gazete ekibini selamlayarak şöyle söylemiştir: “Ben sizi selamlamaktan mutluluk duyuyorum, sevgili arkadaşlar. Kazakistan’da yaşayan Ukrayna topluluğunun ilk Ukraynaca yayınlanan gazetesiyle selamlıyorum”.²¹¹

İlk çıkışından beri yayınlarıyla Kazakistan’da olan etnik grupları barışın ve uyumun güçlendirilmesine davet eden “Ukrainski Novini” maddi sıkıntılar çekmiştir. 2000’lerin başında Kültür Basın Bakanlığının verdiği destek sayesinde gazete yönetimi Kazakistan’da bulunan Ukrayna Kültür Merkezi Vatra’nın eline geçmiştir. Gazeteyi o günden itibaren Vatra yönetir. Gazetenin baş editörü de Vatra’nın başkanı Taras Andreyeviç Çernega olmuştur.²¹² O günden itibaren kısa süre içinde gazetenin maddi sıkıntıları çözülmeye başlamıştır. Daha sonra gazeteler içinde “Ukrainski Novini” üçüncü cumhuriyetçi gazete statüsünü kazanır ve Cumhurbaşkanı’nın çağırmasıyla Astana’ya taşınmıştır.

2015’ten itibaren yayınlanmaya başlanan “Vesnik” gazetesi ile Kazakistan’da Ukrainski Novini dışında Ukrayna dilinde ikinci gazete olmuştur.

²¹¹ Kuçma, L., “Seçildiğiniz İçin Tebrik Ediyoruz”, **Ukrainski Novini**, №1, 14 Temmuz 1994.

²¹² Kencalin, C., Kazakistan’da Etnik Basının Rolü, **Mısıl**, 29 Aralık 2015.

Resim 8: Ukrainski Novini Gazetenin 2014 Yılına Ait Manşeti

Günümüzde gazetenin internet versiyonuna ulaşmak için gazetenin internet sayfasına girdikten sonra (kişisel) telefon numara onayı gerekmektedir, onayın ardından sayfada yayımlanan tüm haberlere ulaşmak mümkündür. İnternet sayesinde Kazakistan dışında yaşayan tüm Ukraynalılar haberleri okuyabilir.

3.8 Tatar Gazeteleri

1990’larda Sovyetlerin çökmesinin ardından, 1993’te Kazakistan’da yaşayan Tatarlar kendi dilinde “Fiker” gazetesini yayınlanmaya başlamıştır, ardından bir sene sonra 1994’te “Ömet” gazetesi çıkmıştır. “Fiker” gazetenin ilk baş editörü Grif Hayrullin olmuştur. İki gazetenin çıkışı Almatı Tatar-Başkurt kültür merkezi tarafından desteklenmiştir. Kısa süre sonra gazeteler birleşmiştir.

7 Ağustos 2013’te Tatar Inform tarafından yayınlanan habere göre yeni, modern “Fiker” üç dilde²¹³ yayınlanmaya başlamıştır. Kazakistan’ın en büyük şehirlerinde

²¹³ Kazakistan’da Tatarlar ve Başkurtları Derneği gazete çıkarmaya başladı,

<<https://www.tatar-inform.ru/news/2013/08/07/371134/>> (Erişim tarihi: 12.03.2019).

“Fiker” gazetesinin özel muhabirleri çalışmaktadır. Günümüzde gazete çıkmaya devam ediyor.

Resim 9: Fiker Gazetesinin Birinci Sayfası (2013)

Kazakistan’da çıkan diğer Tatar gazetesi “Cedepulat Tatarları’dır”. “Cedepulat” Tatarca Kazakistan’ın Doğusunda olan “Semey” Eyaleti’nin ismidir. Gazete Kazakistan’ın Semey şehrinde 2013’te çıkmaya başladı. 2015’te gazete 500 tirajla, iki ayda bir, sekiz sayfa olarak yayımlanmaya başlar. “Cedepulat Tatarları” gazetesinin editörü gazete hakkında şunları söylemiştir: “Cedepulat Tatarları gazetesi Kazakistan’da ayda bir kez Tatarca ve Rusça basılır. Bizim gazete resmi olarak 21 Kasım 2012’de Kazakistan Cumhuriyeti Kültür ve Enformasyon Bakanlığı Bilgi ve Arşivleri Komitesi tarafından № 13136 numara ile kayıt yapıldı. Gazete finanse edilmiyor, maaş almıyorum, okul müdürü Gabdulhak Gabduloviç Ahuncanov kendi maaşından, tüm masrafları karşılıyor. Gazetenin tirajı 500’den 2500’e kadar yükselir, sayfa sayısı gazetenin içinde olan enformasyona göre değişir. Gazeteyi ücretsiz olarak dağıtıyoruz.”²¹⁴

²¹⁴ Safargaliyeva, S., “Victoria – Zafer” Demek”, <<http://tatar-congress.org/ru/yanalyklar/viktoriya-znachit-pobeda/>> (Erişim tarihi: 18.04.2016).

Günümüzde gazete Kazakistan dışında da bilinmektedir. “Cedepulat Tatarları” Tatarstan Cumhuriyeti tarafından finansal destek almaktadır. Kazakistan’da Tatar gazeteleri dışında, 3 Ekim 2016’da “Tatar avazı” adını taşıyan internet radyosu açılmıştır. 2018’de ise Tatarstan Cumhuriyeti’nin “Tatarstan - Noviy Vek” (TNV), (türkçe “Tatarstan - Yeni Asır”) televizyon kanalın şubesi açılmıştır. Bunlar dışında Kazakistan’da Tatarların sosyal ağda resmi sayfaları bulunmaktadır.

3.9 Geçmişten Bugüne Uygur Avazi

Kazakistan günümüzde var olan Uygur halkın mili gazetesinin adı “Uygur Avazi”dir. Gazete ilk kez 1957’te “Komünizm Tuğı” (türkçe “Komünizm simgesi”) adıyla Almatı’da yayınlanmaya başlamıştır.²¹⁵ “Komünizm Tuğı’nin” kısaca tarihine baktığımızda gazete adıyla ayda bir kez 11,000 tirajla çıkmıştır. 1957’de gazete Kiril alfabesini kullanarak Uygur türkçesinde yayımlanmıştır, 1970’lerde ise Arap alfabesine geçmiştir. “Komünizm Tuğı” 1970’lerde ayda üç kez yayımlanmıştır, tirajı ise 21,000’e kadar yükselmiştir.²¹⁶

1991’den itibaren “Uygur Avazi” (Türkçe – “Uygur Sesi”) adıyla yayınlanmaktadır. Uygur gazetesi diğer gazeteler gibi Kazakistan topraklarında barışı, birliği propaganda yapmaktadır. Gazete 2001’de Kazakistan topraklarında barışı, birliği, Kazakistan patriotizmini kapsamlı olarak açıkladığı için “Tokayev” ödülüne layık görülmüştür. 2005’te “Altın Culdız” ödülünü almıştır. Aynı sene Kazakistan Halk Asamblesi tarafında düzenlenen yarışmada en iyi “sivil barış ve uluslar arası anlayışlık”

²¹⁵ “Uygur Avazi”, <<https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1382241>> (Erişim tarihi: 23.03.2016).

²¹⁶ “Uygur Avazi”, <http://o-ili-v.ru/wiki/Уйгур_авазы> (Erişim tarihi: 15.03.2016).

konusunu içeren haberleri yazdığı için Kazakistan Halk Asamblesi ödülünü kazanmıştı.²¹⁷

Resim 10 : Uygur Avazi'nin Manşeti

Gazetede farklı yıllarda şu editörler çalışmıştır: Mahamet Azizov (1957-1960), Ahmetcan Mametov (1960-1917), Abdulla Maşurov (1971-1979), Turdakın Nazarov (1979-1987), Yuldaş Azamatov (1987-2012), Muhtarcan Cumarov (2012-2014), 2014'ten itibaren gazetenin editörü Erşar Asmatov'tır.

“Uygur Avazi”, Uygur halkı arasında çok popülerdir. Gazetede Kazakistan Cumhurbaşkanı ülkede yaşayan halklara ileride hedefte olan devlet planlarını mesaj olarak gönderirken, o haberler eş zamanda Uygur diline çevirerek yayımlanır. Böylece Uygur halkı kendi gazetesinden de bu mesajları takip edebiliyor.

Günümüzde gazete 12,000 tiraja sahiptir. Gazetenin sayfasında şöyle başlıklar bulunmaktadır: “Kazakistan bizim ortak evimiz”, “Biz Kazakistanlılar”, “Edebiyat

²¹⁷ Beysenbayeva, A., “Uygur Avazi Gazetesine Yarım Yuzyıl”, **Novoye Pololeniye**, №18, (466), 11 Mayıs 2007.

dostluğu - Ölümsüz dostluk”. Gazete Uygur tarihine, kültürüne çok önem verir. Bu konular üzerine bilim adamları genel olarak yazmaktadır. Uygur halkı dünyanın dört bir yanında yaşadığı için internette gazetenin sayfası açılmıştır. 46 ülkede yaşayan Uygurlar kendi gazetesine internetten ulaşmaktadır.

3.10 Yahudi Basını

Mayıs 1999’da Yahudi gazetesi “Davar” ilk Cumhuriyet gazetesi olarak kayda geçmiştir. Gazetenin kurucusu ve yayımcısı Kazakistan Yahudilerin Ulusal Kuruluşlar Derneği “Mitsva”. Gazetenin ilk baş editörü Yuriy Kaştelyuk olmuştur. 2001 Mart-Nisan arası gazetenin başında B. Golmedher geçmiştir. 2006’da ise Almatı Televizyonun başında olan İsaak Dvorikin gazetede baş editör olmuştur. Ayda bir kez 15-23 sayfadan oluşan “Davar”, yahudi halkının düşüncesine, kültürüne, dinine uygun olarak haberle, makalelerle okuyucularının karşısına çıkar. Belirtmek gerekir ki gazete ekibinin az kışiden oluşmasına rağmen gazetenin her yeni sayısı okuyucuların ilgisini çekmeye başarmıştır. 2002’de gazetenin başına Ludmila Yeniseyeva-Varşavskaya geçmiştir. Onun editör olduğu dönem gazete sayfalarında Kazakistan’da yaşayan Yahudi cemaatinin geçmişiyle ve geleceğiyle ilgili çok sayıda haberler yayınlanmıştır. 2005-2006 yılları arası gazete sıkıntılarla karşılaşmıştır. Yaklaşık sekiz ay boyunca gazete bazı nedenlerden dolayı hiç yayınlanmamıştır.

Açıkçası 2000’lere kadar Kazakistan’da düzenli olarak hiç bir Yahudi gazetesi veya haber sayfası yayınlanmamıştır. Bunun asıl nedeni ülke yeni bağımsızlık kazandığının ardından ekonomi açıdan gelişmekteydi. Bundna dolayı o dönemler bir gazetenin çıkış masraflarını karşılamak zordu. Fakat 2000’ler sonrası yahudi cemaatine yönelik “Şalom”, “Dlya Tebya” gazete ve derği yayımlanmaya başlar.

Resim 11: Nisan- Mayıs 2014'te Ait Davar Gazetinin Manşeti

Yahudilerin diğer gazetelerden biri “Şalom” adını taşır. Gazete Almatı Yahudi Kültür Merkezi tarafından desteğiyle yayınlana başlamıştır. Gazete 2002’de ayda bir kez 5000 tirajla çıkar. Gazetenin baş editörü Adolf Artsişevskiy, bilim editörü günümüzde Kazakistan baş haham yardımcısı Elhanan Kogen’dir. Genel olarak gazete Yahudi dini örgütüne bağlı olduğu için dinle ilgili haberlere öncelik gösterilmiştir.

Gazeteyi başka şehirlerde yaşayan yahudilere ulaştırmak için internet üzerinden gazetenin pdf’i yayımlanmaya başlar, fakat internet üzerinden paylaşılan “Şalom” gazetesinin yeni sayısı 2010 yılında aittir. Gazetenin yayım yaptığı siteyi inceledikten sonra şunu söyleyemek mümkündür; sayfada yazılan haberlerin yarısı Yahudi kültür merkeziyle ve Kazakistan Asambeyasıyla ilgili haberlerdir. Bunun yanında çoğu haberler İsrail haber ajansları tarafından alınıp rusçaya çevrilmiştir. Ayrıca web sayfada çok sayıda kültürel, dinsel ve tarihsel bilgiler bulunmaktadır.

Bu gazeteler dışında yahudi kadınları için 2009’da “Dlya Tebya” dergi çıkmaya başlamıştır. Dergi 2009’da 16-36 sayfadan oluşuyordu. Bu dergi diğer yahudi gazeteleri gibi rusça yayım yapmaktadır. Derginin sayfalarında; aile ilişkileri, yahudi mutfakı;

tarihsel, kültürel, dini bilgiler; eski ve yeni İsrail ile ilgili reportajlar; çocuk sayfası; tarihte bilinen en ünlü kadın yahudileri ile ilgili materyaller bulunmaktadır.

Derği 2009'dan beri 99 tirajla çıkmaktadır. Gazete ekibinde şu kişiler bulunmaktadır: Braha Turnaym, İda Hedobora, Tsipi Koltinuk, Sara Lifşits, Lea Kogen, Haya Kogen, Nesya Gluzşteyn, Ester Tkaç, Bini Şpringer, Yonit Karnauh, Keren Faynşteyn, Dina Tongeym, Muşka Erşkop, Miryam Filtser, Rut Zakşever, Raisa Mereşko, Yelena Korotkonocina ve Kazakistan Baş Haham Yeşaya Kogen.

3.11 Ermeni Gazetesi

Ermeni Kültür Merkezlerinin gazetesi “Nairi”, 2006'da²¹⁸ ayda bir kez 5.000²¹⁹ tirajla Almatı'da çıkmaya başladı. Gazete Kazakistan Cumhuriyeti Ermeni Kültür Merkez Birliklerin Başkanı A.M. Karapetyan tarafından finanse edilmiştir²²⁰. Gazetenin çıkışından birkaç senen sonra gazete uzun süreyle yayımlanmıyordu.

2014'te gazete R. P. Mekayelan editörlüğünde yayımlanmaya devam etmeye başladı. Gazete 24 sayfa ise ayda bir kez 3000 tirajla çıkıyordu. 2014 sonrası Ermeni gazetelerin sayfalarında yoğun olarak haberler Rus dilinde yazılmıştır. “Nairi”nin sayfalarında Rusça, Kazakça ve Ermenice haberler yer almaktadır. Gazete basılı halı dışında 2015'te PDF olarak yayımlanmaya başlamıştır. “Nairi”nin aktif olarak Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın politikasını propaganda yapar.

²¹⁸ “Bilinmeyen vayan kahramanı —İşhan Sarşbekyan” <<http://www.ra.am/archives/17848>> (Erişim tarihi: 22.03.2019).

²¹⁹ “Nadeyus Chto Rabota Xvii Sessii Ank Budet Produktivnoy N. Mikaelyan” <https://www.inform.kz/ru/nadeyus-chto-rabota-xvii-sessii-ank-budet-produktivnoy-n-mikaelyan_a2371504> (Erişim tarihi: 22.03.2019)

²²⁰ “Nairi” <https://assembly.kz/sites/default/files/nairi_rusdoc_0.doc> (Erişim tarihi: 22.03.2019)

Resim 12: Nairi gazetsi 2015

“Nairi” bazı nedenlerden dolayı günümüzde yayımlanmıyor. Yayımda olduğu dönemde Nairi’nin sayfasında sürekli olarak kültür, medeniyet, spor, ekonomi siyaset ile ilgili haberler yayınlanmıştır.

3.12 Kazakistan’da İnternet Üzerinden Yayımlanan Etnik Gazete ve Dergiler

Kazakistan’da yaşayan etnik gruplar kendi halkının veya “o etnik gruba” ilgi duyanlar için internet üzerinden yayım yapmaktadır. Aşağıdaki tabloda web üzerinden etnik gazeteye ulaşılması için web sayfaları yer almaktadır. Fakat belirtmek gerekir ki, bazı gazeteler günümüzde yayımlanmıyor ancak günümüzde halen o gazetelerin pdf’ine ulaşmak mümkündür.

Tablo 3: Azınlık Basının Web Sayfaları

GAZETE – DERĞİ	WEB SAYFASI
ADI	

Kore İlbo	http://www.arirang.ru/archive/kore-ilbo/content.htm
Uygur Avazi	http://uyguravazi.kazgazeta.kz/
Ahıska Gazetesi	http://www.ahiska-gazeta.com/
Ukrainski Novini	http://www.ukrgazeta.kz/
Canubi Carçıları	http://jarchi.kz/
Canubi Kazakiston	http://www.janubiy.kz/
Fiker	https://assembly.kz/ru/2019
Davar	http://www.mitsva.kz/davar.shtml?archive_davar
Dlya Tebya	http://dlyatebya.kz/zhurnal.html
Şalom	http://www.chabad.kz/35540.html

Yukarıda verilen gazetelerin internet sayfaları dışında çalışma boyunca ele alınan etnik gazetelerin detaylı bilgileri Ek - 2’de verilmektedir.

Sonuç

Türki devletler içinde en büyük yüz ölçümüne sahip olan ülke Kazakistan, Sovyetler Birliğinin çöküşünün ardından ortaya çıkan genç ve bağımsız devlettir. Henüz genç bir ülke olmasına rağmen Kazakistan toplumsal, siyasal ve ekonomik açılarından gelişmektedir. Ülkenin en önemli başarılarından biri 145 etnik grubun arasında, barış ve uyum sağlayabilmesidir. Kazakistan’da farklı kültürlerden, dinlerden, dillerden insanlar olmasına karşın ülkede birlik ve beraberlik sağlanabilmiştir.

Kazakistan 1991 yılındaki bağımsızlığın ardından ülke çapında bu uyumun sürmeye devam etmesi için onlarca etnik gruba tüm alanları kapsayan kanunlar hazırlamıştır. Örneğin: 1997’de Kazakistan Cumhuriyeti’nin Anayasası’nın “Diller Hakkında” başlıklı kısmı şöyledir: “Herkes kendi kültürünü, ana dilini kullanmaya, iletişimde istediği dilde konuşmaya, yetiştirme sürecinde, eğitim ve yaratıcılıkta özgürce seçme hakkına sahiptir.” Kazakistan anayasasındaki bu hüküm etnik grupların kültürel kimliklerini sürdürmelerine dönük temel garantilerden birini oluşturmaktadır.

Sosyal refah devletinin geliştirilmesine yönelik ilk adım olarak Kazakistan’ın ilk Cumhurbaşkanı N.A. Nazarbayev tarafından açıklanan “Strateji 2030” isimli belgede yer alan üç ana başlıktan biri, “Ekonomik Bütünleşme”, “Aydınların Rolü” başlıklarının yanı sıra, “Halklar Birliği”dir. Ülkeyi temelden inşa etmek için öne sürülen “Strateji 2030” adlı belgede, “Halkların Birliği” ilkesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında ilk ve önemli tespitlerden biri Kazak kimliğinin diğer etnik azınlık olan kimlikler içerisinde üstün olmayıp aynı seviyede olmasıdır. Buna yönelik kanıtlar ise etnik grupların varlığını ve kimliğini sürdürmeye dönük yasal tedbirleri geliştirmiş olduğudur.

Çalışma boyunca üzerinde durulan ana kavramlardan biri etnik terimin tanımlaması olmuştur. Araştırmada etnik kavramı ancak ulus ve devlet kavramlarıyla birlikte düşünüldüğünde açıklanabilen bir durum olduğu ortaya koyulmuştur. Bu çalışma

kapsamında Kazak topraklarında azınlık etnik kimliğin tarihsel süreç içerisinde zorunlu veya gönüllü göçler ya da sınırların belirleme sırasında iki ülke arasında yaşayan “sınır halklarıyla” birlikte ortaya çıkışı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda özellikle Sovyetler döneminin İkinci Dünya Savaşı’na girdiği süreçte başlamıştır. Savaş sırasında Sovyetlerin gözünde ortaya çıkan çeşitli tehdit algıları nedeniyle, onlarca etnik grup zorunlu göçe tanıktır. Kazak topraklarına başta Koreliler, Almanlar, Kürtler ve Türk boylarından olan halklar olmak üzere ihanete karşı önlem almak için bu halkları göçe tabi tutma sırasında etnik kimliğin oluşmasına yol açmıştır.

Kazak topraklarındaki etnik grupların Sovyetler dönemi içerisinde sürgünler nedeniyle aradan geçen yıllar boyunca kültürel kimliklerini sürdürme konusunda önemli bir çaba içinde oldukları tespit edilmiştir. Bazı durumlarda azınlıklar kendi kültürünü yaşatmak, kuşaktan kuşağa aktarmak için kendilerine ait olan gazetelere ihtiyaç duymuşlardır. Böylelikle gazeteler kültürü aktarma konusunda ön plana çıkmıştır. Bu alanda ki önemli tespitlerinden biri de etnik basın tarihinin epey geçmişe dayanarak, hem dinin, dilin, geleneksel kültürün hem de azınlıkların bulunduğu topluma entegre olma sürecinde önemli yerde olmasıdır. Bu bağlamda etnik basını ele alarak şu tespitlere varılmıştır:

1. Tespit: Etnik basının dini ve geleneksel kültürler anlamlarında önemli yerde olmasıdır;
2. Tespit: Etnik gazete aracılığıyla azınlıkların bulunduğu topluma entegresinin sağlanması;
3. Tespit: Etnik gazetelerin maddi tarafını araştırma sırasında şu sonuca varılması:
 - a. Etnik gazetelerin bulundukları devlet tarafından finanse edilmesi;
 - b. Menşei ülkelerinden destek;
 - c. Etnik liderleri ve gönüllüleri tarafından yardım;
 - d. Az miktarda abonelik geliri;

i. Reklam;

f. Hevesli gazeteciler tarafından gazetenin çıkış faaliyetlerine destek. Bu gazetelerin bu tür desteklerden mahrum kalması halinde etnik gazetelerin varlığını sürdürmesinin tehlikeye düşebileceğini belirtmek gerekir. Bunun nedeni ise bağımsız bir finansman kaynağının olmamasıdır;

4. Tespit: Gazeteciler tarafından ağırlıklı bazı gazetelerde edebiyatın sürdürmesine ilişkin çabaları vardır. Yoğun olarak bu tür gazetelerde edebiyat kültürüne yönelik çalışmaların yapılması;

5. Tespit: Bir dilden fazla dillerde yayımlanması (1. Ana dilde, 2. Kazakça, 3. Rusça);

6. Tespit: Gazete ekibinde iki editörün olması;

7. Tespit: Bazı gazetelerde okuyucular tarafından gönderilen yazıların yer alması;

8. Tespit: Bazı durumlarda muhabirlerin bir dilden fazla dillerde haberlerin hazırlaması;

9. Tespit: Sadece Rus dilinde yayım yapması. Bunun nedeni bazı etnik grupların uzun süre boyunca Rusların etkisi altından olduğundan dolayı, bazı durumlarda daha fazla kitleye ulaşmasından dolayı Rus dilinde yayım yapmaya tercih edilmesi uygun görülmüştür;

10. Tespit: Etnik gazetelerin WEB üzerinden yayımlanması. Dünyada özellikle teknolojiye bağlantılı olarak Kazakistan etnik basınında çok önemli bir değişim süreci geçirmiş ve pek çoğu bu değişime ayak uyduramamıştır. Maddi zorluklara rağmen azınlıkların internette WEB sayfaları vardır. İnternet üzerinden haberlerin paylaşım amacı hem bulundukları hem de başka ülkelerde yaşayan halkların yayımlanan haberlere ulaşımının sağlanması. Bu çalışma kapsamında ifade edilen çok sayıda etnik grubun internet üzerinden erişilebilir gazeteleri vardır. Belirtmek gerekir ki yaptığım görüşmeler sırasında eskiden bu tür gazetelerde

çalışan kişilerin zaman süreci içerisinde gelişen iletişim araçlarının sayesinde azınlıklar kendi halkıyla daha iç içe olduğu sonuca varılmıştır;

11. Tespit: Türk Dünyasına yöneliklik. Bazı Türk boylarına giren halklar tüm Türk dünyasına yönelik yayımlar yapmaktadır. Bunun asıl nedeni Orta Asya'daki Türk toplumunun içerisinde Kazak, Uygur, Özbek, Türkmen, Azerbaycanlı ayrımını yapmadan hepsinin bir Türk ırkından geldiklerini hatırlamaktır.

Tüm bu tespitleri özetleyerek şu sonuca varılmıştır. 1991 sonrası gelişmeler sonucu dini faaliyetin özgürleşmesi, kültür merkezi ve derneklerine imkân tanınması ve azınlıkların kendi kimliğine dönüş başlamış. Bağımsızlığın ardından etnik basına serbestlik geliyor ancak gazete okuyan sayısı daha da düşük rakamları gösteriyor. Ancak 2000'ler sonrası internete ulaşımın artmasının ardından basılı etnik gazetecilik "internet etnik basını" haline dönüşür. Böylece çok sayıda azınlıkların gazeteleri web üzerinden çalışmalarını sürdürmeye başlıyor. "İnternet etnik gazeteleri" maddi alanda daha da bütçede uygun gözükmektedir.

Sonuç itibarıyla Kazakistan'da var olan gazetelerin çoğu maddi sıkıntılarını atlattığı halde gelişme aşamasına girmekteler ancak dünya çapında mevcut olan ekonomi sorunları Kazakistan'ı da etkilemiş haldedir. Bunun yüzünden etnik gazetelerin gelişme süreci yavaş ilerlemektedir.

KAYNAKÇA

KITAPLAR

Abdülhamitoğlu, N., **Sovyet Rusyada Ölüm Kampları**, Birinci Basım, Ankara, 1974.

Abdulatipov, R.G., **Ethnopolitology** (Etnopolitologiya), Piter Yayınevi, St-Petersburg, 2004.

Alekseyenko, N, V. Alekseyenko A, N. Yerofeyeva, İ, V. ve Masanov, N, E., **Kazakistan Tarihi: Halklar ve Kùltürler** (İstoriya Kazahstana: Narodı İ Kultırı), Almatı, 2000.

Al-Rawi, A., **Media Practice in Iraq**, Palgrave Macmillan yayımı, Hampshire, 2012.

Akkayan, T., **Göç ve Değişim**, İstanbul, 1979.

Aristotel., **Politika** (Политика), Moskova, Çilt 4, 3. 1994.

Ayish, M, I., **The New Arab Public Sphere**, Frank & Timme yayını, Leipzig – Germany, 2008.

Badalov, Ç., **Bütün Yönleriyle Ahıska Türkleri**, Çimkent, 2004.

Baranova, Y., **İli Bölgesinden Müslüman Nüfusun 1881-1883 Yıllarında Semirechye'ye Yerleşimi Konusu Hakkında // Kazakistan SSCB Bilimler**

Akademileri Oryantal Sektör Kitabı (K voprosu o pereselenii musul'manskogo naseleniya iz Iliyskogo kraya v Semirech'ye v 1881-1883), 1. Çilt, Alma-Ata,1959.

Baştürk, L., Torlak, F., Ziya, S., Akkaya, G, N., Küçükkeleş, M, ve Demir, Z, S., **Irak Siyasetini Anlama Kılavuzu**, I. Baskı, (SETA), Pelin Ofset, Ankara, 2013

Banks, M., **Ethnicity: Anthropological Constructions**, Routledge, 1996.

Bek, D., **Yahudi Tarihi** (İstoriya Yevreev), Odessa,1897.

Danilov V., ve Berelowitch A., **LES CAMPAGNES SOVIETIQUES VUES PAR LA TCHEKA – O.G.P.U.- N.K.V.D**, Moskva, 1998.

Beška, E., **From Ambivalence to Hostility: The Arabic Newspaper Filastin and Zionism, 1911–1914**, Slovak Academic Press, Bratislava, 2016.

Bokaçev, Ç., **Kürt Ortografisinin Temelleri** (Osnovi Kurdskey Orfografii), Moskova, 1983.

Bromley, Y., ve Markov, G, E., **Etnografiya** (Etnografiya), Nauka Yayın Evi, Moskova, 1982.

Bugay, F., **İosif Stalin'den Lavrentiy Beryaya: “Onları Sürmek Gerek”** (İosif STALIN Lavrentiyu BERII: “Ikh nado deportirovat”), Moskova 1992.

Cesarani, D., ve Jacobs, I., **The Jewish Chronicle and Anglo-Jewry, 1841-1991**, Cambridge University press, 1994.

Çevik, A., Durmaz, O. G., Gönüllü, G., **Current Debates In History & Politics: Volume 6**, First Edition, Google Books, December 2017.

Çirkin, V., **Devlet Ve Belediye Yönetimi Sistemi**, (Sistema gosudarstvennogo i munitsipal'nogo upravleniya), Norma Yayınevi, 5. Baskı. Moskova, 2013.

Danilov, V., **Sovyet Köyünün Trajedisi. Kolektifleştirme ve Dekulakization, belgeler ve dokumanlar** (TRAGEDIYA SOVETSKOY DEREVNI Kollektivizatsiya i raskulachivaniye Dokumenty i materialy), 2. Cilt, Ekim 1929 – Aralık 1930, Moskova, 2000.

Davenport, C., Johnston, H., ve Mueller, C., **Repression and Mobilization, Repression and Mobilization**, University of Minnesota Press, 2005.

Din, R., **Mongol Tarihi** (İstoriya Mongolov), Çevri - Hetagulova L.A., Moskova-Leningrad, 1952.

Egorova, Y., ve Parfitt, T., **Jews, Muslims and Mass Media: Mediating the Other**”, Routledge Curzon, Taylor and Francis Group, London – New York, 2004.

Ember, M., Ember, C. R. ve Skoggrd, I., **Encyclopedia Of Diasporas: Immigrant And Refugee Cultures Around The World. Volume I: Overviews And Topics; Volume II: Diaspora Communities**, 2004.

Fishman, J., ve Garcia, O., **Handbook of Language and Ethnic Identity. The Success-Failure Continuum in Language and Ethnic Identity Efforts**, Volume 2, Oxford University Press, 2011.

Gaynanov, R, R., Mərdanov, R, F., ve Shakuro, F, N., **20. Yoz Başı Tatar Vakıtlı Matbulagı**, Mili Kitap Yayım Evi, 2000.

Ghareeb, E., ve Dougherty, B., (yardımcı), **Historical Dictionary of Iraq**, Historical dictionares of Asia, Oceania, and the Middle East; no. 44, The Scarecrow Press yayımı, Lanham, Maryland, ve Oxford, 2004.

Girgin, A., **Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik**, İnkılap Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2001.

Goncharuk, A., **Osnovniye Teoriy İ İstorii Sotssialno- Pedagogicheskoy Kulturi**, Direct Media 2. Chast, Moskva - Berlin 2017.

Gurye, L., ve Malyarov, L., **Beria. Kanlı Pragmatist** (Beriya. Krovavyy pragmati), St – Petersburg, 2001.

Halperin, A., **The Use of New Media by the Palestinian Diaspora in the United Kingdom**, Cambridge Scholars Publishing, Copyright, 2018.

Haritonskiy, S., **Yahudi Meselesi** (Yevreyskiy Vopros), Kiev, 1905.

Heyms, S., ve Lindner, D., **Schreiben Für Ein Besseres Deutschland, Nationenkonzepte In Der Deutschen Geschichte Und Ihre Literarische Gestaltung In Den Werken**”. Würzburg, 2002.

Hylland, E, T., **Etniczność I Nacjonalizm. Ujęcie Antropologiczne**, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013.

İgnatov, V. G., **Devlet ve belediye idaresi** (Gosudarstvennoye i munitsipal'noye upravleniye), 2007.

Ihrig, S., **Atatürk in the Nazi Imagination**, The Belknap Of Press Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2014

Kandylakes, M., **Ephemeridographia Tes Thessalonikes: Tourkokratia**, University Studio Press – Ekphrasē, 2000.

Kaşlyak, V, N., **Semepalatinsk Kiliseleri: Geçmiş ve Şimdi** (Khramy Semipalatinska: proshloye i nastoyashcheye), Semeplatins, 2004.

Kim, G., **Kazakistan Korelileri Derneği “Kore İlbo” Gazetesi, “Kore İlbo” Gazetesinin 90. Yıldönümü, Kader Tarafından Bağlı** (Svyazannyye odnoy sud'boy. 90-letiyе Kore il'bo), Almatı, 2013.

Kurat, N, A., **Türkiye ve Rusya**, Ankara, 1990.

Medvedev, R. A., **Sosyalist Devrimde Amaç ve Araç İlişkisi Üzerine//Felsefe Soruları** (Sosyalist devrimde amaçlar ve araçlar arasındaki ilişki üzerine // Felsefe Soruları), 1988.

Mepopi, A., **Les Grecs D'Istanbul Au Xixe Siècle: Histoire Socioculturelle De La Communauté De Pera**, Leiden - Boston 2012.

Nalbant, A., **Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye** 1. B., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997.

Nikitin, V., **Kürtler**, Moskova, 1964.

Novik, D., **Kolhoz: “Kazpirinç”** (Колхоз “Казрис”) Alma-Atı, 1939.

Pak, B. D., **Rus İmparatorluğunda Koreliler (Uzak Doğu Dönemi)** (Koreytsy v Rossiyskoy imperii. (Dal'nevostochnyy period), Moskova, 1993.

Piterskaya, A. L., ve Bateeva, E.V., **Siyasi ve Doktrin Öğretileri, Çalışma Kitabı**, (Istoriya politicheskikh i pravovykh ucheniy : uchebnoye posobiye dlya vuzov), İkinci Baskı. Moskova, 2008.

Ponomaryov, A., **Ukrayna Etnografyası: Ders Anlatımı**, (Ukrayinska etnohrafiya: kurs lektsiy) – Kiev, 1994.

Roberts, S. R., **The Uighurs Of The Kazakstan Borderlands: Migration And The Nation**, 1998.

Rubanik, L.E., ve Rubanik, S.A., **Siyasi ve Hukuki Doktrinleri Tarihi: Ders Kitabı** (Istoriya politicheskikh i pravovykh ucheniy. Akademicheskii kurs: uchebnik dlya vuzov), Wolters Kluwer. Moskova, 2011.

Siroeckin, L. K., **Mitler ve Gerçekler Çin'de Etnik Ayrılıkçılık ve Orta Asya'nın Güvenliği (Mify i real'nost' etnicheskogo separatizma v Kitaye i bezopasnost' Tsentral'noy Azii)**, Almatı, 2003.

Schubert, K., ve Klein, M., **Das Politiklexikon**, 4. Baskı. Yayıncı J.H.W. Dietz Ref, 2006.

Schaefer, R., **Sociology** , By Gram Textbook Reviews, Study Guide, Textbook, 13. Baskı. (E-Kitap) 2017.

Schmidt, V, A., “Democratizing France: The Political and Administrative History Of Decentralization”, Cambridge University Press, 2007.

Shalagina, M., **Hukuk** (Pravovedeniye) EKSMO yayınevi, Moskova, 2008.

Sovyet Kürtlerin Bibliyografya Kitabı (Bibliografiya Sovetskih Kurdov), Yerevan, 1992.

Stadnik, A, G., **Dünyanın Sosyo-Ekonomik Coğrafyası**, Ders Geliştirme, Standart Seviye, 10. Sınıf, (Sotsial'no-ekonomicheskaya geografiya mira. 10 klass. Uroven' standarta. Razrabotki urokov), Ranok Yayınevi, 2010.

Stranı Mira Entsiklopedia (Stranı Mira. Entseklopedia), Moskva, Rosmen, 2012.

Şamşir, S., **Azerbaycanlıların Türkiye’de Siyasi ve Kültürel Faliyetleri**, Ankara, (Yıl Belirtilmemiştir).

Temnov, E.İ., **Zvuchashchaya Yurisprudentsiya** (Zvuchashaya Yurisprudentsiya), Wolters Kluwer, Moskova, 2010.

Tetlow, M., **Women, Crime, And Punishment In Ancient Law And Society: Volume 1: The Ancient Near East**, 2004.

Tokarev, S, A., **Etnografiya Narodov SSSR** (Etnografiya Narodov SSSR), Moskva, 1958.

Turlibekova, A, M., **Kazakistan'da Sosyalist İnşaati'nın Işasında Alman Nüfusunun Kültürü** (Kul'tura Nemetskogo Naseleniya Na Etape Sotsialisticheskogo Stroitel'stva V Kazakhstane), İvanova, 2017.

Troşinskiy, V, P. ve Şevçenko, A, A., **Dünyadaki Ukraylahlar** (Ukraintsi V Svite), Kiev, 1999.

Velle, M., **Rusya ve Tarifler** (Rossiya İ Retseptı), Moskova, 2007.

Vetrova, E. A., ve Kabanova, E.A., **Devlet Yönetimi Temeller** Metodik Eğitimi, (OSnovı Gosudarstvennogo Upravleniya), Moskova – Berlin 2018.

Voigt, R., **Weltordnungspolitik**, Wiesbaden, 2005.

Yanovskiy, V., **Devlet Ve Belediye İdaresi** (Gosudarstvo İ Munitsipalnoye Upravleniye), Moskova, Knorus Yayınevi, 2013.

Yegorova, T, A., **Makine Mühendisliği İşletmelerinde Makine Mühendisliği İşletmelerinde Üretim Organizasyonu** (Organizatsiya proizvodstva na predpriyatiyakh mashinostroyeniya ucheb. posobiye dlya vuzov), Piter Yayınevi, Petersburg, 2004.

Zakirova, R, Z., **Değişen Dünyada Tatarlar. XX- XXI. Yüzyılın Başlarında Eterik Tarihi Üzerine Makaleler** (Tatary v menyayushchemsya mire: Ocherki etnopoliticheskoy istorii v XX - nachale XXI vv), Kazan, 2006.

Żelazny, W., **Etniczność. Ład- konflikt – sprawiedliwość**, Poznan, Polonya, 2004.

Zemskov, V, N., **Mahkumlar, Özel Yerleşimciler, Sürülen Yerleşimciler, Sınırdışı Edilenler, Sürülenler: İstatistiksel-Coğrafi Yön**, Moskova, 2005.

Zemskov, N, V., **1930-1960 – SSCB’de Özel Yerleşimciler** (Spetsposelentsi V SSSR, 1930-1960), 2003.

Zolotov, M., **Rus Federasyon: Siyasi Baskı Kurbanlarının Anılar Defteri** (Kniga pamyati zhertv politicheskikh repressiy), Ulyanov, 1996.

ANSIKLOPEDI

Büyük Sovyet Ansiklopedisi (BolShaya Sovetskaya Etseklopediya), Moskova, 1978.

Brockgauv, F, A. ve Efron, İ. A., **Ansiklopedik Sözlüğü** (Enseklopedicheskiy Slovar), **Petersburg**, 2006.

KONFERANS MATERYALLERİ

Ablacey, N, N., **1946-1963 Yıllar. Sincan'daki Ulusal İlişkilerin Ağırlaştırılması, Orta Asya ve Sibirya'da Etnik Ayrılıkçılık ve Bölgeselcilik Sorunları: Tarih ve Modernite** (Obostreniye natsional'nykh otnosheniy v Sin'tszyane. 1946-1963gg. Problemy etnicheskogo separatizma i regionalizma v Tsentral'noy Azii i Sibiri: istoriya i sovremennost'), 2004.

Iskhakov, R, L., **Rusya'nın Jeo Siyasal Gelişiminin Faktörü Olarak Etnik Gazetecilik, Rusya'nın Jeopolitik Güvenliğini Sağlama Sorunları** (Etnicheskaya Zhurnalistika Kak Faktor Geopoliticheskogo Razvitiya Rossii), 2009.

Rusya'nın Ulusal Kimliği Ve Demografik Kriz (Natsional'naya identichnost' Rossii i demograficheskiy krizis), Konferans Kitabı, 20-21 Ekim 2007.

Semipalatinsk Priirtysh Tatarları. Doğu Kazakistan Bölgesi Yakın Tarihinin Belgelendirilmesi Merkezi (Tatary Semipalatinskogo Priirtysh'ya. Tsentr dokumentatsii noveyshey istorii Vostochno-Kazakhstanskoy oblasti), Semepalatinsk, 1998, (Yazar belli değil)

Sidarenko, N, M, **Etnik Fikir Ve Ulusal Kimlik Medyası: Orta Doğu Avrupa Ülkelerinin Çokuluslu Topluluklarında Asimilasyon Veya Entegrasyon** (Medyadaki

ulusal fikir ve ulusal kimlik: CEE ülkelerinin çokuluslu topluluklarında özümseme veya entegrasyon), Po Materyalam Kruglogo stola, Kiev, 1996.

Vorobyova, O, D, **Nüfusun Göç Süreci: Teori Soruları Ve Devlet Göç Politikası, Rusya Federasyonu Bölgesinde Göç Süreçlerinin Yasal Düzenlenmesi Sorunları** (Migratsionnyye protsessy naseleniya: voprosy teorii i gosudarstvennoy migratsionnoy politiki // Problemy pravovogo regulirovaniya migratsionnykh protsessov na territorii Rossiyskoy Federatsii), Analiticheskiy Sbornik Soveta Federatsiy, Rusya, 2003.

Voroşilova, N, G, **Rusyalı Almanların Tarihi, XVIII-XXI Yüzyıllarda, Rusyalı Almanların Sibirya Bölgesine Göçü** (Istoriya rossiyskikh nemtsev. Pereseleniye, migratsiya rossiyskikh nemtsev na territorii Sibiri v XVIII-XXI stoletiyakh), Natsionalnaya Set Rabotnikov Obrozovaniya, Tomsk, 2016.

Zavalko, A.A., **XIX Yüzyılda Doğu Kazakistan Topraklarında Tatar Diasporası// Kazakistan Ve Komşu Topraklarda Etnodemografik Süreçler: Uluslararası Bilimsel Ve Pratik Konferansın Materyalleri** (Tatarskaya diaspora na territorii Vostochnogo Kazakhstana v XIX v. // Etnodemograficheskiye protsessy v Kazakhstane i sopredel'nykh territoriyakh: materialy V Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy), Ust-Kamenogorsk, 2004.

TEZLER

Aleksandrovna Y, Ş, N., **Kazakistan Almanları: Sürgün, Özel Yerleşim, Reabilitasyon** (Nemtsy Kazakhstana: deportatsiya, spetsposeleniye, reabilitatsiya), Tomsk, 2009.

Devrisheva, F. **Kazakistan'da Ahıska Türklerinin Sosyal-Kültürel Yapılandaki Değişimler**, Ankara, 2010.

Stein, A. S., **The Creation of Yiddish and Judeo-Spanish Newspaper Cultures in the Russian and Ottoman Empires**, University of Stanford, Stanford, 1999.

Suliyeva, R, **Issues of Inter-Etnic Tolerance Consent to The Newspaper “Zhiyna Kurd” And Magazine “Nubar”** (Osveyashcheniye temy tolerantnosti na stranitsakh gazety “Zhiana kurd” i zhurnala “Nubar”), Lisasn Tezi, The Kazakh National Pedagogical University, Almaty, 2013.

GAZETE VE DERGİLER

Bogariyov, K.A., Çin'in Sinzzyan-Uıgur Otonomyon Bölgesindeki Etnikononiksiz Çatışma (Etnokonfessional'nyy Konflikt V Sin'tszyan - Uygurskom Avtonomnom Rayone Kitaya), **Politika İ Obşestvo**, №12, 2010.

Davenport, C., Johnston, H., And Mueller, C., Repression and Mobilization, **American Journal of Sociology**, 2005.

Ensteyn, A., ve Robkin, Y., Kozmopolitik suçlamalardan Antisemitizme Yahudi Haritası, 1948-1949, **Lehaym**, Mayıs 2010.

Filler, Z., “Devrimin 100 Yili” Kim Kazandı? (“100 Let Revolutsii” Kto Pobedil?), **Kazaki Za Kamnem**, № 4 (10) Kasım – Aralık, 2017.

Gagalova, L., Gazetenin Olması ve ya Olması (Bit İli Ne Bit Gazete Ahıska), **Ahıska**, № 1 (47), 31 Ocak 2005.

Gagalova, L., Ahıska – Kazakistan’da İlk Ve Tek Türk Gazetesi, (Ahıska Pervaya I Edinstvennaya Gazete Turkov Ahıska), **Ahıska**, № 10 (56), 31 Ekim 2005.

Gasanova, M., Yuvarlak Masa, Medya’nın Halkla Yaşaması (Krugly Stol, Posvyashennyy Sblizheniyu SMİ S Nadordom), **Jiyana Kurd**, Kasım-Aralık 2005.

Kadırbekov, N., Azerbaycanlıların Zorunlu Sürgünü (Nasılstvennaya Deportatsiya Azerbaycantsev) **Znanya Truda**, Taraz, 2014.

Karasik, V., Shalom’dan Shaloma’ya Kazakistan’ın Yahudi Basını, 1990-2001 (SHALOMA” DO “SHALOMA” Yevreyskaya pressa Kazakhstana 1990-2001, **Vestnik**, №23(308), 13 Kasım 2002.

Kencalin, C., Kazakistan’da Etnik Basının Rolu (Rol Etnicheskikh SMİ V Kazahstane), **Kazak Gazetleri**, 11 Ocak 2016.

Kuçma, L., Seçildiğiniz İçin Tebrik Ediyoruz! (Vitaemo Vas Z Obrannyyam!) **Ukrainski Novini**, №1, 14 Temmuz 1994.

Mamedoğlu, R., Ahıska’nın Problemi Bizim Problemdir, **Ahıska Gazetesi**, 31 Ocak 2005.

Mamedoğlu, R., Benim Düşüncelerim, **Ahıska Gazetesi**, №4, 29 Ekim 2010.

Margulov, A. H., Ulusal Azınlık Basınının Modern Aşamadaki İşleyişi (Funksionirovaniye pressy natsional'nykh men'shinstv na sovremennom etape), **Donetsk Sosyal Eğitim Enstitü Drgisi**, Cilt 6, 2010.

Mazuka, L., Kazakistan'da Yabancı Ukraynalılar: Geçmiş Ve Bugün. (Kazakistan'daki Ukrayna Yıllara Göre) (Zakordonne ukrayinstvo v Kazakhstani: istoriya ta suchasnist'. (Do roku Ukrayiny v Kazakhstani) //Stratehichni priorytety), **Strategiçni Prioritet**, №3 (8), 2008.

Mutuzkova, E., Kulturnaya İdentiçnost: K Opredeleniyu Ponyatiya, **Vestnik Baltiyskogo Federalnogo Univeristeta Im. İ. Kanta. Seriya: Filologiya, Pedagogika, Psihologia**, №2. Kaliningrad, 2014.

Mçedlov, M, P., Relegioznaya İdentiçnost. O Novıh Problemah V Mejtsevilizatsionnih Kontaktah, Rusya, **Sosyologičeskiye İsledovaniya – Dergi** № 10, 2006.

Nadırov, K.N., “Kurdistan” Şimdi “Kurde Zane” (“Kurdistan” teper – “Kurde Zane”), **Kurde Zane**, Ocak 2003.

Nazarbayev, N., Biz Güçlü Bir Ağacın Dallarıyız (Mı- Vse Vetvi odnogo Moguchego Derev), **Akbars**, № 6, 12 Aralık 2008.

Nugmanov, O., Bu Dünyada Vatandan Güzel Yer Yoktur, (Net prekrasnogo mesta v etom mire chem Rodina), **Kızılordinskiye Vesti**, 16 Aralık 2017.

Ravensteyn, E., The Laws of Migration: Second Paper, **Journal of The Royal Statistical Societ**, № 52, 1889.

Ravenstein, E., The Laws of Migration, **Journal of the Statistical Society of London**, 1885.

Safran, W., Diasporas in Modern Societies: Myths Of Homeland And Return, **Published By University Of Toronto Press Scholarly**, 1991.

Seferov, R., ve Akış, A, Kafkaslar'dan Sürgün Bir Toplumun Bitmeyen Göçü: Çanakkale'de Ahıska Türkleri, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2015.

Topal, M., Balkanlarda Bir Modernleşme Örneği: Rusçuk, (**dergipark.gov.tr**) **Mavi Atlas**, 4, 2015.

Turlıbekova, A, M, Kazakistan'da Sosyalist İnşaatı'nın İşasında Alman Nüfusunun Kültürü (Kul'tura Nemetskogo Naseleniya Na Etape Sotsialisticheskogo Stroitel'stva V Kazakhstane), **İzvestiya Vuzov**, İvanova, 2017.

Viyahvskaya, V., Yuldaş Azamatov: 70 Yaşımdayım Ama 50 Gibi Hissediyorum!, (Yuldash Azamatov: Mne 70, a chuvstvuyu sebya na 50!), **Kazahstanskaya Pravda**, 7 Haziran 2017.

Vizir, D., “Kurdistan” Gazetesi 15 Yaşında (15 Let Gazete “Kurdistan”), **Jiyana Kurd**, Ekim-Kasım 2006.

Yevtuh, V., Kültürlerarası Diyalog: Polietnik Toplamlarının İntegral Gelişiminin Etkin İnşası (Mezhkul'turnyy dialog: effektivnyy konstrukt integrirovannogo razvitiya polietnicheskikh obshchestv), **Politiçeskiy Menendcment**, № 3 (36), 2009.

GENEL NÜFUS SAYIMI SONUÇLARI

Dünyanın Halklarının Sayısı Ve Dağılımı, Moskova (Chislennost' i raspredeleniye narodov mira), 1962.

Kazakistan Cumhuriyetin Nufus Sayımı (Perepes Kazahstana), 2016.

Sovyetler Nüfus Sayımı (Perepes Naseleniya SSSR), Moskova, 1897-1905.

Sovetler Nüfus Sayımı, Kazak ASSR. Kırgız ASSR, s. 16-35, Özbek SSR, s. 17-36 (Perepis' naseleniya SSSR; Kazakhskaya SSR, Kirgizskaya SSR, s.16-35 Uzbekskaya SSR, s 17-36), Moskova, 1926-1928.

Sovetler Nufus Sayımın Sonucu (Rezul'taty perepisi naseleniya SS), 1970.

1999 Kazakistan Cumhuriyetin Kısa Nüfus Sayımın Sonuçları (Itogi perepisi naseleniya Respubliki Kazakhstan 1999), Ed A.A. Smaylov, Kazakistan Cumhuriyetin İstatistik Kurumu, Almatı, 1999.

Kazakistan Nüfus Sayımının Sonuçları (Perepes Naselenya Kazahstana), Almatı, 2001.

ANAYASA

Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası (Konstitutsya Respublíki Kazahstan), 1997.

Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası (Konstitutsya Respublíki Kazahstan), Astana. 2008.

Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası (Konstitutsya Respublíki Kazahstan), – 39. Madde, 2. Bendi. Astana, 2017.

Kazakistan Cumhuriyetinin 11 Temmuz 1997’da (24 Mayıs 2018 İtibariyle Değişiklik Ve İlavelerle) 151-I Nolu “Kazakistan Cumhuriyetinde Diller Hakkında” Anayasası, Zakon Respublíki Kazakhstan ot 11 iyulya 1997 goda № 151-I O yazykakh v Respublike Kazakhstan (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 24.05.2018 r.) 24 Mayıs 2018.

BELGE VE RAPORLAR

“The Order of NKVD № 00447 “On the Operation of Repression against anti-Soviet elements. The Far East. 1937—1948”, Moskow, 31.07.1937.

SSCB Halk Komiserleri Konseyi'nin Ve Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler) Kararı: № 2056- 933. – 26 Austos 1941 Ulkede Volga, Saratov Ve Stalingrad Bölgelerinde Yaşayan Almanlar Sürmesi (Göç Edilmesi) Hakkında (Sovet Narodnykh Komissarov\Soyuza SSR i TSK VKP (b) \ Postanovleniye № 2056-933). Moskova 26.08.1941

SSCB Halk İşleri Komiserinin İçişleri Emri № 001158- 27 Austos 1941 “Povolciye, Saratov Ve Stalingrad Bölgelerinden Almanların Göç Edilmesi (Sürülmesi) Hakkında”;

№ 21-60, 28 Austos 1941 SSCB Yüksek Sovyeti Presidyumu (Prikaz narodnogo komissara vnutrennikh del № 001158 “O meropriyatiyakh po provedeniyu operatsii po pereseleniyu nemtsev iz Respubliki Nemtsev Povolzh'ya, Saratovskoy i Stalingradskoy oblastey”)Moskova, 27.08.1941.

Kazakistan 2030 Kalkınma Stratejisi (Strategii Kazahstana do 2030 goda), 1997.

Latin Alfabesinden Rusça Grafiklere Göre Alfabeye Tatrcayı Çevrilmetesi (Perehod Ot Latinitse K Kerilitse) Tatar SSCB, 1939.

Source: Treaties and Other International Agreements of the United States of America 1776-1949. Compiled under the direction of Charles I. Bevans LL.B. Assistant Legal Advisor Department of State. Volume 3 Multilateral 1931-1945.Department of State Publication 8484. Washington, DC: Government Printing Office, 1969.

İNTERMET SAYFALARI

Aben, A., “Etno-Kültürel Çeşitlilik ve Kazakistan Modeli (Analiz)., Kazakistan”, <<http://www.kazakistan.kz/etno-kulturel-cesitlilik-kazakistan-modeli-analiz/>> (Erişim tarihi: 29.06.2018).

“Adolf Artsişevskiy”, <<http://scicenter.online/russkaya-literatura-scicenter/adolf-artsishevskiy-49911.html>> (Erişim tarihi: 19.10.2018).

“Ahıska Türkleri”

<<http://www.zaimogluturizm.com.tr/zaimoglu-tarihcesi/>>. (Erişim tarihi: 18.11.2016).

“Ahıska Sürgünü Yıldönümü”, <<http://www.abhazhaber.com/haber/955/ahiska-surgunu-yildonumu#.W1WiFNUzbIV/>> (Erişim tarihi: 26.12.2016).

“Asharq al Awsat”, <<https://aawsat.com/english/home/page/1005421>>
ve <<http://www.nettime.org/Lists-Archives/nettime-fr-0303/msg00137.html>>
(Erişim tarihi: 12.01.2019).

Ayagan, B ve Şaymerdenova, M., “1979 Yılında Tselinograd'daki Olaylar” (Sobytiya V Celinograde V 1979 Godu), <<http://bibliotekar.kz/istoriki-kazahstana-za-9-klass-nachalo-x/3-sobytiya-v-celinograde-v-1979-godu.html>> (Erişim tarihi: 14.01.2018).

“Azerbaycan Gazetecisi: Benim Kalbim Kazakistan’da Kaldı”, (Azerbajdzhanskaya Zhurnalistka Moe Serdce Ostalos V Astane) <<http://vesti.az/socium/azerbajdzhanskaya-zhurnalistka-moe-serdce-ostalos-v-astane-220155>> (Erişim tarihi: 20.06.2016).

“Beyaz Ordu Nedir?”, <<http://www.wikiyours.com/makale/beyaz-ordu>> (Erişim tarihi: 21.06.2018).

Bondarenko, S., “Utanç Verici Sorular, 1937 Büyük Terör Nedir? Sürgünler Niçin Düzenlendi? Stalin Şahsen Kendimi Kursuna Dizme Emirleri Veriyordu?” (Stydnyye voprosy pro 1937 god Chto takoye Bol'shoy terror? Dlya chego byli nuzhny repressii? Stalin lichno otdaval prikazy o rassstrelakh?),

<<https://meduza.io/feature/2017/07/30/stydnye-voprosy-pro-1937-god>> (Erişim tarihi: 30.07.2016).

“Canub Carçileri”, <<http://nikgroup.kz/zhanub-zharchilari/>> (Erişim tarihi: 10.01.2017).

“Canudiy Kazakistan 24. Yıdönümüdü Kutladı” (Dvadtsatiletniy yubiley otmetila oblastnaya gazeta “Zhanubiy Kozogiston”), <https://www.inform.kz/ru/dvadcatiletniy-yubiley-otmetila-oblastnaya-gazeta-zhanubiy-kozogiston_a2417330 > (Erişim tarihi: 28.01.2017).

“Çarlık Rusya'sının Yeniden Yerleşim Politikası: Aşamalar, Sonuçlar” (Pereselencheskaya Politika Tsarskoy Rossii: Etapy, Itogi), <<https://studopedia.org/9-28540.html>> (Erişim tarihi: 19.06.2018).

“Dar Al-Hayat Enformasyon Merkezi” (Markaz Maelumat Dar Alhaya), <<http://www.alhayat.com/data-center>> (Erişim tarihi: 11.01.2019).

“Deportatsia”, <https://petroleks.ru/dictionaries/dict_big_law6.php> (Erişim tarihi: 26.06.2018).

“Devlet Gazetesi Kore İlbo” (Respublikanskaya Gazeta Kore İlbo), <assembly.kz/sites/default/files/respublikanskaya_gazeta_kore_ilbo_rusdoc_0.doc> (Erişim tarihi: 22.04.2017).

“Diaspora”, <<http://eleven.co.il/diaspora/communities/10158/>> (Erişim tarihi: 15.04.2018).

“El Correo Del Golfo” , <<https://elcorreo.ae/actualidad>> (Erişim tarihi: 12.01.2019).

“Fakulte tarihi”, <<http://www.kaznu.kz/ru/16103>> (Erişim tarihi: 05.04.2017).

Florov, V., “Kürtler” (Kurdı), <<http://frolov-vlad.narod.ru/kurd.htm>> (Erişim tarihi: 25.06.2018).

“Gazetecilik Kulübü Ve Karaganda Bölgesinde Açıldı” (Sozdan Klub Zhurnalistov İ Ekspertov Pri Ank Karagandinskoy Oblasti), <<http://assembly.kz/ru/news/sozdan-klub-zhurnalistov-i-ekspertov-pri-ank-karagandinskoy-oblasti-0>> (Erişim tarihi: 10.07.2018).

Georgy, P., “Büyük Terörü Otokratlara Neler Öğrettiği” (Chemu Bol'shoy Terror Nauchil Avtokratov), <<https://inosmi.ru/social/20170824/240103894.html>> (Erişim tarihi: 05.07.2018).

Gök, Ö., “Bolşevikler Doneminde Kulaklar Dekulakizasyon”, <<http://kafkassam.com/bolsevikler-doneminde-kulaklar-dekulakizasyon.html>> (Erişim tarihi: 1.07.2018).

Gürcistan Meshet Türklerin Ülkesine Geri Dönmelerine Yükümlendi” (Gruziya Vypolnila Obyazatel'stva Po Repatriatsii Turok-Meskhetintsev), <<http://www.panarmenian.net/rus/news/174947/>>. (Erişim tarihi: 10.12.2016).

“Güney Kazakistan Asambesi İçerisinde Gazeteci Kulübü” (Pri Yuzhno Kazaxstanskoj Assamblee Sozdan Klub Zhurnalistov), <<https://otyrar.kz/2016/01/pri-yuzhno-kazaxstanskoj-assamblee-sozdan-klub-zhurnalistov/>> (Erişim tarihi: 09.07.2018).

“Güney Kazakistan'ın Uzbeksleri: Dün ve Bugün” (Uzbeki Yuzhnogo Kazakhstana: Vchera İ Segodnya), <<http://www.fergananews.com/articles/6691>> (Erişim tarihi: 22.12.2017).

“Qazaxıstanda Azərbaycan Diasporunun “Turan Xaqanı” Qəzeti Nəşr Ediləcək”, <<http://apa.az/diaspor/qazaxistanda-azerbaycan-diasporunun-turan-xaqani-qezeti-nesr-edilecek.html>> (Erişim tarihi: 28.07.2016).

“Halkların 1937-1956 Yıllarında Kazakistan Topraklarına Göçü” (Pereseleniye Narodov Na Territoriyu Kazakhstana V 1937-1956 Gody), <<http://biofile.ru/his/29792.html>> (Erişim tarihi: 13.07.2018).

“Hakkımızda”, (O Nas) <<http://daz.asia/ru/o-nas/>> (Erişim tarihi: 08.07.2016).

“Hawlati”, <<http://hawlati.co/>> (Erişim tarihi: 12.01.2019).

“Her Zaman Hatırlayın, Asla Böyle Bir Trajedinin Tekrarlanmasına İzin Vermeyin, Bunlar İnsanların Anılarında Yaşamalı” (Pomnit' Vsegda, Chtoby Nikogda Ne Dopustit' Povtoreniya Tragedii, Chtoby Skorbnyye Uroki Istorii Vsegda Zhili V Pamyati Naroda), <https://www.inform.kz/ru/pomnit-vsegda-chtoby-nikogda-ne-dopustit-povtoreniya-tragedii-chtoby-skorbnnye-uroki-istorii-vsegda-zhili-v-pamyati-naroda_a2663552> (Erişim tarihi: 29.06.2018).

“Homodor Soykırımı. Stalin Yedi Milyon Ukraynalıları Nasıl Öldürdü”, <<http://www.solakkedi.com/dunyanin%20civisi/holodomor/001.html>> (Erişim tarihi: 03.07.2018).

“Kazak Almanların Gazetesinin Yıldönümü”, (U Gazety Nemtsev Kazakhstana Yubiley),
 <<http://rusdeutsch.ru/Nachrichten/8439>> (Erişim tarihi: 18.02.2016).

“Kazakistan Gazetesi Deutsche Allgemeine Zeitung 50. yıldönümünü kutluyor”
 (Kazakhstanskaya Gazeta Deutsche Allgemeine Zeitung Otmechayet 50 Letiye),
 <<http://www.rusdeutsch.ru/Nachrichten/8403>> (Erişim Tarihi: 14.06.2016).

“Kazakistan Ve Yahudiler” (Jews and Kazakhstan),
 <<http://bukharianjewishcongress.org/kazakhstan/1086-jews-and-kazakhstan>> (Erişim
 tarihi: 08.01.2018).

“Kazakistan Yahudileri Nereye Kayıp Oldular” (Kuda İschezli Evrei Kazakhstana),
 <<http://meta.kz/382396-kuda-ischezli-evrei-kazakhstana.html>> (Erişim tarihi:
 22.04.2018).

“Kazakistan”, <<http://eleven.co.il/diaspora/regions-and-countries/15520/>>
 (Erişim tarihi: 19.01.2018).

“Kazakistan'daki ulusal okullar” (nacionalnye Shkoly V Kazaxstane),
 <<http://koresaram.kz/nacionalnye-shkoly-v-kazaxstane/>> (Erişim tarihi: 18.09.2017).

“Kazakistan'daki Ukrayna Diasporası” (Ukrayinskaya Diaspora V Kazahstane)
 <http://nado.znate.ru/Украинская_диаспора%20в%20Казахстане>
 (Erişim tarihi: 19.09.2017).

“Kazakistan Tarihi” (İstoriya Kazahstana) <<https://infourok.ru/shpargalka-po-istorii-kazahstana-dlya-ent-rus-2624258-page1790.html>> (Erişim tarihi: 19.04.2018).

“Kazakistan'da Sosyodemografik Süreçler (1897-1992)” (Sotsial'no Demograficheskiye Protsessy V Kazakhstane (1897-1992 gg.)
<http://e-history.kz/ru/project/view/8?type=contents&material_id=170> (Erişim tarihi: 20.04.2018).

“Kazakistan Topraklarında 11 Toplama Kampı Vardı” (Na Territorii Kazahstana Deystvovalo 11 Konclagerey), <https://www.inform.kz/ru/na-territorii-kazahstana-deystvovalo-11-konclagerey_a2781890> (Erişim tarihi: 27.06.2018).

“Kazakistan Siyası Baskılar Yüzünden Canverenleri Anıyor”,
<<http://www.haber3hilal.com/dunya/kazakistan-siyasi-baskilar-yuzunden-canverenlerini-aniyor-h23708.html>> (Erişim tarihi: 27.06.2018).

“Kazakistan'da 140 Etnik Grup Ve 46 Dini Topluluk Uyum Ve Dostluk İçinde Yaşamakta - N. Nazarbayev”, (Nazarbayev: Kazakhstane V Soglasii I V Druzhbe Jivut 140 Etnosov)
<www.zakon.kz/182845-v-kazakhstane-v-soglasii-i-v-druzhbe.html> (Erişim tarihi: 20.05.2018).

“Kazakistan Halklar Asambesinin Yılı 2015 Yılı İlan Edildi” (Godom Assamblei Naroda Kazakhstana Obyavlen 2015 God), <<http://www.kst.adilet.gov.kz/ru/node/94865>> (Erişim tarihi: 28.05.2018).

“Kazakistan Asambesinin Gazeteciler ve Uzmanlar Kulübü” (Klub Zhurnalistov I Ekspertov ANK), <<http://assembly.kz/ru/klub-zhurnalistov-i-ekspertov-ank>> (Erişim tarihi: 04.07.2018).

“Kazakistan Hükümeti Medyayı Desteklemek İçin Ne Kadar Para Harcıyor?”, <<http://www.ca-portal.ru/article:15953>> (Erişim tarihi: 14.07.2018).

“Kazakistan’daki Korelilerin Edebiyeti Hakkında” (O Literature Koreytsev Kazakhstana), <http://world.lib.ru/k/kim_o_i/11rtf.shtml> (Erişim tarihi: 20.08.2016).

“Kazakistan Korelileri Edebiyatı Hakkında” (O literature koreytsev Kazakhstana) <<http://zzref.ru/literature-koreicev-kazahsta.html>> (Erişim tarihi: 23.01.2017).

“Kazakistan’da Barış İçinde” (Kazakhstane V Soglasii I V Druzhbe), <www.zakon.kz/182845-v-kazakhstane-v-soglasii-i-v-druzhbe.htm> (Erişim tarihi:11.07.2018).

“Kazakistan Tatarlar Ve Başkurtlar Derneğinin Gazetesi Yayınlamaya Başladı” (Assotsiatsiya Tatar İ Bashkir Kazakhstana Pristupila K İzdaniyu Svoey Gazety) <<https://www.tatar-inform.ru/news/2013/08/07/371134/>> (Erişim tarihi: 07.04.2016).

“Kazakistan’daki Azerbaycanlılar” (Azerbaydzhantsy v Kazakhstane), <<http://e-history.kz/ru/publications/view/1111>> (Erişim tarihi: 26.08.2016).

“Kazakistan’daki Kürtler”, (Kurdı Kazakhstana),

<http://ru.encyclopedia.kz/index.php/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B4%D1%8B_%D0%B2_%D0%9A%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%85%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B5> (Erişim tarihi: 11.06.2016).

“Kazakistan’daki Yahudi Cemaati” (Yevreyskaya Obshchina Kazakhstana: İstoriya İ Sovremennost) <<http://jewseurasia.org/page18/news15650.html>> (Erişim tarihi: 18.01.2018).

“Karataev Fadreddin Abdinaviyevich” (Karataev FAdreddin Abdinaviyevich), <<http://www.parlam.kz/ru/blogs/karataev/Biography>>. (Erişim tarihi: 17.07.2018).

“Karlağ’ın Uğursuz Mirası”, (Zloveshhee Nasledie Karlaga), <<https://www.zakon.kz/227789-zloveshhee-nasledie-karlaga.html> Erişim Tarihi> (Erişim tarihi: 01.06.2018).

Kaymetova, İ., “Kazakistan Asambe İçinde Olna Gazetecilik Külübü 4 Semener Düzenledi” (Klub Zhurnalistov Pri ANK Organizoval 4 Mezhdunarodnykh Seminara) <<https://strategy2050.kz/ru/news/16125>> (Erişim tarihi: 11.07.2018).

“Kore İlbo Gazetesi Nedir?” (A Chto Za Gazeta Takaya Kore Il'bo?), <https://vk.com/topic-4870282_8561773> (Erişim tarihi: 14.08.2016).

Kim, K., “Vladimir Efimovich Son’un 70. Yıldönümü” (Ostroye Pero I Tonkaya Natura: K 70-Letiyyu Vladimira Yefimovicha Sona), <<http://www.arirang.ru/news/2012/12067.htm>> (Erişim tarihi: 01.08.2016).

“Rusya Federasyonunda Etnik Kore'lerin Sürümleri” (Izdaniya Etnicheskikh Koreytsev V Rossiyskoy Federatsii), <<http://www.arirang.ru/about/art1.htm>> (Erişim tarihi: 30.08.2016).

“Kore İlbo Gazetesi Hakkında”, (O Gazete Kore İlbo), <<https://docs4all.com/620133/>> (Erişim tarihi: 30.08.2016).

“Kozmopolit”, <<http://rehes.org/doc-list/bulleten-72014.doc>> (Erişim tarihi: 05.02.2018).

“Kürtler Kimdir” (Kto Takiye Kurdı), <http://www.aif.ru/dontknows/file/kto_takie_kurdy> (Erişim tarihi: 18.06.2017).

Li, G., “Rusya ve BDT’teki Korelilerin Gelenek Görenekleri” (Obychai İ Obryady Koreytsev Rossii İ SNG), <http://world.lib.ru/k/kim_o_i/a11.shtml> (Erişim tarihi: 19.11.2017).

Li, N., “Kazakistan’a Ve Özbekistan’a Korelilerin Gelmesi” (Poyavlenie Korejce V Uzbekistane İ Kazaxstane), <<http://koresaram.kz/poyavlenie-korejcev-v-uzbekistane-i-kazaxstane/>> (Erişim tarihi: 20.04.2017).

“Lider Gazeteciler Kulübü” (Klub Vedushchikh Zhurnalistov) <<http://dostyk.zhetisu.gov.kz/pages/19/>> (Erişim tarihi: 08.07.2018).

Nazarbayev, N., “Tek Vatan, Tek Kader, Tek Cumhurbaşkanı”, <<http://www.fireman.kz/news/6052.html>> (Erişim tarihi: 17.01.2017).

“Neden 1979’da Kazaklar Ayaklandı” (Pochemu V 1979 Godu Kazakhi Vosstali Protiv) <<http://http://russian7.ru/post/pochemu-v-1979-godu-kazakhi-vosstali-protiv/>> (Erişim tarihi: 19.01.2018).

“On Yedi Bin Ahıska Türküsü Kars’a Geliyor”, <<http://www.serhattv.com.tr/haber/254017/17-bin-ahiska-turku-karsa-geliyor.html>> (Erişim tarihi: 16.12.2016).

“O proekte”, <<http://gagauzinfo.md/index.php?do=static&page=a1.>> (Erişim tarihi: 11.01.2019).

“Osmanlı Devleti Dağılma Donemi”, <<http://www.ataturkdevrimleri.com/yazi-523-ataturk-un-turk-dili-ile-ilgili-yaptigicalismalar.html>> (Erişim tarihi: 17.11.2016).

“Özbekistan Fergana Olayları”, <<https://www.ahiska.net/makale/3326/65/ozbekistan-fergana-olaylari>> (Erişim tarihi: 18.11.2016).

“Prinuditelnoye Pereseleniye (Deportatsiya). Narodov V SSSR”, <<https://ria.ru/spravka/20140421/1004857138.html>> (Erişim tarihi: 1.12.2016).

Rogers, C., ve Campbell, L., “Endangered Languages”, s. 3.

<www.academia.edu/10169954/Endangered_Languages_in_press_> (Erişim tarihi: 11.01.2019).

“Rus Almanlar Arasında Göç Süreçleri. Urallar, Sibiry, Steppen Krai Ve Türkistan'ın Gelmeleri. Göç” (Migratsionnyye protsessy sredi rossiyskikh nemtsev. Osvoyeniye Urala, Sibiri, Stepnogo kraya i Turkestana. Emigratsiya),
 <<http://oldgeschichte.rusdeutsch.ru/?hist=1&hmenu01=29&hmenu0=4>> (Erişim tarihi: 25.11.2017).

Safargaliyeva, S., “Victoria – Zafer” Demek” (viktoriya Znachit Pobeda),
 <<http://tatar-congress.org/ru/yanalyklar/viktoriya-znachit-pobeda/>> (Erişim tarihi: 18.04.2016).

“Sik Yan Von”,
 <<http://el.kz/kz/news/archive/content-28784>> (Erişim tarihi: 15.07.2016).

“Stalin'in Ölümü Komünist Soykırımını Engelledi”,
 <<https://inosmi.ru/russia/20130116/204691664.html> > (Erişim tarihi: 19.01.2018).

Steller, G., “Sibiry Pertopavlovsk ve Kazakistan Almanları”, (Sibir Petropavlovsk I Kazahstanskiye Nemtsi),
 <<http://library.ikz.ru/georg-steller/aus-sibirien-2013-2005/melehin-m.m.-petropavlovsk-kazahstan-nemcy-na>> (Erişim tarihi: 26.01.2018).

Şap, İ., “Büyük Terör” (Bolshoi terror) <<http://parnasse.ru/prose/essay/history/otryvok-2-bolshoi-terror.html>> (Erişim tarihi: 10.07.2018).

“Tatar Basının Tarihi” (İstoriya Tatarsoy Periodicheskoy Pechati),

<http://wiki-org.ru/wiki/История_татарской_периодической_печати > (Erişim tarihi: 17.04.2016).

“Tehcir”,

<<https://www.seslisozluk.net/tehcir-nedir-ne-demek>>. (Erişim tarihi: 25.06.2018).

“T. G. şevçenko Kazakistan’da”, <<http://bibliotekar.kz/istorija-kazahstana-za-8-klass-hviii-v-1/6-t-g-shevchenko-v-kazahstane.html>> (Erişim tarihi:20.04.2018).

“The Filipino Time”, <<https://filipinotimes.net/>> (Erişim tarihi: 13.01.2019).

“The World Factbook, United Arab Emirates”,

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>>

(Erişim tarihi: 13.01.2019).

“The Gulf Today”,

<<http://gulftoday.ae/portal/33e30171-2e36-4545-99a2-74e7c23f2a2a.aspx>> (Erişim tarihi: 13.01.2019).

“Turan Times: Hedef - Her Zaman Talepte Olmak” (Turan Times Zadacha Byt Vsegd Vostrebovannym),

<https://www.inform.kz/ru/turan-times-zadacha-byt-vsegda-vostrebovannym_a2481342

> (Erişim tarihi: 17.06.2016).

“Turkler” (Turki), <<http://tyurki.weebly.com/10581091108810821080.html>> (Erişim tarihi: 10.12.2016).

“Ukraynalılar Kazakistan’da” (Ukraintsi V Kazahstane),

<http://ru.encyclopedia.kz/index.php/Украинцы_в_Кazahстане#cite_note-16> (Erişim tarihi: 26.09.2017).

“Über Die Daz”, <<http://daz.asia/ueber-die-daz/>> (Erişim tarihi: 29.06.2016).

Volkov, P., “Brut Innokentyeviç Hakkında” (O Brut Innokentyeviche),

<<http://www.arirang.ru/news/2012/12093.htm>> (Erişim tarihi: 23.07.2016).

Zeyrek, Y., “Ahıska’nın Tarihi”,

< http://www.ahiska.org.tr/?page_id=1839> (Erişim tarihi: 23.11.2016).

Zanfrini, L., “Societa Multietnica”,

<http://impresa-stato.mi.camcom.it/im_37-38/zanfrini.htm> (Erişim tarihi: 13.12.2018).

“1937-1956 Yıllar Arasında Kazakistan Topraklarına Halkların Göçü”,

<<http://biofile.ru/his/29792.html>> (Erişim tarihi: 17.07.2016).

ÖZET

Bu araştırmada, Kazakistan’da etnik basının hangi faktörlerden dolayı ortaya çıktığı, azınlıklar için ne gibi önem taşıdığı ve ayrıca bir ulus devletin sınırları içerisinde yaşayan azınlıklar etnik gazeteler tarafından nasıl kontrol edildiği incelenmiştir. Bu çalışma, Çarlık Rusya döneminden başlayıp Kazakistan Cumhuriyet’in bağımsızlığının 27. Yıl dönümüne kadar kapsamaktadır.

Çalışma temel olarak etnik gazetelerin Sovyetler ve bağımsız Kazakistan’da iki farklı yönetim sistem içerisinde nasıl geliştiğine dayanarak hazırlanmıştır. Bu araştırmada Etnik gazetelerin ortaya çıkış süreci, bunun yanında azınlıkların nasıl oluştuğu, devlet tarafından ne gibi siyasi politikalar uygulandığı üç bölümde ele alınmıştır. Tezin birinci bölümünde etnik gazeteciliğe tanım vermeden önce ulus devlet tanımı üzerine diaspora, etik grup ve etnik medya kavramları incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Kazakistan’ın etnik gruplara yönelik politikası ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Sovyetler döneminden bu yana Kazakistan’da çıkan bazı etnik gazeteler ele alınarak, genel durumu ortaya koyulmuştur. Yukarıda üç bölümde yapılan incelemeden azınlıkların ve etnik gazetelerin günümüzde bir ulus devlet içerisinde önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma sırasında Sovyetler döneminden başlayıp günümüze kadar etnik gazetelerin, azınlıkların iletişim aracı olmasının yanında ulus devlet tarafından etnik grupları kontrol altında tutan bir araç haline geldiği sonuca varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan, Etnik Basın, Azınlık Basını, Etnik Grup, Diaspora, Siyasi Baskı, Sürgün, Göç, Asamble.

ABSTRACT

This thesis analyzes the questions of which factors led the appearance of ethnic media in Kazakhstan, what importance ethnic media has for minorities and how it affects minorities in the framework of nation-state. The scope of the thesis includes the situation of ethnic media between the period of the Russian Empire and today.

The thesis mainly focuses on the question of how ethnic newspapers developed in the Soviet Union and the post-Soviet Kazakhstan. It discusses not only the process of the development of ethnic newspapers but also the formation of minority group and the state's minority policies. Chapter One gives information about the concepts of nation-state, diaspora and ethnic media before explaining the definition of ethnic news agencies. Chapter Two focuses on Kazakhstan's policies towards ethnic groups. Chapter Three discusses the general situation of ethnic media, analyzing some ethnic newspapers published in Kazakhstan from the Soviet era to today. In the part of conclusion, I will emphasize that minorities and ethnic newspapers play an important role in Kazakhstan as a nation-state today and that ethnic newspapers is minorities' tool of communication. At the same time, ethnic newspapers have been the nation-state's tool to control ethnic groups since the Soviet era.

Key Words: Kazakhstan, Ethnic News Agencies, Minorities Media, Ethnic Group, Diaspora, Political Repression, Deportation, Exile, Migration, Assembly

EKLER

Ek 1: 2013'te Lider Medya İçin Harcanan Para

Medya Adı	Tenge biriminde harcanan para	Dolar biriminde harcanan para
Anonim Şirket Respublikanskaya Teleradiokorparatsia “Kazakistan”	15 milyar 582 milyon tenge	85,3 milyon dolar
Anonim Şirket “Agenstvo Habar”	10 milyar 907,4 milyon tenge	59,7 milyon dolar
Anonim Şirket Cümhuriyet Gazetesi “Yegemen Kazahstan”	380 milyon tenge	2 milyon dolar
Cumhuriyet gazetesi “Kazakistanskaya Pravda”	300 milyon tenge	1,64 milyon dolar
Anonim Şirket Respublikanskaya Teleradiokorparatsia “Kazahstan”, “Kazinform” ajansı	289 milyon	1.58 milyon dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Kazak gazeteleri”	132,5 milyon tenge	726 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Cas Orken”	94 milyon tenge	515 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Aykın Gazeta”	35 milyon tenge	191,7 bin dolar

Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “MIA “KazTAG”, “KazTAG” ajansı	30 milyon tenge	164,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı Mediacorp “Zan”, “Zan” gazetesi	28 milyon tenge	153,4 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı Mediacorp “Zan”, “Yuridiçeskaya gazeta”	28 milyon tenge	153,4 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Liter” gazetesi	25 milyon tenge	136,9 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Tolgay”, “Alaş Aynası” gazetesi	25 milyon tenge	136,9 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “İzdatelstvo Vremya”	25 milyon tenge	136,9 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Alem BG”, “Tsentrāl Aziya Monitor”	20 milyon tenge	109,5 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Calın” dergisi	20 milyon tenge	109,5 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Megapolis” Gazetesi	20 milyon tenge	109,5 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı Radaksiya gazetı “Ekxpress-K”	15 milyon tenge	82.1 bin dolar

Cümhuriyetçi Halk dernekleri “Soyuz Pisateley Kazahstana”, “Kazak edebiyeti” dergisi	15 milyon tenge	82.1 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Delovaya Nedelya” gazetesi	15 milyon tenge	82.1 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı Bölgesel Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, “halık sözü” gazetesi	15 milyon tenge	82.1 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Yur.Info” şirketi, “Zakon.kz”	15 milyon tenge	82.1 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “AMANAT MEDIA”, “Cas Kazak” gazetesi	15 milyon tenge	82.1 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı Mecdunarodnaya Gazeta “Türkestan”	14 milyon tenge	76,7 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Argument i faktı v Kazahstane”	10 milyon tenge	54,7 bin dolar
Topluluk Birliği Ukrainskiy Kulturniy Tsentri “Vatra”, “Ukrainskiye Novini” gazetesi	10 milyon tenge	54,7 bin dolar
Tüzel Kişiler Birlikleri, KAZAKİSTAN ALMAN KAMU BİRLİĞİ DERNEĞİ “Vozrocdeniye”, “DAZ” gazetesi	10 milyon tenge	54,7 bin dolar

Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Redaksiya gazetı Kore ilbo Kz”	10 milyon tenge	54,7 bin dolar
Topluluk vakfı “Fond razvitiya kazahskogo İnternet-pronstraanstva”, “Abay İnform” “Abay” sitesi	10 milyon tenge	54,7 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Delovoy Mir Astana”, “Otbasım” gazetesi	10 milyon tenge	54,7 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Kazakhstan Today Media Group”, “Kazakhstan Today”, eformasyon ajansı	10 milyon tenge	54,7 bin dolar
“Komsomolskaya pravda v Kazahstane” gazetesi	10 milyon tenge	54,7 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Biznes Mediya” grupa kompaniy, “Delovoy Kazakhstan” gazetesi	9 milyon tenge	49,3 bin dolar
Cümhuriyetçi Halk dernekleri “Soyuz Pisateley Kazahstana”, “Prostor” dergisi	8.5 milyon tenge	46.5 bin dolar
Cümhuriyetçi Halk dernekleri “Soyuz Pisateley Kazahstana”, “Culdız” dergisi	8.5 milyon tenge	46.5 bin dolar

Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı RNG “Cas Kazak uni”	8 milyon tenge	43,8 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Kazakhstan Zaman”, Kazakhstan Zaman” gazetesi	8 milyon tenge	43,8 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Delovoy Mir Astana”, “Delovoy Mir” dergisi	7 milyon tenge	38,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Alteco Partners”, “Kursiv” gazetesi	7 milyon tenge	38,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Novoye Pokoleniye”, “Novoye Pokoleniye” gazetesi	7 milyon tenge	38,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “D.M.+Profit”, “Voprosı dokumentooborota”	7 milyon tenge	38,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı, “Örken-RK”, “Örkeniyet” dergisi	7 milyon tenge	38,3 bin dolar
“Exclusive” site	7 milyon tenge	38,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Laureat Media”, “Panorama” gazetesi	7 milyon tenge	38,3 bin dolar

Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “İzdatelskiy Dom Kapital”, “Kapital” gazetesi	6.87 milyon tenge	37.6 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Araştırma Akademi Merkezi”, “ İzvestiya NAN RK” dergisi	6 milyon tenge	32,8 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Blog – platforma YourVision”	6 milyon tenge	32,8 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Redaktsiya Kazahstanskogo Literaturno-Hudocestvennogo İ Obşestvenno Politıçekogo Jurnala”, “Niva”	6 milyon tenge	32,8 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Astana Media Press”, “Prezident j	6 milyon tenge	32,8 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Altın Besik-2”, “Altın Besik” dergisi	6 milyon tenge	32,8 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Jurnal Dostık-Drucba”	5 milyon tenge	27,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Araştırma Akademi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar

Merkezi”, “Vesnik NAN RK” dergisi		
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “VOX POPUL”, “VOX POPULI” sitesi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Araştırma Akademi Merkezi”, “Dokladı NAN RK” dergisi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar
Bireysel Girişimci Maleev Serik Çipanoviç, “Altın Orda” sitesi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “İzdatelskiy Dom “Nur – Media, “Dala Men Kala” gazetesi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “İzdatelskiy Dom “Nur – Media”, “Strana i Mir” gazetesi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Oko Mesia”, “OKO” gazetesi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar
Cümhuriyetçi Halk dernekleri `Kazahstanskaya Akademiya yestestvennih nauk”, “Vesnik KazNAE” dergisi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar

Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Medeniyet Cene Öner”, “Medeniyet” dergisi	5 milyon tenge	27,3 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “New Line Media”, “Tsenrt Tyacesti” sitesi	4 milyon tenge	21,9 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Ahıska- Ахыска” gazetesi	4 milyon tenge	21,9 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Torgoviy Tsentr Zaşiti İnformatsiy”, “Çelovek i zakon”	4 milyon tenge	21,9 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Turmar Astana.KZ”, “Turmar” dergisi	4 milyon tenge	21,9 bin dolar
Sınırlı Sorumluluk Ortaklığı “Abay” dergisi	1 milyon tenge	10,6 bin dolar

Ek 2: Kazakistan’da ki Etnik Gazetelerin detaylı bilgisi

GAZETE VE DERGİ ADI	AİT OLDUĞU ETNİK GRUP	YAYIM YAPTIĞI DİL	YAYINA BAŞLAMA TARİHİ	KİTLE	GAZETEYLE İLGİLİ KISA BİLGİ
“Kore İlbo”	Kore	Korece Rusça	Kazakistan’da 1937’den beri yayımlanır	Tüm	Haftalık gazete, 1970’lerde 13,500 tirajla çıkar; 2012 - 2018 yılları arası 1,500; Mart 2018’den itibaren 1,650 tirajla yayımlanır.
“Uygur Avazi” (türkçe “uygur sesi” anlamına gelir)	Uygur	Uygurca	1958’den beri yayımlanır	Tüm	İlk senelerde 11,000 tirajla çıkıyordu; 1970’te haftada 3 kez 21,000 tirajla çıkar; Günümüzde haftada bir kez çıkmaktadır.
“Deutsche Allgemeine Zeitung” (DAZ) (türkçe “Almanların gazetesi” anlamına gelir)	Alman	Almanca Rusça	1966’dan beri yayımlanmaya devam ediyor.	Tüm	12 sayfalık gazetenin tirajı sürekli değişmekte, gazete duruma göre 1,000,1,200 ve 2,200 tirajla çıkmaktadır.
“Jiana Kurd”	Kürt	Kürtçe Rusça Kazakça	1991’den beri yayımlanır.	Tüm	Gazete 2016’ya kada 8 sayfayla çıkardı; 2016’sonrası gazete ayda bir kez 12 sayfa ile 2500 tirajla yayımlanmaktadır.
“Şalom”	Yahudi	Belli değil	1990’da bir kez yayımlandı.	Tüm	Belli değil.

ilk “Şalom” gazetesi. (gazetenin adı “Barış” anlamına gelir)					
“Canubi Kazogiston” (Türkçe Güney Kazakistan anlamına gelir)	Özbek	Özbekçe	1991’denberi Yayımlanıyor	Tüm	Haftalık 8 sayfadan oluşan gazete 13,319-15,000 sahiptir; 1991 tirajı 6.000’idi..
“Fiker” (türke “Fikir” anlamına gelir)	Tatar – Başkurt	Tatarca Rusça	1993’ den beri çıkmaaya devam editör.	Tüm	8 sayfadan oluşur ve 2700 tirajla çıkmaktadır.
“İdel”	Tatar	Rusça	-----	Tüm	4 sayfaya ve 5000 tiraja sahip.
“Ukrainski Novini”	Ukrayna	Ukraynaca	1994’ten beri	Tüm	-----
“Ahıska-Gazeta”	Türk	Ahıska Türkçesin de	2001’den beri yayımlanır	Tüm	2001’de ayda bir kez 3,000 tirajla yayımlanmaya başladı, 2003’te 5000 tiraja ve 12 sayfayla çıkardı; 2004-2005 yıllar araları 3000 tirajla 12-16 sayfa aralarında basılırdı; 2006’da amblem değişikliği yapıldı; 2007’de ayda iki kez çıkmaya başlar tirajı ise 1.450; 2008’de 1.750 -1.800 2009’da - 4,400; 2010’da 8,000 tirajla ayda dört kez çıkar ve günümüzde 2,000 tirajla çıkar

“Şalom”	Yahudi	Rusça	2002	Tüm	Ayda bir kez 5000 tirajla.
“İtizar” (Türkçe “Bekleyiş” anlamına gelir)	Özbek	Özbekçe	2002’den beri yayınlanır	Kadın	İki ayda bir 1000 tirajla çıkar.
“Turan Times”	Azerbay- can	Azerbay- canca Rusça Kazakça	2004	Tüm	Tşiraj 10.000.
“Türkel”	Azerbay- can	Azerbay- canca Rusça	-----	Tüm	124 sayfadan oluşarak 14.000 tirajla yayınlanır.
“Nairi”	Ermeni	Ermenice Rusça Kazak.a	2006’da yayınlanmaya başladı, 2016’dan beri yayınlanmaz	Tüm	2006’da ayda bir kez 3.000 tirajla çıkıyordu; 2015 tirajı aynı kalır fakat gazetenin sayfası 20-24 aralarında değişir.
“VƏTƏN”	Azerbay- can	Azerbay- canca Rusça	2007’yayınlanma ya başladı, 2013’ten itibaren yayınlanmaz	Tüm	Gazete 2000-3000 tiraja ve 16 sayfaya sahipti.
“Canub Carçilari”	Özbek	Özbekçe	2009’dan beri yayınlanır	Tüm	Haftada bir kez, 5000 tirajla çkar.
“Dlay Tebya”	Yahudi	Rusça	2009	Kadın	16-36 sayfalar arasıyayınlanır, sayfa sayısı özel günler zamanında artar, derğinin tirajı 99.
“Turan Haqanı”	Azerbay- can	Azerbay- canca	2012 Maddi nedenlerden	Tüm	8 sayfalı, 1000-5000 arasında yayınlanırdı.

			dolayı yayımlanmıyor		
“Bolalar Olami” – (Türkçe Çocuklar Dünyası (Alemi) anlamına gelir)	Özbek	Özbekçe	2013’ten yayımlanmaya devam ediyor	Çocuk – aile	“Ruhiyat Olami” 5,000, “Bolalar Olami” bu gazete-dergi özel olarak çocuklar ve gençler için tasarlanmıştır tirajı 5,000; 2013’ten beri iki ayda bir 10.000 tirajla çıkar.
“Cidepulat Tatarları” (Cidepulat tatarca Kazakistan Semi-Patatinsk şehrin adı adidir)	Tatar	----	2013’ten beri çıkmaya devam ediyor	Tüm	2013’ten beri 5000 tirajla, iki ayda bir sekizyafa çıkar.